

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ JEAN MONNET)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΔΙΔΑΣΚΩΝ: ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΤΣΑΛΤΑΣ

ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ | Α.Μ: 1216Μ074

Πηγή: World Education Blog

Διπλωματική εργασία με θέμα: Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε και η συγκριτική του
διάσταση με τον αναπτυσσόμενο Νότο

Αθήνα, Δεκέμβριος 2017

Copyright © Κουλούρης Κ. Γεώργιος, Αθήνα, Δεκέμβριος 2017. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

“Poverty is the worst form of violence”

Mahatma Ghandi, Indian politician

*“Overcoming poverty is not a gesture of charity. It is the protection of
fundamental human right, the right to dignity and a decent life.”*

Nelson Mandela, President of South Africa 1994-1999

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αφιερωμένη σε όλους τους πολίτες του κόσμου που μαστίζονται από το φαινόμενο της φτώχειας.

Ευχαριστίες

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να εκπονηθεί με αποτελεσματικότερο τρόπο χωρίς την σημαντική αρωγή ορισμένων ανθρώπων, η βοήθεια των οποίων άμεσα ή έμμεσα υπήρξε καθοριστική. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή και Επιβλέποντα μου κύριο Γρηγόριο Τσάλτα για την πολύτιμη συνεισφορά του στα πλαίσια υλοποίησης της παρούσας εργασίας όπου μου εμφύσησε μέσα από τις διαλέξεις κατά τη διάρκεια των εξαμήνων την ανάγκη προσέγγισης της θεματικής της φτώχειας τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ενός φαινομένου που αποτελεί την απαρχή για οποιοδήποτε ζήτημα. Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Διδάσκοντα κύριο Τηλέμαχο Μπούρτζη για την αгаστή συνεργασία και καθοδήγησή του όλο το εξάμηνο εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας αλλά και για τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσε στην συγκεκριμένη εργασία. Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου Κωνσταντίνο και Παναγιώτα και τον αδερφό μου Άγγελο για την στήριξη και συμπαράσταση καθ'όλην την διάρκεια του Π.Μ.Σ.

Περιεχόμενα

Συντμήσεις.....	9
Περίληψη	11
Εισαγωγή.....	13
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : Το φαινόμενο της φτώχειας	19
Κεφάλαιο 1 ^ο : Το φαινόμενο της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο	19
Α. Δημογραφικά στοιχεία	19
Β. Τα κύρια αίτια της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο.....	22
Β.1 Αποικιοκρατία	22
Β.2 Γεωγραφικοί παράγοντες	23
Β.3 Ασθένειες	25
Β.4 Θεσμοί.....	27
Γ. Η καταγραφή της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο.....	30
Γ.1 Οι αριθμοί της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο	31
Γ.1.1 Στοιχεία για τον τομέα της απασχόλησης.....	35
Γ.1.2 Τα στοιχεία της φτώχειας που σχετίζονται με τις διαστάσεις του MPI	37
Γ.1.2.1 Η διάσταση της υγείας	37
Γ.1.2.2 Η διάσταση της εκπαίδευσης.....	39
Γ.1.2.3 Η διάσταση του επιπέδου διαβίωσης.....	41
Κεφάλαιο 2 ^ο : Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε	45
Α. Η ταυτότητα της Ε.Ε	45
Β. Από την Βιομηχανική Επανάσταση στην οικονομική κρίση του 2010	46
Β.1 Η Βιομηχανική Επανάσταση συνέβαλε στην ανάπτυξη	46
Β.2 Η οικονομική κρίση ως αίτιο της φτώχειας στην Ε.Ε.....	47
Γ. Η καταγραφή της φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	49
Γ.1 Οι αριθμοί σύμφωνα με τον δείκτη AROPE	52
Γ.1.1 Η εισοδηματική φτώχεια.....	53
Γ.1.2 Υλική στέρηση.....	54
Γ.1.3 Εργασιακή συχνότητα.....	55
Γ.2 Το φαινόμενο working poor ,η ανεργία και οι NEETS.....	56
Γ.2.1 Το φαινόμενο working poor	56
Γ.2.2 Η ανεργία στην Ε.Ε.....	58

Γ.2.3 Το φαινόμενο NEET	60
Γ.3 Πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία και στον ηλεκτρισμό	62
Γ.3.1 Πρόσβαση στην εκπαίδευση	62
Γ.3.2 Πρόσβαση στην υγεία και στον ηλεκτρισμό	66
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Πολιτικές Ε.Ε για την καταπολέμηση της φτώχειας –case study εφαρμογής πολιτικών σε μία ευρωπαϊκή και μία αναπτυσσόμενη χώρα.....	68
Κεφάλαιο 1 ^ο : Οι πολιτικές της Ε.Ε για την καταπολέμηση της φτώχειας στα κράτη-μέλη της.....	68
Α. Ευρώπη 2020	69
Β. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.....	71
Γ. Το Πακέτο Γιούνκερ.....	73
Δ. Η Agenda 2030 στην Ε.Ε.....	75
Κεφάλαιο 2 ^ο : Case Study εφαρμογής πολιτικών της Ε.Ε σχετικά με εκπαίδευση και απασχόληση σε Βουλγαρία και Ναμίμπια	78
Α. Η περίπτωση της Βουλγαρίας.....	79
Β. Η περίπτωση της Ναμίμπια	82
Γ. Συμπέρασμα	85
Συμπεράσματα	86
Βιβλιογραφία	92
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	92
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	93

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης Νο 1: Αναπτυγμένες-Αναπτυσσόμενες περιοχές.....	19
Χάρτης Νο 2: Χάρτης για τα περικλειστά αναπτυσσόμενα κράτη.....	24
Χάρτης Νο 3: Μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά κράτη.....	24
Χάρτης Νο 4 : Ποιότητα Δημοκρατίας 2016.....	29
Χάρτης Νο 5: Μείωση παιδικής θνησιμότητας μεταξύ 1990-2015.....	39
Χάρτης Νο 6: Πληθυσμός χωρίς πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια στην Υποσαχάρια Αφρική.....	42
Χάρτης Νο 7: Ποσοστά NEETS ηλικίας 15-24 ετών στα κράτη-μέλη της ΕΕ 2015.....	59

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σχεδιάγραμμα Νο 1: 10 δείκτες MPI.....	31
Σχεδιάγραμμα Νο 2: Παγκόσμιο όριο φτώχειας.....	32
Σχεδιάγραμμα Νο 3: Οι 10 πιο φτωχές χώρες.....	34
Σχεδιάγραμμα Νο 4: Ποσοστό υποσιτισμένων στις αναπτυσσόμενες περιοχές μεταξύ 2000-2016.....	38
Σχεδιάγραμμα Νο 5: Αναλογία πληθυσμού για πρόσβαση σε υγιεινή.....	43
Σχεδιάγραμμα Νο 6: Ποσοστό ανθρώπων στον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε.....	52
Σχεδιάγραμμα Νο 7: Ποσοστά υλικής στέρησης ανά χώρα 2015.....	52
Σχεδιάγραμμα Νο 8: Αναλογία εργαζομένων στον κίνδυνο της φτώχειας, Κράτη-μέλη Ε.Ε 2007-2014.....	56
Σχεδιάγραμμα Νο 9: Αναλογία εργαζομένων στον κίνδυνο φτώχειας-σύμφωνα με το επίπεδο εκπαίδευσης.....	57
Σχεδιάγραμμα Νο 10: Ποσοστά ανεργίας 2017.....	59
Σχεδιάγραμμα Νο 11: Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 30-34 ετών, 2015.....	65
Σχεδιάγραμμα Νο 12: Πληθυσμός ηλικίας 16 ετών και άνω που δεν ικανοποιεί την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.....	66
Σχεδιάγραμμα Νο 13: Ποσοστό επενδύσεων στην Ε.Ε στο Α.Ε.Π 2016.....	74

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας Νο 1: Παγκόσμιος Πληθυσμός 1990-2100.....	20
Πίνακας Νο 2: Φορείς του HIV 2016.....	26
Πίνακας Νο 3: Κατανομή ακραία φτωχών στον αναπτυσσόμενο νότο.....	33
Πίνακας Νο 4: Στον κίνδυνο φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.....	53
Πίνακας Νο 5: Πληθυσμός 20-24 ετών αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 2016.....	64

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα Νο 1: Σημαίες Κρατών-Μελών της Ε.Ε.....	45
--	----

Συντμήσεις

Ελληνικές

Α.Ε.Π	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Α.Ε	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
Ε.Κ.Α.Χ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
Ε.Κ.Τ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ε.Ο.Κ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Τ.Α	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης
Ε.Τ.Σ.Ε	Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων
Η.Π.Α	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Μ.Κ.Ο	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
Ο.Η.Ε	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ξερόγλωσσες

AROPE	At Risk Of Poverty or Social Exclusion
E.U	European Union
F.A.O	Food and Agriculture Organization of United Nations
I.L.O	International Labour Organization
I.M.F	International Monetary Fund
M.D.G	Millennium Development Goal
M.P.I	Multidimensional Poverty Index
N.E.E.T	Not in Employment, Education and Training
O.P.H.I	Oxford Poverty and Human Development Initiative
S.D.G	Sustainable Development Goal

U.N.E.S.C.O	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
U.N	United Nations
U.N.D.P	United Nations Development Program
W.H.O	World Health Organization

Περίληψη

Η φτώχεια ως φαινόμενο απασχολεί τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς αποτελεί το σημαντικότερο ζήτημα της ανθρωπότητας και σχετίζεται με θεμελιώδεις αρχές όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η ποιότητα ζωής. Ο Ο.Η.Ε από την σύστασή του και έπειτα θίγει το ζήτημα της φτώχειας με πολλές αναφορές του διεθνοποιώντας το. Μέσα από τον Καταστατικό του Χάρτη αλλά και από την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τονίζεται η καταπολέμηση της φτώχειας αλλά και οι έννοιες απασχόληση, εργασία, εκπαίδευση που συνδέονται με το συγκεκριμένο φαινόμενο. Αυτές τις έννοιες τις έχει ενσωματώσει ύστερα και η Ε.Ε όπως γίνεται στην ΣΛΕΕ.

Σε διεθνές επίπεδο ο φτωχός ορίζεται με 1,90 δολάρια/ημέρα όριο που υποδηλώνει την ακραία φτώχεια. Τα αίτια διάδοσης του φαινομένου ποικίλλουν, αποικιοκρατία, ασθένειες, γεωγραφία, θεσμοί κατέχουν ιδιαίτερο ρόλο σε αυτή την εξέλιξη. Τα προβλήματα της φτώχειας δεν εστιάζονται μόνο στην χρηματική προσέγγιση αλλά έχουν και άλλες διαστάσεις όπως απασχόληση, πρόσβαση σε εκπαίδευση, υγεία, ενέργεια που επηρεάζουν το επίπεδο διαβίωσης σε καθημερινή βάση.

Βέβαια, η φτώχεια δεν αφορά αποκλειστικά τον αναπτυσσόμενο κόσμο αλλά από το 2008 αφορά και την Ε.Ε. Εξαιτίας της χρηματοπιστωτικής κρίσης και τα μέτρα λιτότητας χάθηκαν χιλιάδες θέσεις εργασίας και μεγάλο μέρος του πληθυσμού φτωχοποιήθηκε. Δεν ξετάζεται η ακραία φτώχεια όπως στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά η σχετική φτώχεια καθώς αφορά το πλαίσιο της κοινωνίας γενικότερα. Ο φτωχός ορίζεται με βάση το επίπεδο διαβίωσης στο κοινωνικό σύνολο στο οποίο εντάσσεται. Ο βασικός δείκτης είναι ο δείκτης AROPE όπου μετράει το εισόδημα βάση του 60% εθνικού διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος, την υλική στέρηση και εργασιακή ένταση. Άλλες παράμετροι που λαμβάνονται υπόψη είναι η εκπαίδευση, η ανεργία αλλά και οι νέες κατηγορίες NEETs και working poor που αναδύθηκαν από την κρίση και έπειτα.

Η συνεισφορά της Ε.Ε είναι ιδιαίτερα σημαντική τόσο στα κράτη-μέλη της Ε.Ε όσο και σε διεθνές επίπεδο. Εντός Ε.Ε μέσα από το ΕΚΤ, το Πακέτο Γιούνκερ, την Agenda 2030 και την Στρατηγική Ευρώπη 2020 γίνεται η προσπάθεια για καταπολέμηση της φτώχειας, βελτίωση της εκπαίδευσης και απασχόλησης. Αντίστοιχα σε διεθνές επίπεδο η Ε.Ε μέσω της

Γενικής Διεύθυνσης Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης εφαρμόζει προγράμματα για την εξάλειψη της φτώχειας σε τρίτες χώρες. Η υλοποίηση των προγραμμάτων πρέπει να γίνεται με βάση τις ανάγκες της εξεταζόμενης περιοχής και να μην έχουν οριζόντια εφαρμογή ώστε να είναι πιο αποτελεσματικά.

Συνεπώς, παρά την διαφοροποίηση της προσέγγισης στην έννοια του φτωχού μεταξύ Ε.Ε και αναπτυσσόμενων χωρών, τα προβλήματα παραμένουν και χρήζουν επίλυσης. Ο φτωχός στην Ε.Ε μπορεί να μην θεωρείται ακραία φτωχός όπως προκύπτει σε διεθνές επίπεδο, ωστόσο τα προβλήματα που υφίσταται τον φέρνουν σε μειονεκτική θέση προς την υπόλοιπη κοινωνία και απειλείται με κοινωνικό αποκλεισμό. Για αυτό τον λόγο η προσέγγιση και επίλυση της ίδιας έννοιας πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά.

Εισαγωγή

Το φαινόμενο της φτώχειας ως θεματική απασχολεί σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς αποτελεί την απαρχή για ένα μεγάλο φάσμα ζητημάτων. Η φτώχεια αποτελεί βασική συνιστώσα για θέματα όπως η ανάπτυξη, προστασία του περιβάλλοντος, κοινωνική συνοχή. Μέχρι το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης οι χώρες που μαστίζονταν από αυτό το φαινόμενο ως επί τω πλείστον τοποθετούνταν στον Τρίτο Κόσμο¹. Όμως, από το 2008 και έπειτα το συγκεκριμένο ζήτημα καθίσταται βαρύνουσας σημασίας και στον ευρωπαϊκό χώρο, ιδίως στην Ε.Ε, θέμα που αποτελεί την βάση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Οι μορφές φτώχειας που έχουν καταγραφεί διεθνώς διαφέρουν, για αυτό δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί με οριζόντιο τρόπο το συγκεκριμένο ζήτημα. Σε διεθνές επίπεδο, ιδίως στον αναπτυσσόμενο κόσμο, κυριαρχούν 3 μορφές φτώχειας. Αρχικά η εισοδηματική φτώχεια παρατηρείται όταν μία οικογένεια αδυνατεί να καλύψει το εισοδηματικό όριο που έχει τεθεί ως ελάχιστο για την κάλυψη των αναγκών της, το οποίο προσαρμόζεται ανάλογα με τα μέλη της. Δεύτερη μορφή είναι η ακραία φτώχεια με κατώτατο όριο το 1,90 δολ/ημέρα από το 2015 και έπειτα.² Συχνά όμως χρησιμοποιείται και ο όρος της απόλυτης φτώχειας, που μετράει την φτώχεια σε σχέση με το απαιτούμενο ποσό για την κάλυψη αναγκών όπως ένδυση, τροφή, στέγαση. Βέβαια το συγκεκριμένο μέτρο δεν εξετάζει τις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες των ανθρώπων.³

Για αυτό τον λόγο αναπτύχθηκε στην πορεία μία άλλη μορφή φτώχειας που ονομάζεται σχετική φτώχεια και ορίζεται σε σχέση με το οικονομικό στάτους των μελών της κοινωνίας. Ουσιαστικά οι άνθρωποι είναι φτωχοί εάν αποτυγχάνουν να καλύψουν ένα βιοτικό επίπεδο σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα υπάρχουν 3 κατηγορίες που λαμβάνονται υπόψη όπως η σχετική εισοδηματική φτώχεια, η υλική στέρηση και η χαμηλή εργασιακή απασχόληση. Αυτή η μορφή εξετάζεται κυρίως στην Ε.Ε.

¹ Βλ. Τσάλτας Γρ, Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ 124-125

² Πριν το 2015 το κατώτατο όριο ήταν 1,25 δολ/ημέρα, από τον Οκτώβριο του 2015 και μετά ανέρχεται στο 1,90 δολ/ημέρα σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα

³ Βλ. UNESCO, Social and Human Sciences, International Migration, Poverty, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>

Βέβαια, η προσέγγιση που γίνεται για την αναγνώριση του φτωχού στις 2 περιπτώσεις διαφέρει, δεδομένου του διαφορετικού βιοτικού επιπέδου. Το φαινόμενο της φτώχειας είναι πολυδιάστατο, για αυτό τον λόγο δεν μπορεί να εκτιμηθεί μόνο μέσω της χρηματικής προσέγγισης. Αρχικά στον αναπτυσσόμενο κόσμο επικρατούσε η χρηματική προσέγγιση, με το όριο της φτώχειας να ανέρχεται πλέον στο 1,90 δολάρια/ημερησίως.⁴ Δεδομένου όμως ότι το φαινόμενο της φτώχειας αφορά πολλούς παράγοντες και ότι το κριτήριο του εισοδήματος εμπίπτει σε περιορισμούς⁵ τείνει να χρησιμοποιείται αποτελεσματικότερα ο δείκτης MPI⁶ σε διεθνές επίπεδο και ο δείκτης AROPE σε ευρωπαϊκό.⁷

Η φτώχεια ως φαινόμενο απασχολεί την διεθνή κοινότητα από την ίδρυση του Ο.Η.Ε και έπειτα αναδεικνύοντας την υψίστης σημασίας ανάγκη για εξάλειψη της. Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι το συγκεκριμένο ζήτημα έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης σε διάφορα κείμενα του Ο.Η.Ε. Ήδη από το 1945 και συγκεκριμένα στον Καταστατικό Χάρτη του Ο.Η.Ε στο 9^ο Κεφάλαιο και στα άρθρα 55-56 υπερτονίζεται η σημασία της εργασίας για όλους, η ευημερία, η κοινωνική πρόοδος, η κοινωνική δικαιοσύνη και η μείωση των ανισοτήτων, τα οποία έχουν ως προαπαιτούμενο την αντιμετώπιση της φτώχειας.⁸

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει σε μία σειρά Διακηρύξεων⁹ για την εξάλειψη της φτώχειας. Πρώτο διακηρυκτικό κείμενο είναι η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του 1948 από τον Ο.Η.Ε. Στην 25^η Αρχή επισημαίνεται ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν ένα επίπεδο διαβίωσης επαρκές για την υγεία και την ευημερία, περιλαμβάνοντας διάφορες διαστάσεις της φτώχειας όπως στέγαση, ένδυση, σίτιση, προστασία από την ανεργία.¹⁰

⁴Βλ. World Bank, Faqs: Global Poverty Line Update, 2015 διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>

⁵Βλ. Alkire S, Santos E.M, Measuring Acute Poverty in the Developing World: Robustness and Scope of the Multidimensional Poverty Index, World Development ,vol 59, 2014 σελ 251-274

⁶ Ibid.

⁷ At Risk Of Poverty

⁸Βλ. United Nations, Charter of the United Nations, Chapter IX International Economic and Social Cooperation, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>

⁹Βλ. Νάσκου-Περράκη Π., Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005, σελ 80

¹⁰ 25^η Αρχή παρ 1 Βλ. United Nations, Universal Declaration of Human Rights, Geneva, 1948

Τα επόμενα χρόνια ειδικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 και έπειτα το ζήτημα της φτώχειας άρχισε να απασχολεί σε μεγαλύτερο βαθμό. Αυτό παρατηρείται από το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα το 1966 από τον Ο.Η.Ε, όπου για άλλη μία φορά εντοπίζεται ο πολυδιάστατος ρόλος της φτώχειας και η συνάφεια της με τα ανθρώπινα δικαιώματα, μέσω της αξιοπρεπούς εργασίας.¹¹

Επίσης αξιοσημείωτη είναι η Διακήρυξη της Στοκχόλμης του 1972 για το Ανθρώπινο Περιβάλλον. Μέσα από την 8^η Αρχή αναδεικνύεται η έμμεση σχέση φτώχειας και προστασίας περιβάλλοντος καθώς κρίνεται απαραίτητη η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη διαφύλαξη ενός υγιούς περιβάλλοντος αλλά και για την δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την καλή ποιότητα ζωής.¹²

Το 1992, χρονιά σταθμός για την διεθνή κοινότητα καθώς στο Ρίο της Βραζιλίας διεξάγεται η Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, εισάγεται πλέον η θεματική της ανάπτυξης, δίνοντας βαρύτητα στο φαινόμενο της φτώχειας. Στην Διακήρυξη του Ρίο η 5^η Αρχή¹³ αναφέρει την αναγκαιότητα εξάλειψης της φτώχειας μέσα από την διεθνή συνεργασία ώστε να μειωθούν οι διαφορές μεταξύ των κρατών του κόσμου και να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη.¹⁴ Στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης του Ρίο υιοθετήθηκε το Πρόγραμμα Δράσης για τον 21^ο αιώνα, αλλιώς Agenda 21, με προτεραιότητες την καταπολέμηση της φτώχειας σε όλες τις διαστάσεις της.¹⁵

Επιπροσθέτως, σημαντικό πεδίο αναφοράς αποτελεί και η Διακήρυξη της Κοπεγχάγης το 1995 στην Παγκόσμια Σύνοδο για την Κοινωνική Ανάπτυξη από τον Ο.Η.Ε. Η συγκεκριμένη Διακήρυξη αναγνωρίζει τα προβλήματα που προκαλούνται από την φτώχεια, την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Στόχος της είναι η κοινωνική ανάπτυξη για όλους,

¹¹ 11^η Αρχή παρ.1 Βλ. United Nations OHCHR, G.A, Resolution 2200A (XXI), International Covenant on Civil and Political Rights, 16/12/1966

¹² 8^η Αρχή Βλ. United Nations, Stockholm Declaration on the Human Environment, 1972

¹³ 5^η Αρχή Βλ. United Nations, The Rio Declaration on Environment and Development, 1992

¹⁴ Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη εισήχθη το 1987 στην Επιτροπή Brundtland ως «ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών γενεών χωρίς να διακινδυνεύει τις μελλοντικές γενιές να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». Αυτός ο όρος αναδεικνύει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη για ανθρώπους που έχουν χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Βλ. United Nations, World Commission on Environment and Development, Βλ. WCED, Our common future: The World Commission on Environment and Development, Oxford: Oxford University Press, 1987, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

¹⁵ Βλ. United Nations, Agenda 21, United Nations Conference on Environment and Sustainable Development, Rio de Janeiro, 1992, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

ιδίως για αυτούς που ζουν στην φτώχεια και δεν μπορούν να εξασκήσουν τα δικαιώματά τους.¹⁶ Η Διακήρυξη της Κοπεγχάγης υιοθέτησε και ένα Πρόγραμμα Δράσης, το οποίο στο 2^ο Κεφάλαιο έχει ιδιαίτερη αναφορά στην εξάλειψη της φτώχειας καταγράφοντας ακόμα μία φορά την πολυδιάστατη μορφή της.¹⁷

8 χρόνια μετά την Διακήρυξη του Ρίο , στις 8 Σεπτεμβρίου του 2000 στη Νέα Υόρκη κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Χιλιετίας υιοθετείται η Διακήρυξη της Χιλιετίας, κείμενο σταθμός για την διεθνή κοινότητα. Αυτή η Διακήρυξη πέρα από το γεγονός ότι αναγνώριζε την βαρύτητα της φτώχειας περιελάμβανε και τους Στόχους της Χιλιετίας, τους οποίους είχαν συμφωνήσει οι παγκόσμιοι ηγέτες. Κύριος στόχος ήταν να μειωθεί ο αριθμός των ακραία φτωχών στο μισό έως το 2015. Η προσέγγιση στο φαινόμενο της φτώχειας γίνεται με πολυδιάστατο τρόπο.¹⁸

Εκτός από τις Διακηρύξεις, στις αρχές του 2000 διεξάγονται 2 σημαντικές Σύνοδοι , με πρώτη το Social Summit+5 στη Γενεύη. Κύρια στοιχεία της Συνόδου ήταν η εξάλειψη της φτώχειας, η προώθηση της απασχόλησης και η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.¹⁹ Σε αυτό το πλαίσιο υιοθετήθηκε και μία πολιτική Διακήρυξη γνωστή ως Further Initiatives for Social Development.²⁰ Δεύτερη Σύνοδος που έλαβε χώρα το 2002 ήταν η Παγκόσμια Σύνοδος για τη βιώσιμη ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ. Στο 1^ο Κεφάλαιο του Σχεδίου Εφαρμογής της Συνόδου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην προσπάθεια καταπολέμησης της φτώχειας σε διεθνές επίπεδο.²¹

Βέβαια, ο Ο.Η.Ε δεν έχει μείνει μόνο στις Διακηρύξεις και στις Συνόδους ώστε να αντιμετωπίσει τη φτώχεια ως φαινόμενο, αλλά έχει προχωρήσει και σε άλλες συμβολικές διαδικασίες. Χαρακτηριστικό αυτών είναι ο καθορισμός 2 δεκαετιών ως δεκαετίες για την εξάλειψη της φτώχειας. Η 1^η δεκαετία ορίστηκε κατά την χρονική περίοδο 1997-2006. Το

¹⁶ United Nations, World Summit of Social Development, Copenhagen Declaration on Social Development, 1995

¹⁷ United Nations, World Summit of Social Development, Programme of Action , Chapter 2, 1995 , διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.un.org/esa/socdev/wssd/text-version/agreements/poachi.htm>

¹⁸ Βλ. United Nations, GA, Resolution 55/2, United Nations Millennium Declaration, New York, 8/9/2000

¹⁹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development, Social Summit +5, 2000, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://www.un.org/development/desa/dspd/social-summit-5.html>

²⁰ United Nations, GA, S-24/2, Further Initiatives for Social Development, 15/12/2000, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/665/16/PDF/N0066516.pdf?OpenElement>

²¹ Τσάλτας Γρ, Μαυρογένης Στ., Μπούρτζης Τηλ., Ροδοθεάτος Γερ., Περιβάλλον Διεθνής Προστασία Πολιτική-Δίκαιο-Θεσμοί, Εκδ. Σιδέρη, Αθήνα, 2017, σελ 98

κεντρικό θέμα ήταν ότι η εξάλειψη της φτώχειας είναι ηθικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό χρέος της ανθρωπότητας και ότι απαιτείται διαφορετική προσέγγιση για κάθε χώρα με διεθνή στήριξη.²² Όσον αφορά την 2^η δεκαετία, αυτή προκηρύχθηκε από τον Ο.Η.Ε την περίοδο 2008-2017. Το ζητούμενο αυτή την δεκαετία είναι η πλήρης απασχόληση και αξιοπρεπής εργασία για όλους, ενώ επισημάνθηκε η ανάγκη μεταφοράς οικονομικών πόρων και συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο.²³

Το 2012 υιοθετείται το καταληκτικό κείμενο μη υποχρεωτικού χαρακτήρα Το Μέλλον Που Θέλουμε, στην Συνδιάσκεψη του Ρίο.²⁴ Στις παραγράφους 105-107 γίνεται αναφορά στον τομέα της φτώχειας. Πιο συγκεκριμένα, η προσπάθεια πρέπει να μεγιστοποιηθεί ώστε να βελτιωθούν τα αποτελέσματα, ιδίως στην περιοχή της Αφρικής που πλήττεται περισσότερο.

Η πιο πρόσφατη ημερομηνία-σταθμός σε διεθνές επίπεδο είναι η 25^η Σεπτεμβρίου 2015 όπου στην Νέα Υόρκη στο πλαίσιο της 70^{ης} Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε υιοθετήθηκε το ψήφισμα που αναφέρεται στην Agenda 2030 και τους 17 στόχους για την βιώσιμη ανάπτυξη.²⁵ Όπως και στους Στόχους της Χιλιετίας έτσι και οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης έχουν 1^ο Στόχο τη καταπολέμηση της φτώχειας.

Όπως είναι προδήλως φανερό, το θέμα της φτώχειας κατά βάση απασχολούσε την διεθνή κοινότητα καθώς η πλειοψηφία αυτών που μαστίζονταν ήταν στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όμως, από το 2008 και μετά λόγω της οικονομικής ύφεσης στην Ε.Ε, το φαινόμενο αυτό απασχολεί όλο και περισσότερο λόγω της διεύρυνσης των ανισοτήτων. Γεγονός που αποδεικνύει την σημαντικότητα του ζητήματος αλλά και το βάρος αντιμετώπισης που δίνει η Ε.Ε παρατηρείται από αρκετά νωρίς και το 2010 όταν το συγκεκριμένο έτος ορίστηκε ως Ευρωπαϊκό Έτος για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.²⁶ Αυτή

²² Βλ. αναλυτικότερα για τα αποτελέσματα της δεκαετίας United Nations, GA, A/62/267, Implementation of the first United Nations Decade for the eradication of poverty 1997-2006, 2007

²³ United Nations, GA, Resolution, 63/230, Second United Nations Decade for the eradication of poverty (2008-2017), 17/12/2009

²⁴ Βλ. United Nations, GA, Resolution, 66/288, The Future We Want, σελ 21, 11/09/2012, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E

²⁵ Βλ. United Nations, Sustainable Development Knowledge Platform, Poverty Eradication, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/povertyeradication>

²⁶ European Commission, Employment Social Affairs and Inclusion, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/about/tackling_en.htm

η πρωτοβουλία είχε σκοπό να ευαισθητοποιήσει την πλειοψηφία για το συγκεκριμένο θέμα και να εμπνεύσει τον κάθε ενδιαφερόμενο να αναλάβει δράσεις.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν από την ιστορική αναφορά των κειμένων εκ μέρους του Ο.Η.Ε είναι ποιοι και που είναι οι φτωχοί σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, στην Ε.Ε πως ορίζεται ο φτωχός, ποιες μεταβλητές λαμβάνονται υπόψη και τι πράττει η Ε.Ε για την εξάλειψη της φτώχειας, μπορούν παρόμοιες πολιτικές να εφαρμοστούν τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και διεθνές επίπεδο είναι ζητήματα που θα απασχολήσουν την συγκεκριμένη μελέτη.

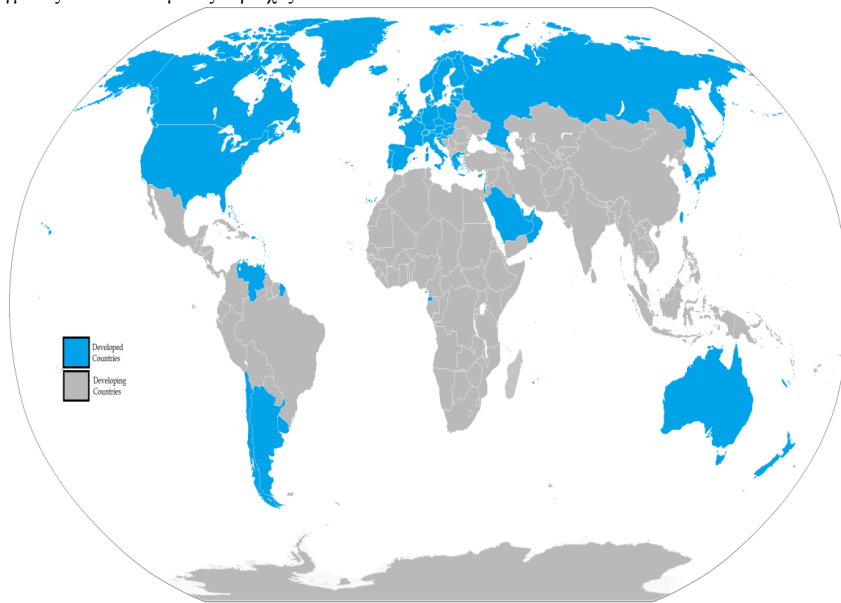
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ : Το φαινόμενο της φτώχειας

Κεφάλαιο 1ο : Το φαινόμενο της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο

Α. Δημογραφικά στοιχεία

Το μεγαλύτερο μέρος των φτωχών που ζουν στον Πλανήτη Γη καταγράφεται στον αναπτυσσόμενο Νότο . Στον αναπτυσσόμενο Νότο κυριαρχεί ο όρος Τρίτος Κόσμος, που έγινε ευρέως γνωστός από τον Γάλλο δημογράφο Alfred Sauvy.²⁷ Αυτά τα κράτη, όπου αναδύθηκαν στην διεθνή κοινότητα έπειτα από την αποαποικιοποίηση ,στις αρχές της δεκαετίας του 1960, βρίσκονται γεωγραφικά στο νοτιοανατολικό ημισφαίριο. Αυτές οι περιοχές είναι η Λατινική Αμερική και Καραϊβική, η Υποσαχάρια Αφρική, η Νότια Ασία, η Νοτιοανατολική Ασία και η Ανατολική Ασία.

Χάρτης Νο 1: Αναπτυγμένες-Αναπτυσσόμενες περιοχές

Πηγή: 7HSIEM διαθέσιμο στο: <https://sites.google.com/site/7hsiem/today-s-lesson-2016/185developedvsdevelopingcountry>

Ιδιαίτερα η Υποσαχάρια Αφρική²⁸ αποτελεί την πλέον φτωχή περιοχή του κόσμου, όπου τα περισσότερα από τα 48 κράτη της αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα αναπτυξιακά προβλήματα.²⁹ Η δεύτερη γεωγραφική περιοχή που βρίσκεται σε δυσμενή θέση είναι η Νότια

²⁷ Βλ. Bernard W. Green, Towards a Definition of the Term Third World, Boston College Third World Law Journal, Vol.1, Issue 1, 1980, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1421&context=twlj>

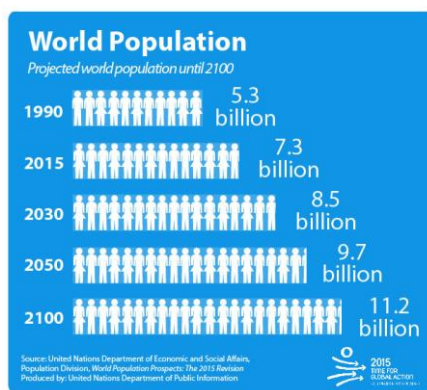
²⁸ Η Υποσαχάρια Αφρική είναι γεωγραφικός όρος και περιγράφει το τμήμα της Αφρικής που εκτείνεται νοτίως της ερήμου Σαχάρα.

²⁹ Βλ. Τσάλτας Γρ, Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές, Εκδ Σιδέρης, Αθήνα, 2011, σελ 118

Ασία. Σε αυτή την περιοχή το σοβαρότερο πρόβλημα το αντιμετωπίζουν η Ινδία και το Μπαγκλαντές.

Ο συνολικός πληθυσμός το 2017 είναι σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας 7,4 δις. Οι χώρες του αναπτυσσόμενου Νότου καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού δεδομένου ότι στην Υποσαχάρια Αφρική κατοικούν περίπου 1,033 δις άνθρωποι, στην Νότια Ασία 1,766 δις, στην Νοτιανατολική Ασία 650,6εκ , στην Λατινική Αμερική και Καραϊβική 637εκ και στην Ανατολική Ασία 1,6 δις, με κύριο πυρήνα την Κίνα.³⁰ Περίπου 5,7 δις είναι οι κάτοικοι σε αυτή την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Στο μέλλον αναμένεται δημογραφική άνοδος όπου εκτιμάται ότι το 2050 ο παγκόσμιος πληθυσμός θα ανέλθει στα 9,7 δις.

Πίνακας Νο 1: Παγκόσμιος πληθυσμός 1990-2100

Πηγή: United Nations, διαθέσιμο στο <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=51526#.WeDTkjbX3IV>

Αυτή η δημογραφική μεταβολή θα έχει ως επίκεντρο τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Δεσπόζουσα θέση στην πληθυσμιακή αύξηση θα κατέχει η αφρικανική ήπειρος, καθώς από τα 2,2 δις που θα προστεθούν στον παγκόσμιο πληθυσμό αυτή θα φιλοξενήσει τα 1,3 δις. Η Νιγηρία αναμένεται να είναι η χώρα με την μεγαλύτερη δημογραφική άνοδο, όπου από 7^η χώρα βάση πληθυσμού θα γίνει η 3^η χώρα.³¹ Επίσης, σημαντική μεταβολή εκτιμάται

³⁰ βλ. The World Bank, Population Total , διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

³¹ Υπολογίζεται ότι ο πληθυσμός της Νιγηρίας από 190,8εκ που είναι το 2017 θα φθάσει τα 410,6εκ το 2050, βλ. αναλυτικότερα για τις πληθυσμιακές μεταβολές έως το 2050 United Nations, Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects: The 2017 Revision, New York, 2017.

πως θα υπάρξει και στην περιοχή της Ασίας όπου ο πληθυσμός θα αυξηθεί κατά 750εκ, από τα 4,5 δις θα φθάσει τα 5,2.³²

Η σύνδεση του φαινομένου της φτώχειας με την δημογραφική άνοδο είναι άμεση, καθώς ιδίως στις ευπαθείς περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου θα διογκωθεί αυτό το φαινόμενο. Η έλλειψη υποδομών, η αύξηση των διατροφικών αναγκών, η ανεργία, η περισσότερη χρήση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, της κτηνοτροφίας, της αλιείας, των δασών στις αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου εκτιμάται πως θα επιδεινώσουν την υφιστάμενη κατάσταση.³³

³² Ibid.

³³ Βλ. Ρουμελιώτης Π, Προς έναν πολυπολικό κόσμο, Εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, 2009, σελ 565-569

B. Τα κύρια αίτια της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο

B.1 Αποικιοκρατία

Το σημαντικότερο πρόβλημα υπανάπτυξης του αναπτυσσόμενου Νότου, ιδίως στην αφρικανική Ήπειρο, είναι το αποικιοκρατικό φαινόμενο κατά τον 15^ο έως τον 19^ο αιώνα. Η αποικιοκρατία δεν είχε ως μόνο μέσο επιβολής την πολιτική επικυριαρχία αλλά επεκτεινόταν και σε άλλους τομείς όπως η οικονομική εκμετάλλευση μέσω του εμπορίου και του δουλεμπορίου ή μέσω της αλλοίωση πολιτιστικών στοιχείων.

Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο πλήγμα που δέχθηκε ο αναπτυσσόμενος Νότος ήταν η αναγκαστική μεταφορά πληθυσμών μέσω του δουλεμπορίου, σε Ευρώπη ή Αμερική. Ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων που μεταφέρθηκαν από την Αφρική εκτιμάται στα 180εκ. Η ηλικία του πληθυσμού που μεταφέρθηκε κατά την αποικιοκρατία ήταν ηλικίας 15-35 ετών και η αναλογία αντιστοιχούσε σε 2 άνδρες-1 γυναίκα. Αυτό είχε ως απόρροια την σταδιακή πληθυσμιακή συρρίκνωση και την απώλεια εργατικού δυναμικού, που συνέβαλαν στην υπανάπτυξη της Αφρικής.³⁴

Επίσης, εκτός από το δουλεμπόριο που αποτέλεσε την χειρίστη έκφανση της αποικιοκρατικής περιόδου, άλλοι λόγοι όπως το εμπόριο συνεισέφεραν στην υπανάπτυξη του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ουσιαστικά, η άσκηση εμπορίου γινόταν προς όφελος της εκάστοτε μητρόπολης, η οποία δεν επέτρεπε στην αποικία να δρα ανεξάρτητα σε αυτό τον τομέα. Παράλληλα, η συνεχής εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και των πρώτων υλών των αποικιών επιδείνωσε την κατάσταση.³⁵

Συνεπώς, η αποικιοκρατία στον αναπτυσσόμενο κόσμο συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην διατήρηση της υπανάπτυξης. Σε μία περίοδο όπου η Ευρώπη και οι Η.Π.Α βίωναν την βιομηχανική επανάσταση³⁶ με την έξαρση της τεχνολογικής προόδου, την προστασία της ατομικής ιδιοκτησίας και την αύξηση της παραγωγικότητας, οι χώρες στον αναπτυσσόμενο Νότο βίωναν το φαινόμενο της αποικιοκρατίας μη μπορώντας να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο.

³⁴ Βλ. Rodney W, How Europe Underdeveloped Africa, Ed. Bogle L'Ouverture Publications, 1973, σελ 143-147

³⁵ Βλ. αναλυτικότερα για το εμπόριο την περίοδο της αποικιοκρατίας Τσάλτας Γρ, Αναπτυξιακό φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, 2010, σελ 56-62

³⁶ Η Βιομηχανική Επανάσταση ξεκίνησε στα μισά του 18^{ου} αιώνα και διήρκησε έως τον 19^ο αιώνα.

B.2 Γεωγραφικοί παράγοντες

Η γεωγραφία διαδραματίζει βασικό ρόλο για την ανάπτυξη μιας κοινωνίας και μίας χώρας σε βάθος χρόνου. Ανά τον κόσμο κάθε χώρα αναπτύσσεται σε διαφορετικό γεωγραφικό περιβάλλον όπου βάση αυτού επηρεάζονται οι οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Ο αναπτυσσόμενος Νότος εντάσσεται ανάμεσα στον Τροπικό του Καρκίνου και στον Τροπικό του Αιγόκερω, έχοντας τις δικές του ιδιαιτερότητες που ορισμένες φορές αποτελούν ανάχωμα στην ανάπτυξη.

Αρχικά, ένα από τα προβλήματα στον αναπτυσσόμενο Νότο εντοπίζεται στην περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής και σχετίζεται με την μορφολογία του εδάφους. Οι μεγάλες έρημοι που υπάρχουν στη συγκεκριμένη περιοχή επηρεάζουν αρνητικά τον πληθυσμό είτε γιατί τον αποκόπτουν από την επικοινωνία με άλλους πληθυσμούς είτε γιατί αποτελούν άγονες περιοχές. Ιδιαίτερα η Σαχάρα έχει έκταση 9,2 εκ. τ.χλμ ήτοι το 31% της έκτασης της αφρικανικής ηπείρου, το οποίο δεν είναι εκμεταλλεύσιμο.³⁷

Εκτός από τις ερήμους όμως, υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά του εδάφους που επηρεάζουν την ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων κρατών. Αυτά τα χαρακτηριστικά αφορούν τα περικόλιστα και νησιωτικά κράτη. Αυτά είναι 32 και η πλειοψηφία βρίσκεται στην Αφρική. Αυτή η κατηγορία κρατών περιλαμβάνει τα πιο φτωχά κράτη,¹⁷ από τα οποία εντάσσονται στις Ελάχιστες Αναπτυγμένες Χώρες. Προβλήματα αναδύονται σχετικά με το εμπόριο, την αλιεία και την εξάρτησή τους από τρίτες χώρες για την διαμετακόμιση προϊόντων.³⁸

³⁷ Βλ. Showell Th, *Wealth, Poverty and Politics*, Basic Books, New York, 2015, σελ 17-19

³⁸ Βλ. αναλυτικότερα για περικόλιστα και νησιωτικά κράτη UN-OHRLS, *About the Landlocked developing countries*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://unohrlls.org/about-lllcs/>

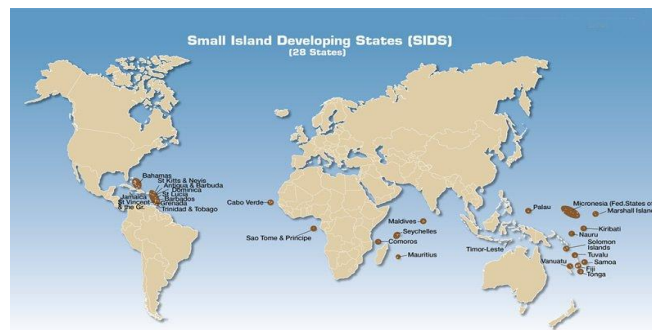
Χάρτης Νο 2: Χάρτης για τα περικλειστα αναπτυσσόμενα κράτη

Πηγή: Unctad.org διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://unctad.org/en/PublishingImages/aldc_LLDCs_map_large.jpg

Εκτός από τα περικλειστα κράτη η μορφολογία επηρεάζει και τις αναπτυσσόμενες νησιωτικές χώρες. Το βασικό μειονέκτημα αυτής της ομάδας κρατών είναι η μεγάλη απόστασή τους από τις ηπειρωτικές ακτές και η μικρή έκτασή τους. Αυτή η ιδιαιτερότητα έχει ως αποτέλεσμα την απομόνωσή τους με συνέπεια την οικονομική συρρίκνωσή.³⁹ Παράλληλα είναι εκτεθειμένα σε διάφορα καιρικά φαινόμενα όπως τσουνάμι ή τυφώνες που δυσχεραίνουν την θέση τους.

Χάρτης Νο 3: Μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά κράτη

Πηγή: Unctad.org <http://unctad.org/en/Pages/ALDC/Small%20Island%20Developing%20States/SIDS-map.aspx>

Επίσης, στα προβλήματα που αναδύονται από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του αναπτυσσόμενου Νότου είναι και οι περιορισμένοι υδάτινοι πόροι. Οι υδάτινοι πόροι κατέχουν

³⁹ Βλ. αναλυτικότερα για μικρά νησιωτικά κράτη Sutton P, Payne A, *Lilliput under Threat: the Security problems of Small Island and Enclave developing states*, Political Studies, 1993, σελ 579-593

μεγίστης σημασία ρόλο στην ανθρώπινη ζωή δεδομένου ότι αποτελούν βασικό στοιχείο της καθημερινότητας. Η χρήση τους αφορά ένα μεγάλο εύρος δραστηριοτήτων όπως το πόσιμο νερό, το πότισμα καλλιεργειών για τη σοδειά αλλά και η χρήση του στην κτηνοτροφία. Λόγω των υψηλών επιπέδων ξηρασίας αυτές οι δραστηριότητες πλήττονταν.⁴⁰

B.3 Ασθένειες

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα υπανάπτυξης στον αναπτυσσόμενο κόσμο σχετίζεται άμεσα με την διάδοση ασθενειών λόγω των δυσμενών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Μία από τις σημαντικότερες ασθένειες που έπληξε τον αναπτυσσόμενο Νότο ήταν η χολέρα, ιδίως λόγω των κακών συνθηκών υγιεινής και του μη καθαρού πόσιμου νερού. Κατά την περίοδο 1960-1980, η 7^η πανδημία, έπληξε την Νότια Ασία και την Αφρική. Επιπλέον, το 2001 έπληξε 58 χώρες του αναπτυσσόμενου Νότου με 184,311 περιστατικά.⁴¹

Εκτός από την χολέρα, ισχυρό ρόλο στην υπανάπτυξη είχε και η αφρικανική τρυπανοσωμίαση. Περίπου το 1/3 του της Υποσαχάριας Αφρικής αλλά και πάνω από 3εκ ζώα προσβλήθηκαν από αυτή την ασθένεια.⁴² Άλλες επικίνδυνες ασθένειες είναι ο πυρετός έμπολα και ο ιός της πολιομυελίτιδας ο οποίος μέχρι τις αρχές του 1990 δημιούργησε σοβαρά προβλήματα σε χώρες του Νότου.⁴³

Όμως οι ασθένειες στον αναπτυσσόμενο Νότο δεν αποτελούσαν συνέπεια μόνο των κακών συνθηκών διαβίωσης αλλά είναι άμεσα συνδεδεμένες και με το κλίμα. Μία τέτοια ασθένεια, είναι και η ελονοσία η οποία επηρεάζεται από τις έντονες βροχοπτώσεις και την υψηλή υγρασία. Περιοχές όπου είχε αναπτυχθεί ιδιαίτερα ήταν η Υποσαχάρια Αφρική και η Ασία. Η μεγάλη έκθεση των πληθυσμών σε αυτή την ασθένεια, εκτιμάται ότι στην Ακτή Ελεφαντοστού πλήττεται το 50%, είχε ως αποτέλεσμα να παραμένουν φτωχοί καθώς δεν μπορούσαν να εργαστούν και συνάμα να την καταπολεμήσουν.⁴⁴

⁴⁰ Βλ. αναλυτικότερα για την επίδραση των υδάτινων πόρων Showell Th, *Wealth, Poverty and Politics*, Basic Books, New York, 2015, σελ 19-24

⁴¹ Βλ. αναλυτικότερα WHO, *Cholera*, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο www.who.int/mediacentre/factsheets/fs107/en

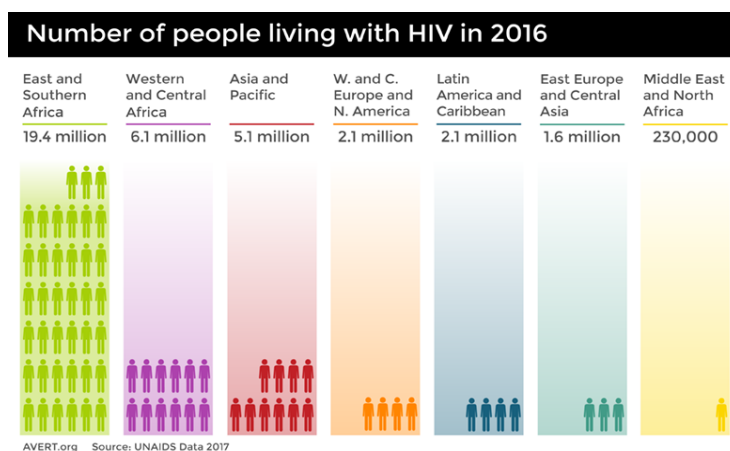
⁴² Βλ. Landes David, *Ο πλούτος και η φτώχεια των Εθνών*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σελ 46-47

⁴³ Για την αντιμετώπιση του ιού πολιομυελίτιδας βλ. αναλυτικότερα Unicef, *Unicef's engagement in the Global Polio Eradication Initiative*, https://www.unicef.org/partners/files/Partnership_profile_2012_Polio_revised.pdf

⁴⁴ Banerjee A, Duflo E, *Poor Economics: A radical rethinking of the way to fight global poverty*, Ed. Public Affairs, New York, 2011, σελ 86-88

Ωστόσο, η μεγαλύτερη πληγή του αναπτυσσόμενου κόσμου στον τομέα των ασθενειών ήταν και παραμένει η περίπτωση του HIV/AIDS. Το χαμηλό βιοτικό επίπεδο στον αναπτυσσόμενο Νότο και η ανεπαρκής πρόσβαση στην υγεία συνέβαλαν στην έξαρση του AIDS, που αποτέλεσε την κύρια μάστιγα των ασθενειών..⁴⁵

Πίνακας Νο 2: Φορείς του HIV το 2016

Πηγή: Avert.org

⁴⁵ Για την περίπτωση του HIV/AIDS βλ. αναλυτικότερα Τσάλτας Γρ, Αναπτυξιακό φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σελ 231-235

B.4 Θεσμοί

Με την πάροδο των χρόνων ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα για την εδραίωση των ανισοτήτων στον κόσμο, μεταξύ ανεπτυγμένου Βορρά και αναπτυσσόμενου Νότου είναι και η λειτουργία των θεσμών. Οι θεσμοί αποτελούν βασικό παράγοντα της ανάπτυξης ή υπανάπτυξης των κρατών, με τους ανοιχτού ή κλειστούς θεσμούς να επηρεάζουν κάθε χώρα.⁴⁶

Στον ανεπτυγμένο Βορρά το σύστημα που συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξή του σε μεγάλο βαθμό εντοπίζεται στην εδραίωση των ανοιχτών πολιτικών και οικονομικών θεσμών. Η λειτουργία του συγκεκριμένου συστήματος ευνοεί την ανάπτυξη καθώς επιμερίζει την άσκηση της πολιτικής εξουσίας σε ένα ευρύ φάσμα της κοινωνίας με αποτέλεσμα να ισχυροποιείται ο έλεγχος. Παράλληλα στηρίζεται η διαφάνεια, η εκπαίδευση η καινοτομία..⁴⁷

Μολονότι το συγκεκριμένο σύστημα επικράτησε κυρίως στον ανεπτυγμένο Βορρά, ιδίως κατά την Βιομηχανική Επανάσταση, παραδείγματα εντοπίζονται και στον αναπτυσσόμενο κόσμο με χαρακτηριστικότερο αυτό της Μποτσουάνας.⁴⁸ Η μετάβασή της κατά την ανεξαρτητοποίηση έγινε με ομαλό τρόπο υπό την ηγεσία του Δημοκρατικού Κόμματος. Η ύπαρξη ανοιχτών πολιτικών και οικονομικών θεσμών συνέβαλε στην αλλαγή της νομοθεσίας για την εκμετάλλευση των διαμαντιών, ιδίως στην περιοχή Ενγκουάτο.

Απόρροια της νομοθεσίας ήταν ο παραγόμενος πλούτος να ανήκει σε όλο το έθνος και όχι στις φυλές όπου ανακαλυπτόταν. Εξαιτίας της ορθής δομής του κράτους της Μποτσουάνας και της επικράτησης ανοιχτών θεσμών το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π από 1,199 δολάρια το 1980 έφθασε τα 6,351 δολάρια το 2017.⁴⁹

Ωστόσο, το παράδειγμα της Μπουτσουάνας δεν είναι ο κανόνας στο αναπτυσσόμενο Νότο. Μετά την αποαποικιοποίηση στις αρχές του 1960 η πλειοψηφία των κρατών είχε κλειστούς πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς, γεγονός που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την

⁴⁶ Ανοιχτοί πολιτικοί θεσμοί είναι οι θεσμοί που είναι επαρκώς συγκεντρωτικοί και πλουραλιστικοί και επιμερίζουν την ισχύ σε ένα ευρύ φάσμα της κοινωνίας. Οι ανοιχτοί πολιτικοί θεσμοί συνδυάζονται με ανοιχτούς οικονομικούς θεσμούς. Οι ανοιχτοί οικονομικοί θεσμοί ενισχύουν τις οικονομικές δραστηριότητες και αυξάνουν την παραγωγικότητα. Αντίθετα στους κλειστούς πολιτικούς θεσμούς τόσο ο πολιτικός τομέας όσο και ο οικονομικός τομέας λειτουργούν προς όφελος μίας ελίτ.

⁴⁷ Βλ. αναλυτικότερα για ανοιχτούς πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς Ατζέμογλου Ν, Ρόμπινσον Τζ, Γιατί αποτυγχάνουν τα Έθνη, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2013, σελ 89-93

⁴⁸ Βλ. αναλυτικότερα για το παράδειγμα της Μποτσουάνας *ibid.* σελ 426-430

⁴⁹ Βλ. IMF, Data, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=29&pr.y=14&sy=1980&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=616&s=NGDPD%2CNGDPDPC&grp=0&a=>

υπανάπτυξή τους. Την περίοδο 1965-1991 33 κράτη της Υποσαχάριας Αφρικής είχαν απολυταρχικά καθεστώτα, ενώ δικτατορίες ή μονοκομματικές κυβερνήσεις υπήρχαν και στην Ασία ή Λατινική Αμερική.⁵⁰ Ειδικότερα στην Λατινική Αμερική κατά το χρονικό διάστημα 1945-2009 υπήρξε συχνή εναλλαγή καθεστώτων με την επιβολή κυρίως δικτατοριών.⁵¹

Χαρακτηριστικό παράδειγμα λειτουργίας κλειστών θεσμών στον αναπτυσσόμενο Νότο είναι η περίπτωση της Ζιμπάμπουε.⁵² Οι κλειστοί θεσμοί που επιβλήθηκαν δεν ευνόησαν την καινοτομία και την ανάπτυξη μίας ανεξάρτητης επιχειρηματικής τάξης που θα μπορούσε να αμφισβητήσει την πολιτική εξουσία του Προέδρου Μουγκάμπε. Αποτέλεσμα της διακυβέρνησης Μουγκάμπε ήταν το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π από 890 δολάρια να μειωθεί στα 490,44 το 2008.⁵³

Επομένως γίνεται αντιληπτό ότι το φαινόμενο της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο Νότο έχει επηρεαστεί και από το είδος των θεσμών που επικράτησαν μετά την αποαποικιοποίηση. Η λειτουργία κλειστών πολιτικών και οικονομικών θεσμών δεν βελτίωσαν την οικονομική κατάσταση των συγκεκριμένων κρατών. Μάλιστα, όπως διαπιστώνεται από τον παρακάτω χάρτη, οι χώρες με τα χαμηλότερα επίπεδα Δημοκρατίας βρίσκονται κυρίως στον Νότο όπου επικράτησαν οι κλειστοί θεσμοί.

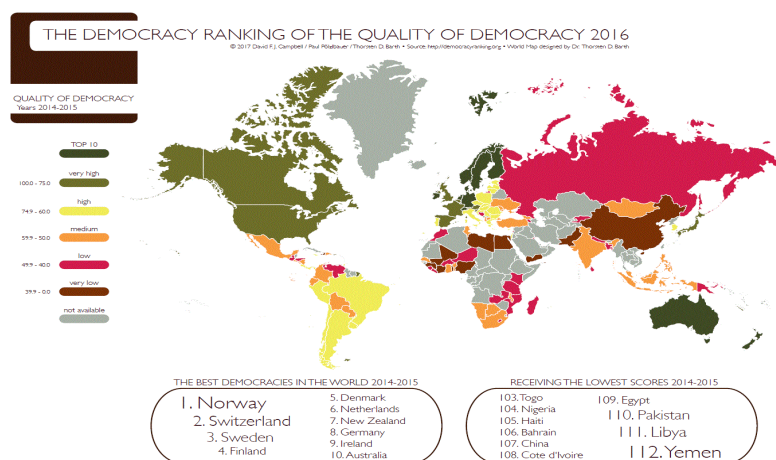
⁵⁰ Βλ. Gallagher J, Saez L, Authoritarianism and Development in the Third World, The Brown Journal of World Affairs, Vol 15, Issue 2, 2009, σελ 87-101, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://www.brown.edu/initiatives/journal-world-affairs/sites/brown.edu/initiatives/journal-world-affairs/files/private/articles/15.2_Saez.pdf

⁵¹ Βλ. The Economist, The Challenge of the Past: Latin American Dictatorships-and after, 1998, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.economist.com/node/173220>

⁵² Βλ. αναλυτικότερα για την περίπτωση της Ζιμπάμπουε αλλά και για άλλες περιπτώσεις κλειστών θεσμών σε Λατινική Αμερική και Ασία Ατζέμογλου Ν, Ρόμπινσον Τζ, Γιατί αποτυγχάνουν τα Έθνη, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 2013, σελ 387-419

⁵³ Κατά το μεγαλύτερο μέρος της διακυβέρνησης Μουγκάμπε το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π μειωνότανε, βλ. αναλυτικότερα τα στοιχεία IMF, Data, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=24&pr.y=0&sy=1990&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=698&s=NGDPD%2CNGDPDPC&grp=0&a=>

Χάρτης Νο 4 : Ποιότητα Δημοκρατίας 2016

Πηγή: DemocracyRanking.org

Γ. Η καταγραφή της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο

Στην παρούσα ενότητα θα αναλυθούν τα στοιχεία που προέκυψαν από τους Στόχους της Χιλιετίας. Το 2000, 189 κράτη, συμφώνησαν για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας με απώτερο σκοπό την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και ευμάρειας, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο χρονικό ορίζοντας ήταν έως το 2015, συνεπώς τα στατιστικά που θα χρησιμοποιηθούν έχουν ως βάση το συγκεκριμένο έτος. Η σπουδαιότητα του φαινομένου της φτώχειας αναδεικνύεται ήδη από τον 1^ο Στόχο Χιλιετίας που αναφέρεται ως «Εξάλειψη ακραίας φτώχειας και πείνας».⁵⁴ Με αυτό τον όρο εννοείται ο πληθυσμός ο οποίος ζει με λιγότερα από 1,90 δολάρια/ημέρα.

Ο συγκεκριμένος Στόχος περιελάμβανε 3 υποστόχους που αποτελούν βασικό μέσο υλοποίησής του. Οι υποστόχοι αφορούσαν την μείωση του ποσοστού των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, την επίτευξη πλήρους, παραγωγικής και αξιοπρεπούς εργασίας συμπεριλαμβανομένων γυναικών και νέων ανθρώπων. Τέλος, τρίτος υποστόχος ήταν η μείωση της αναλογίας των ανθρώπων που ταλανίζονται από το φαινόμενο της πείνας κατά την περίοδο 1990-2015.

Όμως, πέρα από τον Στόχο της Χιλιετίας που εστιάζει στο φαινόμενο της φτώχειας, λόγω του πολύπλοκου και πολυδιάστατου ρόλου της θα επιδιωχθεί ο συγκερασμός των αποτελεσμάτων από τους MDGs που σχετίζονται με τους δείκτες ανάλυσης του MPI. Ο δείκτης MPI αναπτύχθηκε το 2010 από το Oxford Poverty and Human Development Initiative σε συνεργασία με το UNDP. Αυτός ο δείκτης έχει ως βασικό στόχο να μετρήσει την φτώχεια πέρα από την εισοδηματική προσέγγιση, λόγω της ανεπάρκειάς της σε ορισμένα ζητήματα.⁵⁵ Τομείς που επηρεάζουν αυτή την προσέγγιση είναι η έλλειψη όμοιου καταναλωτικού προτύπου, οι διαφορετικές τιμές που αντιμετωπίζει ο καταναλωτής, η δυνατότητα μετατροπής του εισοδήματος σε λειτουργίες διαφέρει αναλόγως φύλου, τοποθεσίας, κλίματος ή αναπηρίας. Παράλληλα, βασικές υπηρεσίες για την ευημερία στην ανθρώπινη ζωή δεν προσφέρονται στην αγορά όπως πρόσβαση σε καθαρό νερό, υγιεινή και εκπαίδευση.

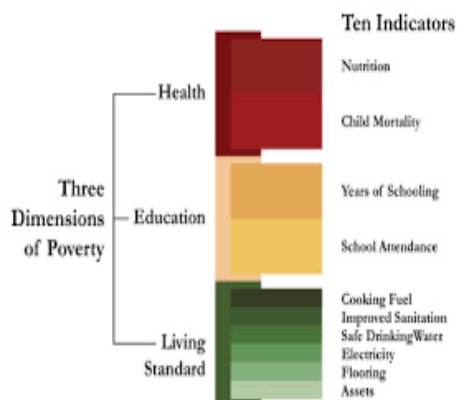
⁵⁴ Βλ. στον διαδικτυακό τόπο http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Goal_1_fs.pdf

⁵⁵ Βλ. αναλυτικότερα Alkire S, Emma Santos M, Poverty measurement & Beyond, Social Indicators Research, vol 112, no 2, σελ 239-257

Επομένως αυτοί οι περιορισμοί στην καταγραφή της φτώχειας αποκλειστικά μέσω του εισοδηματικού ορίου οδήγησαν στον MPI, ο οποίος διαθέτει 3 δείκτες με 10 διαστάσεις. Σύμφωνα με τον MPI για να θεωρηθεί κάποιος φτωχός θα πρέπει βρίσκεται στο 33% των δεικτών του. Οι 3 διαστάσεις αφορούν την υγεία, την εκπαίδευση και το επίπεδο διαβίωσης. Όσον αφορά τους 10 δείκτες, αυτοί είναι:

1. Τροφή
2. Παιδική θνησιμότητα
3. Χρόνια σχολικής φοίτησης
4. Σχολική παρακολούθηση
5. Καύσιμη ύλη για μαγείρεμα
6. Βελτιωμένη υγιεινή
7. Ασφαλές πόσιμο νερό
8. Ηλεκτρισμός
9. Δάπεδο οικείας
10. Περιουσιακά στοιχεία

Σχεδιάγραμμα Νο 1: 10 δείκτες MPI

Πηγή : www.ophi.org.uk

Γ.1 Οι αριθμοί της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο

Ένα από τα βασικά προβλήματα της φτώχειας είναι η έλλειψη συγκεκριμένου ορισμού που να οριοθετεί την ύπαρξη και επίδρασή της στην ανθρώπινη ζωή. Δεν ορίζει μόνο το

εισόδημα αν κάποιος πρέπει να θεωρείται φτωχός ή όχι, το εισοδηματικό όριο θέτει το ελάχιστο ποσό που χρειάζεται ένα άτομο για να ικανοποιήσει βασικές καθημερινές ανάγκες όπως το να τρέφεται επαρκώς.⁵⁶

Μέχρι το 2015 η φτώχεια μετριότανε έχοντας ως κατώτατο όριο το 1,25 δολάρια/ημέρα, βάση αυτού το ορίου τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε εντυπωσιακή μείωση του απόλυτου αριθμού φτωχών στον κόσμο. Το 1981 ο αριθμός των φτωχών ανερχότανε στα 1,9 δις αναδεικνύοντας την σπουδαιότητα επίλυσης του ζητήματος, λαμβάνοντας υπόψη και την σταδιακή δημογραφική άνοδο.⁵⁷

Σχεδιάγραμμα Νο 2: Παγκόσμιο όριο φτώχειας

WORLD BANK GLOBAL POVERTY LINE

Πηγή: world bank.org

Πλέον, το 2015 ο αριθμός ανέρχεται σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας στα 767εκ, από τα 1,6 δις περίπου στις αρχές του 2000, έχοντας ξεπεράσει την μείωση κατά 50% από το 2010.⁵⁸ Περίπου 11/100 ανθρώπους βιώνουν την ακραία φτώχεια ή σχεδόν το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού,⁵⁹ ένα ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό παρά την δραστική μείωση.

Η πλειοψηφία των ανθρώπων που ζουν στην ακραία φτώχεια στον αναπτυσσόμενο νότο βρίσκεται κυρίως σε 2 περιοχές. Η Υποσαχάρια Αφρική και η Νότια Ασία διαθέτουν τον μεγαλύτερο αριθμό ακραία φτωχών με την πρώτη να έχει περί τα 390εκ φτωχούς, ήτοι το 40%

⁵⁶ Kamruzzaman P, Dollarisation of Poverty: Rethinking Poverty Beyond 2015, ed. Palgrave Macmillan, UK, 2015, σελ 23-25

⁵⁷ Βλ. UN Economic and Social Affairs, Rethinking Poverty: Report on the World Social Situation 2010, UN, New York, 2009, σελ 13-17

⁵⁸ World Bank, Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality, World Bank, Washington DC, 2016, σελ 35-39, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>

⁵⁹ Το 1990 το ποσοστό των ακραία φτωχών ανερχότανε στο 36% του παγκόσμιο πληθυσμού.

του πληθυσμού από το 57% το 1990, και την δεύτερη 256εκ δηλαδή το 15% του πληθυσμού.⁶⁰ Τρίτη περιοχή είναι η Ανατολική Ασία και ο Ειρηνικός με 71εκ. Ιδιαίτερα, η περιοχή της Ανατολικής Ασίας κατέγραψε εντυπωσιακή βελτίωση λόγω της ανόδου της Κίνας όπου από το 61% του 1990, το ποσοστό έπεσε στο 4% το 2015. Αντίστοιχα, στην Νότια Ασία σημαντική επιρροή είχε η ανάπτυξη στην Ινδία. Διαπιστώνεται δηλαδή ότι η βελτίωση των ποσοστών δεν αφορά την συνολική εικόνα αλλά την σχετική βελτίωση σε μεμονωμένες χώρες.

Πίνακας Νο 3: Κατανομή ακραία φτωχών στον αναπτυσσόμενο νότο

Region	Headcount ratio (%)	Poverty gap (%)	Squared poverty gap (%)	Poor (millions)
East Asia and Pacific	3.5	0.7	0.2	71.0
Eastern Europe and Central Asia	2.3	0.6	0.3	10.8
Latin America and the Caribbean	5.4	2.6	1.8	33.6
Middle East and North Africa ^a	—	—	—	—
South Asia	15.1	2.8	0.8	256.2
Sub-Saharan Africa	41.0	15.9	8.4	388.7
Total, six regions	12.6	3.8	1.8	766.6
World	10.7	3.2	1.5	766.6

Source: Latest estimates based on 2013 data using PovcalNet (online analysis tool), World Bank, Washington, DC, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/>.

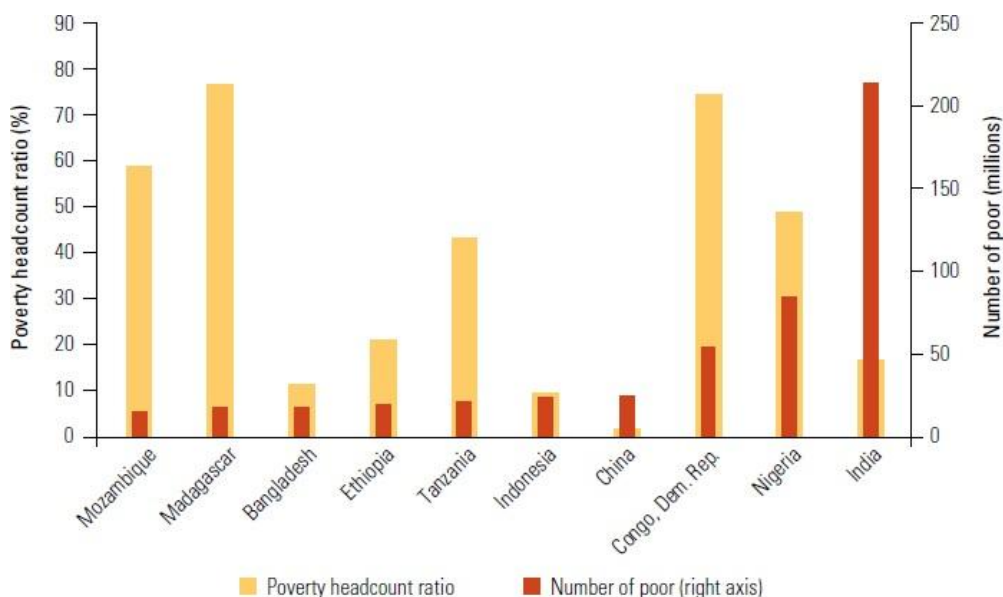
Πηγή: World Bank, Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality

Η πλειοψηφία των φτωχών μένει στις αγροτικές περιοχές, το 80% των φτωχών βρίσκεται στις αγροτικές περιοχές και το 64% απασχολείται στον γεωργικό τομέα. Οι αγρότες, όντας εξαρτώμενοι από τις καιρικές συνθήκες για τον βιοπορισμό τους, είναι 4 φορές πιο πιθανό να εκτεθούν στο φαινόμενο της φτώχειας από ότι όσοι εργάζονται σε άλλους τομείς.⁶¹

⁶⁰ Ο αριθμός των ακραία φτωχών σε αυτές τις 2 περιοχές ξεπερνά τον πληθυσμό της Ε.Ε , που είναι 508εκ.

⁶¹ World Bank, Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality, World Bank, Washington DC, 2016, σελ 5-8, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>

Σχεδιάγραμμα Νο 3: Οι 10 πιο φτωχές χώρες

Πηγή: World Bank.org

Αυτό που παρατηρείται από τον ανωτέρω πίνακα είναι πως η Υποσαχάρια Αφρική έχει στην επικράτειά της τις 7 από τις 10 πιο φτωχές χώρες στον αναπτυσσόμενο νότο.

Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην φτώχεια που πλήττει τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον φτώχειας είναι πιο ευάλωτα στις ασθένειες, αναπτύσσουν χαμηλότερη γνωστική ικανότητα ενώ είναι πιο δύσκολο να ξεφύγουν από αυτό το περιβάλλον. Συνολικά 385εκ παιδιά έως 18 ετών ταλανίζονται από αυτό το φαινόμενο, σχεδόν το 20%.⁶² Από τα 385εκ, τα 240εκ είναι έως 9 ετών, ενώ το 81,4% μένει στις αγροτικές περιοχές και το 18,6% στις αστικές.⁶³

⁶² Ο αριθμός των φτωχών ηλικίας άνω των 18 ετών ανέρχεται στα 382εκ

⁶³ Βλ. Unicef and World Bank, Ending Extreme Poverty: A focus on Children, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://data.unicef.org/wpcontent/uploads/2017/09/Ending_Extreme_Poverty_A_Focus_on_Children_Oct_2016.pdf

Γ.1.1 Στοιχεία για τον τομέα της απασχόλησης

Άρρηκτα συνδεδεμένος με το φαινόμενο της φτώχειας είναι και ο τομέας της απασχόλησης, ειδικά όπως προκύπτει από τον υποστόχο 1.β στους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας. Η αναφορά για την επίτευξη πλήρους, παραγωγικής και αξιοπρεπούς απασχόλησης για όλους, περιλαμβάνοντας και τις γυναίκες και τους νέους ανθρώπους αναδεικνύει την σημαντικότητα του συγκεκριμένου τομέα στην βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο τομέας της απασχόλησης έχει επηρεαστεί από την χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και την παγκόσμια ύφεση. Στην περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής η οικονομική μεγέθυνση από το 1% του 2016, προβλέπεται το 2017 στο 2,5%. Στη Νότια Ασία από το 6,7% του 2016, αναμένεται μικρή άνοδος στο 6,8%, ιδίως λόγω της Ινδίας. Το μεγαλύτερο πρόβλημα στις αναπτυσσόμενες περιοχές το υφίσταται η Λατινική Αμερική και Καραϊβική, όπου από την ύφεση του 1,4% το 2016, η μεγέθυνση του ΑΕΠ το 2017 εκτιμάται στο 0,8. Αυτά τα σχετικά χαμηλά ποσοστά ανάπτυξης, επηρεάζουν ιδιαίτερα και την απασχόληση καθώς μειώνονται οι ευκαιρίες εργασίας.⁶⁴

Εστιάζοντας περισσότερο στα στοιχεία που προκύπτουν στον εργασιακό τομέα παρατηρείται ότι το εργατικό δυναμικό έχει υποστεί ισχνή μείωση από το 62% του 1990 στο 60% του 2015. Η πληθυσμιακή ομάδα που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση στον τομέα της εργασίας είναι οι νέοι άνθρωποι και ιδιαίτερα οι νέες γυναίκες. Το ποσοστό της ηλικίας 15-24 ετών, συμπεριλαμβανομένων νέων ανδρών και γυναικών, που απασχολούνται είναι 4/10. Το 2015 74εκ νέοι αναζητούσαν εργασία, ενώ το ποσοστό ανεργίας είναι 3 φορές μεγαλύτερο από ότι στους ενήλικες εργαζομένους.⁶⁵

Από τις πλέον ευάλωτες ομάδες εργαζομένων είναι οι αγρότες, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία είναι άμεσα εξαρτώμενη από τις καιρικές συνθήκες. Η παραγωγή τους επηρεάζεται από φαινόμενα όπως ξηρασία, πλημμύρες συνεπώς και η εισοδηματική τους κατάσταση. Η

⁶⁴ Βλ. αναλυτικότερα World Bank, Global Economic Prospects : A Fragile Recovery, World Bank, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26800/9781464810244.pdf>

⁶⁵ United Nations, The Millennium Development Goals Report 2015, United Nations, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)

άμεση σύνδεση εισοδήματος αγροτών και καιρικών φαινομένων καταγράφηκε και το 1974 στο Μπαγκλαντές, όπου λόγω της ξηρασίας το εισόδημα μειώθηκε κατά 50%.⁶⁶

Σύμφωνα με τον ILO⁶⁷ το 2017 ο αριθμός των ανέργων στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν 16,1εκ, δηλαδή το 5%. Εκτός από την ανεργία, ακανθώδες ζήτημα καθίσταται και η ευάλωτη εργασία⁶⁸ στον αναπτυσσόμενο κόσμο, η οποία αφορά 216,1εκ εργαζομένους το 2017 και το 2018 εκτιμάται στα 222,3εκ, το 78,7%. Επίσης, χαρακτηριστικό γνώρισμα στον τομέα της απασχόλησης αποτελούν και οι εργαζόμενοι που ζουν σε συνθήκες μεσαίας και ακραίας φτώχειας. Η συγκεκριμένη κατηγορία εργαζομένων αμείβεται από 1,90 δολάρια ως 3,10 δολάρια στην μεσαία φτώχεια και με λιγότερα από 1,90 δολάρια στην ακραία φτώχεια. Το 2017 αποτελούσαν 186εκ, ήτοι το 67,9% του εργατικού δυναμικού.⁶⁹ Η μεγαλύτερη πρόοδος έγινε στην Ανατολική Ασία, όπου από το 71,2% του εργατικού δυναμικού που εργαζόταν σε συνθήκες ευάλωτης εργασίας το 1990 , πλέον αυτό το ποσοστό ανέρχεται στο 39,6%. Αντίθετα, Υποσαχάρια Αφρική και Νότια Ασία έχουν τα ¾ του εργατικού δυναμικού τους σε αυτή την κατηγορία. Γίνεται αντιληπτό ότι πρέπει να δοθεί έμφαση στην ποιοτική και αξιοπρεπή εργασία ώστε να καταπολεμηθεί το φαινόμενο της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο Νότο.

⁶⁶ Βλ. αναλυτικότερα Jayachandran S, Selling Labor Low: Wage Responses to Productivity Shocks in Developing Countries, Journal of Political Economy, Vol 114, No 3, The University of Chicago Press, 2006, σελ 538-575

⁶⁷ Ο ILO είναι ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας του Ο.Η.Ε όπου προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εργασιακών δικαιωμάτων. Καθορίζει τα διεθνή πρότυπα εργασίας με την μορφή συμβάσεων, οι οποίες ορίζουν τα ελάχιστα πρότυπα των βασικών δικαιωμάτων εργασίας.

⁶⁸ Με τον όρο ευάλωτη εργασία εννοείται η εργασία κατά την οποία οι εργαζόμενοι έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην κοινωνική προστασία, είναι αυτοαπασχολούμενοι, δεν έχουν συλλογική εκπροσώπηση. Συχνά χαρακτηρίζονται από χαμηλές αποδοχές, χαμηλή παραγωγικότητα και δύσκολες συνθήκες εργασίας.

⁶⁹ Βλ. αναλυτικότερα για τα στοιχεία και για κάθε περιοχή ξεχωριστά ILO, World Employment Social Outlook 2017, ILO, Geneva, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2j7i2j9>

Γ.1.2 Τα στοιχεία της φτώχειας που σχετίζονται με τις διαστάσεις του MPI

Η ανάλυση του φαινομένου της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο νότο δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην χρηματική προσέγγιση. Για την πιο ολοκληρωμένη ανάλυση της φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει εξετασθούν και άλλες πτυχές που επηρεάζουν την καθημερινότητα των φτωχών ανθρώπων. Τα 767εκ φτωχών που καταγράφηκαν το 2015, αντιμετωπίζουν ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων που σχετίζονται με την υγεία, την εκπαίδευση και το επίπεδο διαβίωσης.

Οι δύο περιοχές που υφίστανται το σοβαρότερο πρόβλημα είναι η Υποσαχάρια Αφρική και η Νότια Ασία, στην πρώτη οι φτωχοί βάσει των δεικτών MPI ανέρχονται στο 60% του πληθυσμού, όταν η φτώχεια βάσει της εισοδηματικής προσέγγισης είναι περίπου στο 46%. Στην δεύτερη το ποσοστό των φτωχών βάσει του δείκτη MPI ανέρχεται στο 41%, ενώ βάσει της εισοδηματικής προσέγγισης είναι περίπου στο 17%.⁷⁰

Γ.1.2.1 Η διάσταση της υγείας

Σε αυτή την κατηγορία εξετάζονται η διατροφή και η παιδική θνησιμότητα. Η διατροφή διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην καθημερινότητα των ανθρώπων, είτε για την απόδοσή τους στην εργασία είτε για την καταπολέμηση ασθενειών. Παράλληλα, η παιδική θνησιμότητα αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του αναπτυσσόμενου νότου, ιδίως για τα παιδιά έως τα 5 έτη. Συνεπώς ο πρώτος δείκτης χαρακτηρίζει ένα άτομο ατροφικό εάν δεν λαμβάνει αρκετή ποσότητα τροφής ή υποσιτίζεται έστω και ένας σε ένα νοικοκυριό. Ο δεύτερος δείκτης, της παιδικής θνησιμότητας, αφορά όσα νοικοκυριά έχουν έστω και ένα παιδί να έχει πεθάνει.⁷¹

Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο πρόβλημα που σχετίζεται με την διατροφή και ταλανίζει τον αναπτυσσόμενο νότο είναι το φαινόμενο της πείνας.⁷² Συνολικά 815εκ άνθρωποι παγκοσμίως υποσιτίζονται⁷³, σχεδόν 1/9. Η πλειοψηφία των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν

⁷⁰ Η έρευνα έγινε σε 5,4 δις ανθρώπους, εξ αυτών 1,45 δις συνολικά θεωρούνται φτωχοί βάσει του δείκτη MPI με τα 649εκ να είναι παιδιά. 44% από αυτά μένουν στην Νότια Ασία και 33% στην Υποσαχάρια Αφρική βλ, αναλυτικότερα για τα στοιχεία Alkire S, Robles G, Global Multidimensional Poverty Index 2017, OPHI, University of Oxford, 2017

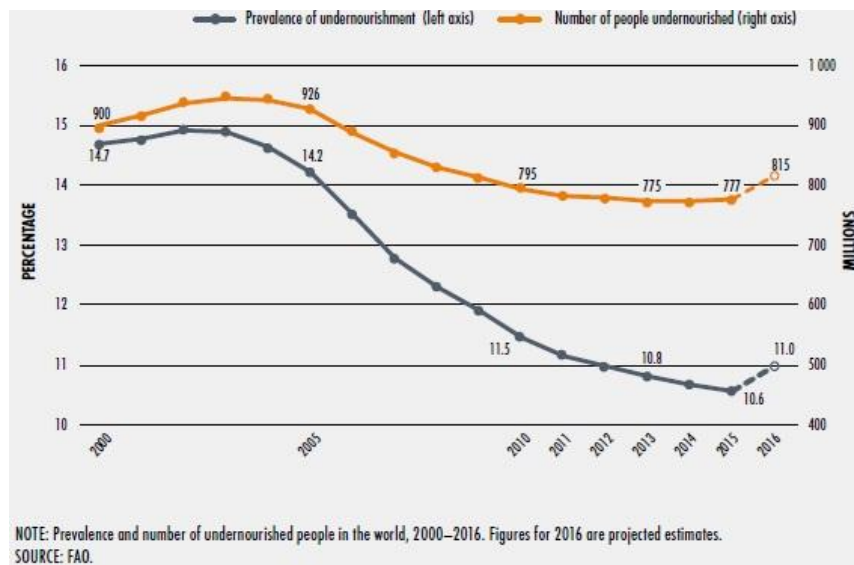
⁷¹ Βλ. Alkire S, Santos E.M, Measuring Acute Poverty in the Developing World: Robustness and Scope of the Multidimensional Poverty Index, World Development, vol 59, 2014, σελ 251-274

⁷² Η πείνα συνήθως γίνεται αντιληπτή ως μία άβολη ή επίπονη αίσθηση που προκαλείται από ανεπαρκή κατανάλωση τροφής. Επιστημονικά θεωρείται ως στέρηση τροφής. Βλ. αναλυτικότερα FAO, An Introduction to the basic concepts of food security, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.fao.org/docrep/013/al936e/al936e00.pdf>

⁷³ Ο όρος υποσιτισμός αποτελεί μέσο μέτρησης της πείνας σύμφωνα με την Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας του Ο.Η.Ε. Αναφέρεται στην αναλογία των ανθρώπων των οποίων η διατροφική ενεργειακή κατανάλωση είναι λιγότερη από ένα

αυτό το πρόβλημα βρίσκεται στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς αποτελούν 780εκ. Στην Υποσαχάρια Αφρική το 22,7% του πληθυσμού δηλαδή 243εκ άνθρωποι μαστίζονται από την πείνα και στην Νότια Ασία 281εκ.⁷⁴

Σχεδιάγραμμα Νο 4: Ποσοστό υποσιτισμένων στις αναπτυσσόμενες περιοχές μεταξύ 2000-2016

Πηγή: FAO, 2016

Επίσης, ο υποσιτισμός έχει σοβαρό αντίκτυπο και στην ανάπτυξη των παιδιών, χαρακτηριστικό γνώρισμα στις αναπτυσσόμενες περιοχές είναι η στασιμότητα ανάπτυξης στα παιδιά έως 5 ετών. Πάνω από 90εκ παιδιά υποσιτίζονται, με το 90% να βρίσκεται σε Υποσαχάρια Αφρική και Νότια Ασία.⁷⁵ Αυτά τα παιδιά δεν έχουν τις κατάλληλες θρεπτικές ουσίες ώστε να ψηλώσουν σύμφωνα με την ηλικία τους, δεν αναπτύσσουν γνωστικές ικανότητες και είναι ευάλωτα σε ασθένειες. Συνολικά 161εκ παιδιά αντιμετωπίζουν το φαινόμενο της στασιμότητας ανάπτυξης.⁷⁶

Δεύτερος δείκτης που αφορά την διάσταση της υγείας είναι η παιδική θνησιμότητα. Η παιδική θνησιμότητα, για τα παιδιά έως 5 ετών, μειώθηκε από 91 θανάτους ανά 1000 γεννήσεις

προκαθορισμένο όριο. Αυτό το όριο είναι διαφορετικό σε κάθε χώρα και μετريέται σύμφωνα με τον αριθμό θερμίδων που απαιτείται να καταναλώσει κάποιος για να διεξάγει ελαφριές δραστηριότητες. Βλ. αναλυτικότερα Ibid.

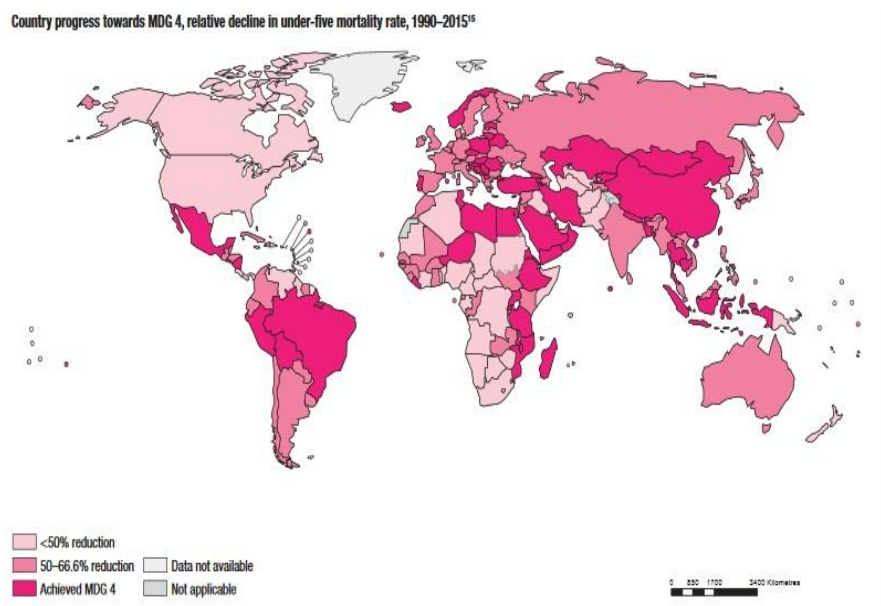
⁷⁴ Βλ. αναλυτικότερα FAO, The State of Food Security and Nutrition in the World, FAO, Rome, 2017, σελ 9-15

⁷⁵ Βλ. UN, The Millennium Development Goals Report 2015, UN, New York, 2015, σελ 20-25

⁷⁶ Παρόλο που η στασιμότητα ανάπτυξης περιορίζεται στον υπόλοιπο κόσμο, στην Υποσαχάρια Αφρική αυξήθηκε κατά 1/3 μεταξύ 1990 και 2013.

σε 43.⁷⁷ Ιδιαίτερη είναι η συμβολή των εμβολίων για την καταπολέμηση της ιλαράς , καθώς εμπόδισαν 15,6εκ θανάτους. Παρά την σχετική βελτίωση σε παγκόσμιο επίπεδο στην Υποσαχάρια Αφρική παρατηρείται το μεγαλύτερο πρόβλημα καθώς από 179 θανάτους σε 1000 γεννήσεις η αναλογία μειώθηκε σε 88, παραπάνω από το διπλάσιο του μέσου όρου. Η Δυτική Αφρική καταγράφει σχεδόν διπλάσια παιδική θνησιμότητα από την υπόλοιπη περιοχή.⁷⁸ Στην Νότια Ασία η αναλογία στους θανάτους έως 5 ετών είναι 50 ανά 1000 γεννήσεις.

Χάρτης Νο 5: Μείωση παιδικής θνησιμότητας μεταξύ 1990-2015

Πηγή: WHO, Health in 2015: From MDGs to SDGs

Γ.1.2.2 Η διάσταση της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες σε μία κοινωνία αναφορικά με την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου και την ευημερία των κατοίκων της εκάστοτε περιοχής. Η βελτίωση της ποιότητας της σχολικής εκπαίδευσης και η πρόσβαση των μαθητών σε αυτή δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη γνωστικής ικανότητας. Για να καταπολεμηθεί η φτώχεια και να δημιουργηθούν οι κατάλληλες ευκαιρίες

⁷⁷ Βλ. αναλυτικότερα WHO, Health in 2015: From MDGs to SDGs, WHO, Geneva, 2015,σελ 86-87 ,διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://www.who.int/gho/publications/mdgs-sdgs/MDGs-SDGs2015_chapter4.pdf?ua=1

⁷⁸ Βλ.αναλυτικότερα Alkire S, Jindra C, Robles, G & Vaz A, Multidimensional Poverty in Africa, OPHI, University of Oxford, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-in-africa/>

απαιτείται η παροχή βελτιωμένης εκπαίδευσης, αν και έχει σημειωθεί πρόοδος χρειάζεται περαιτέρω βελτίωση.⁷⁹

Πιο συγκεκριμένα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 83% των παιδιών που πήγαινε σχολείο στις αναπτυσσόμενες χώρες το 1990 το 2015 το ποσοστό ανήλθε στο 91%. Ο αριθμός των παιδιών που ήταν εκτός σχολείου το 2000 ήταν 100εκ ενώ το 2015 έχει μειωθεί στα 57εκ, με 149εκ εγγεγραμμένους μαθητές.⁸⁰ Προκειμένου να θεωρηθεί ότι έχει επιλυθεί το ζήτημα θα πρέπει το ποσοστό αυτό να φθάσει το 97%. Από αυτό το ποσοστό απέχει αρκετά μόνο η Υποσαχάρια Αφρική, καθώς είναι στο 78%. Επίσης ο αριθμός των παιδιών που δεν είχαν πάει ποτέ σχολείο μειώθηκε αισθητά στην Αιθιοπία από 67% το 2000 στο 28% το 2011 και στην Τανζανία από 47% το 1999 σε 12% το 2010.⁸¹

Επιπροσθέτως, τα παιδιά που προέρχονται από φτωχότερα σπίτια είναι 4 φορές πιθανότερο να βρεθούν εκτός σχολείου από ότι όσοι προέρχονται από πιο εύπορα. Συγκεκριμένα το 21,9% των παιδιών από φτωχές οικογένειες είναι εκτός πρωτοβάθμιας παρακολούθησης ενώ το ποσοστό στα πιο εύπορα νοικοκυριά είναι 5,5%.

Όσον αφορά το έτερο ακανθώδες ζήτημα στην εκπαίδευση, το οποίο είναι η μη ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει επιτευχθεί ορισμένη πρόοδος. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από τους MDGs οι έφηβοι ηλικίας 14-16 ετών που έχουν ολοκληρώσει τα χρόνια φοίτησης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκαν από το 70% το 1990 στο 84% το 2015. Βέβαια, 1/6 δεν ολοκληρώνει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή περισσότερα από 100εκ.⁸² Το 34% των παιδιών που προέρχονται από φτωχές οικογένειες δεν ολοκληρώνει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση εν συγκρίσει με το 6,5 από πιο εύπορες οικογένειες.

Τέλος, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Υποσαχάρια Αφρική είναι προσβάσιμη στο 36% των παιδιών, καθώς δεν υπάρχουν σχολεία σε κοντινές αποστάσεις, ιδιαίτερα 7/10 που

⁷⁹ Βλ. αναλυτικότερα Hanushek E, Economic Growth in Developing Countries: The Role of Human Capital, Economics of Education Review, 2013, σελ 204-212 διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://hanushek.stanford.edu/publications/economic-growth-developing-countries-role-human-capital>

⁸⁰ Από τα 57εκ παιδιών που είναι εκτός σχολείου, το 33εκ βρίσκεται στην Υποσαχάρια Αφρική και το 55% είναι κορίτσια

⁸¹ Βλ. αναλυτικότερα UNESCO, Education for All 2000-2015: Achievements and Challenges Summary, UNESCO, Paris, 2014 διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002325/232565e.pdf>

⁸² Ibid. The Millennium Development Goals Report 2015

ζουν σε αγροτικές περιοχές δεν συμμετέχουν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μόλις το 6% των νέων συμμετέχει έναντι με το 26% του παγκόσμιου μέσου όρου. Γεγονός που επιδεινώνει την κατάσταση, καθώς η τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνει τις πιθανότητες για διεκδίκηση καλής και ποιοτικής εργασίας.⁸³

Γ.1.2.3 Η διάσταση του επιπέδου διαβίωσης

Άμεσα συσχετιζόμενο με το φαινόμενο της φτώχειας αποτελεί το επίπεδο διαβίωσης. Είναι η τρίτη διάσταση του MPI και περιλαμβάνει τους δείκτες όπως τι καύσιμα χρησιμοποιούνται για το μαγείρεμα, πρόσβαση σε βελτιωμένη υγιεινή, πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό, πρόσβαση σε ηλεκτρισμό, ύπαρξη δαπέδου στην οικεία και ορισμένα βασικά περιουσιακά στοιχεία.

Ομαδοποιώντας την κατηγορία που αφορά την πρόσβαση σε ενέργεια μπορούν σε αυτή να ενταχθούν τα καύσιμα που χρησιμοποιούνται για το μαγείρεμα και η πρόσβαση σε ηλεκτρισμό. Συνολικά 1,2 δις άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια, περίπου το 16% του πληθυσμού. Αυτό δυσχεραίνει το επίπεδο διαβίωσης καθώς πέρα από αναγκαίο στοιχείο της ανθρώπινης διαβίωσης η ηλεκτρική ενέργεια αποτελεί και θεμέλιο λίθο της οικονομικής ανάπτυξης.

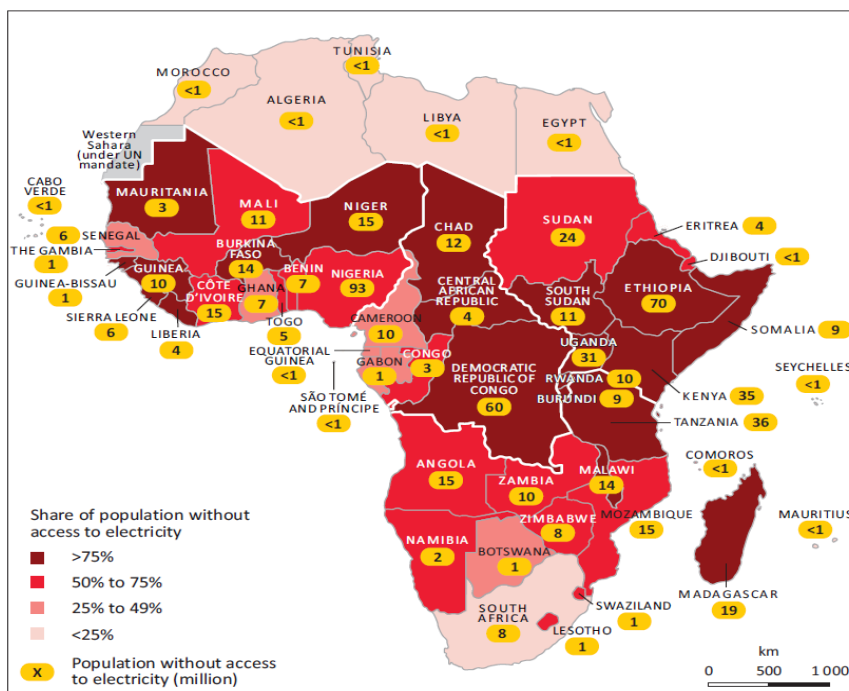
Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού που μένει στην Υποσαχάρια Αφρική και Νότια Ασία δεν έχει πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια, ιδίως στις αγροτικές περιοχές.⁸⁴ Περισσότεροι από 620εκ κάτοικοι δεν έχουν πρόσβαση στην ηλεκτρική ενέργεια στην Υποσαχάρια Αφρική, ενώ στην Ασία ο αριθμός ανέρχεται στα 522εκ. Χωρίς πρόσβαση στην ενέργεια το πλύσιμο των πιάτων γίνεται χρονοβόρα διαδικασία, πολλά παιδιά δεν μπορούν να μελετήσουν το βράδυ αλλά εμποδίζεται και η δημιουργία επιχειρήσεων. Το 2015 ο αριθμός των ανθρώπων που χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους όπως ξυλεία, γαιάνθρακα, ξυλάνθρακα, ζωικά απόβλητα

⁸³ Βλ. αναλυτικότερα για εκπαίδευση σε Αφρική, The Africa-America Institute, The State of Education in Africa Report 2015, The Africa-America Institute, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/1SNow4H>

⁸⁴ Βλ. αναλυτικότερα IEA, World Energy Outlook , Energy Access Database, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.worldenergyoutlook.org/resources/energydevelopment/energyaccessdatabase>

είτε για θέρμανση είτε για μαγείρεμα ανέρχεται στα 3 δις.⁸⁵ Στην Υποσαχάρια Αφρική μόλις το 13% χρησιμοποιεί καθαρές μορφές ενέργειας, ενώ στην Νότια Ασία το 35%.

Χάρτης Νο 6: Πληθυσμός χωρίς πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια στην Υποσαχάρια Αφρική

Πηγή: International Energy Agency

Εκτός από την πρόσβαση σε ενέργεια, το επίπεδο διαβίωσης επηρεάζεται και την πρόσβαση σε υγιεινή και καθαρό πόσιμο νερό. Η αναλογία των ανθρώπων που χρησιμοποιούν καθαρό πόσιμο νερό αυξήθηκε από 76% το 1990 σε 91% το 2015. Έκτοτε, 2,6 δις άνθρωποι απέκτησαν πρόσβαση σε αυτό, 1,9 δις χρησιμοποιούν αντλία ενώ 159εκ χρησιμοποιούν το νερό από την επιφάνεια της γης.⁸⁶ Η πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς το μολυσμένο νερό είναι εύκολο να μεταδώσει ασθένειες όπως χολέρα, διάρροια ενώ εκθέτει τους ανθρώπους σε κινδύνους για την υγεία.⁸⁷

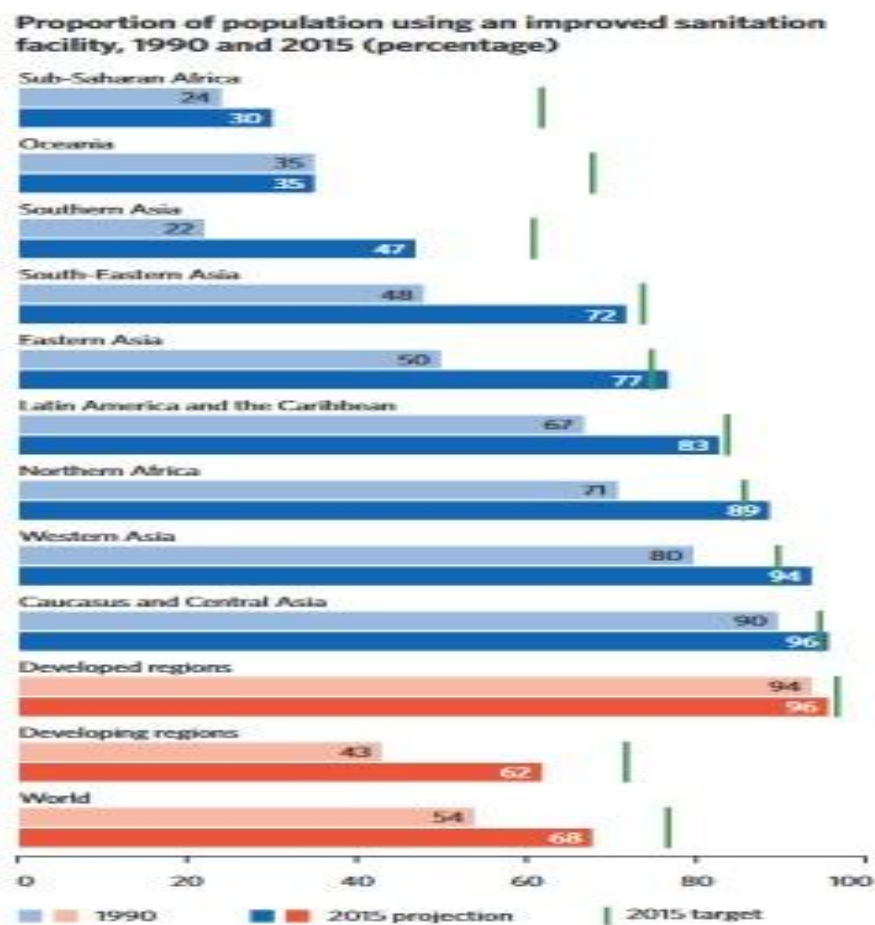
⁸⁵ Βλ. αναλυτικότερα Πενταγίωτη Ν, Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης: 17 Στόχοι για να αλλάξουμε τον κόσμο μας, Οργάνωση Γη , Αθήνα, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.organizatiōnearth.org/wp-content/uploads/2017/03/PagkosmioiStoxoi-web.pdf>

⁸⁶ Το 1990 346εκ άνθρωποι χρησιμοποιούσαν το νερό από την επιφάνεια της γης.

⁸⁷ 842,000 άνθρωποι πεθαίνουν τον χρόνο από διάρροια λόγω χρήσης μη καθαρού πόσιμου νερού και πρόσβαση σε υγιεινή. Βλ. αναλυτικότερα, WHO, Drinking Water, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs391/en/>

Πρόοδος σημειώθηκε σχεδόν σε όλες τις περιοχές του αναπτυσσόμενου νότου πλην της Υποσαχάριας Αφρικής. Το 2015 εκτιμάται ότι 663εκ άνθρωποι παγκοσμίως χρησιμοποιούν μη βελτιωμένες πηγές νερού όπως πηγάδια και νερό από την επιφάνεια της γης. Οι μισοί άνθρωποι προέρχονται από την περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής και το 1/5 από την Νότια Ασία. Όσον αφορά την πρόσβαση σε υγιεινή 2,1 δις άνθρωποι έχουν αποκτήσει βελτιωμένη πρόσβαση μεταξύ 1990-2015. Το συνολικό ποσοστό μεταβλήθηκε από το 54% στο 68%. Η μεγαλύτερη βελτίωση παρουσιάστηκε στην Νότια Ασία όπου από το 22% έφθασε στο 47%. Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται διεξοδικότερα η ελλιπής πρόσβαση σε υγιεινή στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Σχεδιάγραμμα Νο 5: Αναλογία πληθυσμού για πρόσβαση σε υγιεινή

Πηγή: UN, MDG Report 2015

Όσον αφορά τα υλικά επίστρωσης του δαπέδου στα σπίτια των αναπτυσσόμενων χωρών, αυτό κυρίως σχετίζεται με τους ανθρώπους που ζουν στις παραγκουπόλεις. 880εκ άνθρωποι ζουν σε παραγκουπόλεις από τα 689 του 1990. Στην Υποσαχάρια Αφρική το 55% του πληθυσμού ζει σε αυτές τις συνθήκες , ενώ στις υπόλοιπες περιοχές έχει μειωθεί αισθητά το ποσοστό.⁸⁸ Ο τελευταίος δείκτης αφορά τα περιουσιακά στοιχεία όπως ιδιοκτησία ψυγείου, ποδηλάτου, τηλεόρασης τα οποία δεν είναι διαδεδομένα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην Υποσαχάρια Αφρική υπάρχουν 55εκ τηλεοράσεις.⁸⁹

⁸⁸ Βλ. UN, SDG 11, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>

⁸⁹ Βλ. τα στοιχεία στο διαδικτυακό τόπο <https://www.statista.com/statistics/287739/number-of-tv-households-in-sub-saharan-africa/>

Κεφάλαιο 2ο: Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε

Α. Η ταυτότητα της Ε.Ε

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στις αρχές του 1950 έγινε η προσπάθεια ειρηνικής διαβίωσης στον ευρωπαϊκό χώρο. Πάνω σε αυτή την βάση έγινε η αρχή του οικοδομήματος της Ε.Ε μέσω της Συνθήκης των Παρισίων το 1951 όπου ιδρύθηκε η ΕΚΑΧ.⁹⁰ Το 1957 με την Συνθήκη της Ρώμης δημιουργείται η ΕΚΑΕ και η ΕΟΚ. ΕΟΚ, ΕΚΑΕ και ΕΚΑΧ το 1965 συγχωνεύθηκαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία στην πορεία με την διεύρυνσή της πήρε την μορφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992.⁹¹

Εικόνα Νο 1: Σημαίες Κρατών-Μελών ΕΕ

Πηγή:European Commission

Μέσα από τις διευρύνσεις η Ε.Ε αριθμεί 28 κράτη-μέλη με 24 επίσημες γλώσσες, έχουσα έκταση 4εκ τ. χλμ και 508εκ κατοίκου, ενώ το 2050 θα φθάσει τα 526εκ κατοίκους μία ισχνή δημογραφική άνοδο. Μετά την Κίνα και την Ινδία έχει τον 3^ο μεγαλύτερο πληθυσμό. Η χώρα με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι η Γερμανία με 81εκ, ενώ ο ευρωπαϊκός Νότος που πλήττεται ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση αριθμεί 127,6εκ.

⁹⁰ Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία ιδρυτικά μέλη.

⁹¹ Βλ. αναλυτικότερα για την ιστορική εξέλιξη της Ε.Ε EU, The history of the European Union, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en

Παράλληλα, από το 2002 έχει δημιουργηθεί η Ευρωζώνη, όπου 19 κράτη-μέλη έχουν κοινό νόμισμα, ήτοι 338,6εκ Ε.Ε. Το ονομαστικό Α.Ε.Π το 2016 στην Ε.Ε ήταν 16,3 τρις ενώ το παγκόσμιο Α.Ε.Π 75,5 τρις δολάρια. Γερμανία, Γαλλία και Η.Β παράγουν το μισό Α.Ε.Π, αντίθετα 11 κράτη-μέλη παράγουν λιγότερα από το 1%.⁹²

Επιπλέον, πέρα από τα οικονομικά και δημογραφικά στοιχεία της, ιδιαίτερη αναφορά χρήζει και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε, που από το 2009 είναι δεσμευτικός. Μέσα από αυτό τον Χάρτη αναδεικνύεται ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου, στην αλληλεγγύη, στην πρόσβαση στην εκπαίδευση έννοιες που συνδέονται έμμεσα με την καταπολέμηση της φτώχειας.⁹³

Β. Από την Βιομηχανική Επανάσταση στην οικονομική κρίση του 2010

Β.1 Η Βιομηχανική Επανάσταση συνέβαλε στην ανάπτυξη

Ο ευρωπαϊκός χώρος, σε αντίθεση με τον αναπτυσσόμενο κόσμο, βίωσε την Βιομηχανική Επανάσταση γεγονός που συνέβαλε στην οικονομική άνοδο και ισχυροποίησή του. Η οικονομία της Ευρώπης στις αρχές του 19^{ου} αιώνα κατά βάση ήταν αγροτική ενώ τα περισσότερα προϊόντα του δευτερογενούς τομέα παράγονταν σε μικρά εργαστήρια ή στα σπίτια τεχνιτών. Όμως από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα συντελέστηκε η Βιομηχανική Επανάσταση, που ξεκίνησε στην Αγγλία και διαδόθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Τα κύρια στοιχεία αυτής της κατάστασης ήταν η υποκατάσταση του ανθρώπου από τις μηχανές στην παραγωγική διαδικασία, η αντικατάσταση των παραδοσιακών πηγών ενέργειας από τον γαιάνθρακα και η χρήση νέων πρώτων υλών. Παράλληλα, μεγάλες εφευρέσεις και τεχνολογικά επιτεύγματα παρατηρήθηκαν εκείνη την περίοδο που αύξησαν την παραγωγικότητα και τα εισοδήματα.⁹⁴ Κορυφαίο επίτευγμα θεωρείται η εφεύρεση της ατμομηχανής και η χρήση του ηλεκτρισμού ως πηγή ενέργειας και μέσου φωτισμού. Απόρροια αυτών των επιτευγμάτων ήταν και η ανάπτυξη του συγκοινωνιακού δικτύου που διευκόλυνε τομείς όπως οι μετακινήσεις και το εμπόριο, τα οποία αντίστοιχα ευνόησαν την επιχειρηματική

⁹² Μάλτα, Κύπρος, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Σλοβενία, Κροατία, Βουλγαρία, Λουξεμβούργο, Σλοβακία και Ουγγαρία

⁹³ Βλ. αναλυτικότερα ΕΕ, Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:12016P/TXT>

⁹⁴ Βλ. αναλυτικότερα για την Βιομηχανική Επανάσταση Κολιόπουλος Ι, Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945, εκδ. Βανιάς, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ 85-110

δραστηριότητα. Έγιναν έργα κοινής ωφέλειας, διώρυγες, δρόμοι αλλά ευνοήθηκε και η λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των τραπεζών.⁹⁵

Συνεπώς, η περίοδος της Βιομηχανικής Επανάστασης συνέβαλε στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου, των ευκαιριών στους ανθρώπους, του προσδόκιμου ζωής αλλά και του πληθυσμού στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα το 1700 η Ευρώπη αριθμούσε 100εκ κατοίκους και το 1900 400εκ κατοίκους, καθώς μειώθηκε το επίπεδο θνησιμότητας, αυξήθηκαν οι γεννήσεις και το προσδόκιμο ζωής. Παράλληλα, εδραιώθηκε η παρουσία των εργοστασίων και της βιομηχανίας.

B.2 Η οικονομική κρίση ως αίτιο της φτώχειας στην Ε.Ε

Το φαινόμενο της φτώχειας σε ευρεία κλίμακα απασχολεί την Ε.Ε από το 2008 και μετά όταν ξέσπασε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση στις Η.Π.Α και διαδόθηκε στην Ευρώπη. Η διασύνδεση των αγορών, οι εμπορικές σχέσεις, οι άμεσες επενδύσεις επηρεάστηκαν αισθητά από την κρίση. Αισθητή ήταν η μείωση του διεθνούς εμπορίου που συνέβαλε δραστικά στην ύφεση της οικονομίας, καθώς από 7% το 2007 μειώθηκε στο 3,9% το 2008.

Εξαιτίας αυτής της ύφεσης αναδύθηκαν τα οικονομικά προβλήματα των χωρών της Ε.Ε και ιδιαίτερα της Ευρωζώνης, καθώς οι χώρες του Βορρά είχαν πιο σφιχτές δημοσιονομικές πολιτικές ενώ του Νότου έδιναν έμφαση στην οικονομική μεγέθυνση. Αυτή η διαφορετική οικονομική προσέγγιση οδήγησε σε αυστηρή λιτότητα τα επόμενο χρόνια.⁹⁶

Η έλλειψη ομοιογενούς οικονομικής προσέγγισης αποτέλεσε από τα βασικά συστατικά της άμβλυνσης των ανισοτήτων στην Ε.Ε. Από την κρίση και έπειτα παρατηρείται χάσμα μεταξύ Βορρά-Νότου στον ευρωπαϊκό χώρο, με τις χώρες του Νότου να έχουν υψηλό δημόσιο χρέος. Αυτές οι διαφορές προέκυψαν από την υιοθέτηση του ευρώ και μετά, καθώς παρά την κοινή νομισματική πολιτική δεν υπήρχε κοινή δημοσιονομική πολιτική.⁹⁷ Αυτή η κατάσταση

⁹⁵ Βλ. αναλυτικότερα Fernand Braudel, Γραμματική των Πολιτισμών, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2001, σελ 503-522

⁹⁶ Βλ. αναλυτικότερα για την κρίση στην Ευρωζώνη Κότιος Α, Παπαστάμκος Γ, Η κρίση της Ευρωζώνης: Κρίση του συστήματος ή της πολιτικής;, naftemporiki.gr, 2011, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2zi2C5w>

⁹⁷ Βλ. Esposito M, The European Financial Crisis, Harvard University, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://scholar.harvard.edu/files/markesposito/files/eurocrisis.pdf>

οδήγησε στην μείωση του ποσοστού ανάπτυξης του Α.Ε.Π από 3% το 2007 σε -4,3% το 2009 ενώ έως το 2016 η ανάπτυξη δεν έχει ξεπεράσει το 2%.⁹⁸

Απόρροια της οικονομικής κρίσης από το 2008, με γιγάντωση την περίοδο 2009-2012 ήταν τα μέτρα λιτότητας, που έφεραν στασιμότητα εισοδημάτων. Η άνοδος της ανεργίας ήταν υψηλή όπου το 2014 καταγράφηκε στο 10% στην Ε.Ε και στους νέους να είναι στο 21,9%. Η μεγαλύτερη αύξηση ανεργίας έγινε στον ευρωπαϊκό Νότο με την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία να είναι στην πιο δυσμενή θέση. Παράλληλα οι ευελιξίες στην αγορά εργασίας ώθησαν στην μείωση μισθών με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός όσων ζούσαν στα όρια της ακραίας φτώχειας.⁹⁹

⁹⁸ Βλ. τα στοιχεία ,Eurostat, Real GDP Growth rate, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1>

⁹⁹ Βλ. αναλυτικότερα για συνέπειες κρίσης στην Ε.Ε Ρουμελιώτης Π, Χρυσές Τουλίπες: Πως οι κερδοσκόποι χρεοκοπούν κράτη και πτωχεύουν κοινωνίες, Εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, 2016, σελ 307-320

Γ. Η καταγραφή της φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε μετράται με διαφορετικό τρόπο από αυτόν του αναπτυσσόμενου Νότου, το είδος της φτώχειας που απασχολεί τα 28 κράτη-μέλη είναι η σχετική φτώχεια. Η σχετική φτώχεια μετρά την φτώχεια εν συγκρίσει με την ευημερία και τα άλλα μέλη της εκάστοτε κοινωνίας, για αυτό τον λόγο το πώς ορίζεται ο φτωχός διαφέρει ανάλογα με το βιοτικό επίπεδο σε κάθε υπό εξέταση χώρα.¹⁰⁰ Βασικό μέσο αναγνώρισης της σχετικής φτώχειας είναι ο ορισμός ενός ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης, αν κάποιος εντοπίζεται κάτω από αυτό τότε θεωρείται ως φτωχός.

Ιδιαίτερα στην Ε.Ε, το φαινόμενο της φτώχειας προσεγγίζεται μαζί με τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς οι μη έχοντες επαρκές εισόδημα δεν δύνανται να συμμετέχουν στις δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην κοινωνία. Μάλιστα, το 1975 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε δώσει έναν ορισμό σχετικά με την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε ότι οι άνθρωποι είναι φτωχοί εάν το διαθέσιμο εισόδημα τους δεν τους επιτρέπει να έχουν ένα αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης στην κοινωνία που ζουν. Εξαιτίας αυτού του φαινομένου υφίσταντο ορισμένες δυσκολίες όπως ανεργία, χαμηλό εισόδημα, κακή στέγαση, ελλιπής πρόσβαση σε υγεία αλλά και δυσκολία συμμετοχής σε κοινωνικές εκδηλώσεις.¹⁰¹

Για την μέτρηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε, από το 2001 χρησιμοποιείται ο δείκτης AROPE. Ο συγκεκριμένος δείκτης δείχνει το επίπεδο φτώχειας σε κάθε χώρα υπολογίζοντας ως ελάχιστο όριο το 60% του εθνικού εισοδήματος, για αυτό τον λόγο είναι σχετική έννοια. Ένα άτομο θεωρείται φτωχό, εάν το εισόδημά του είναι κάτω από αυτό το όριο. Το 2004, εκτός από την χρηματική προσέγγιση, προστέθηκε και ο μη χρηματικός δείκτης της υλικής στέρησης για δραστηριότητες που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν λόγω έλλειψης δυνατότητας. Ο δείκτης της υλικής στέρησης περιλαμβάνει 9 κατηγορίες, οι οποίες είναι να μην μπορεί ένα νοικοκυριό να:

¹⁰⁰ Βλ. Channing A, Finn Tarp, Measuring Poverty and Wellbeing in Developing Countries, ed. Oxford University Press, New York, 2017, σελ 11

¹⁰¹ Βλ. Eurostat, Combating Poverty and Social Exclusion: A statistical portrait of the European Union, European Union, 2010, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5723553/KS-EP-09-001-EN.PDF/beb36abc-ff29-48a0-8518-32b64ad73ca5>

1. Ανταποκριθεί σε απροσδόκητα έξοδα ίσα με το ελάχιστο όριο εθνικού εισοδήματος
2. Πληρώσει εγκαίρως δάνεια, λογαριασμούς, ενοίκιο τους τελευταίους 12 μήνες
3. Πάει διακοπές μία εβδομάδα εκτός σπιτιού
4. Γευματίσει με κρέας, ψάρι, κοτόπουλο ή λαχανικά κάθε δεύτερη μέρα
5. Διατηρήσει το σπίτι ζεστό
6. Μην έχει τηλέφωνο γιατί δεν μπορεί να το πληρώσει
7. Μην έχει έγχρωμη τηλεόραση γιατί δεν μπορεί να την πληρώσει
8. Μην έχει πλυντήριο πιάτων γιατί δεν μπορεί να το πληρώσει
9. Να μην έχει αυτοκίνητο γιατί δεν μπορεί να το πληρώσει

Η συγκεκριμένη λίστα που αφορά την υλική στέρηση είναι ίδια για όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε και για να θεωρηθεί ένα άτομο ότι υφίσταται υλική στέρηση θα πρέπει να βρίσκεται σε 4 από τις 9 περιπτώσεις.¹⁰² Επιπροσθέτως, στον δείκτη AROPE περιλαμβάνεται και μία τρίτη μεταβλητή που αφορά την εργασιακή ενεργητικότητα, δηλαδή νοικοκυριά όπου οι εν δυνάμει εργαζόμενοι εργάζονται λιγότερο από το 20% της δυνατότητάς τους το χρόνο.¹⁰³

Όμως η έννοια της φτώχειας στην Ε.Ε συμβαδίζει, όπως προαναφέρθηκε, και με αυτή του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός¹⁰⁴ εισήχθη στην Ε.Ε στα μέσα του 1980 υπό τον Ζακ Ντελόρ και αφορά τον αποκλεισμό του ατόμου από την υπόλοιπη κοινωνία. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά την σχέση ατόμου-κοινωνίας, αποκλεισμός σημαίνει ότι το άτομο δεν συμμετέχει στην αγορά εργασίας, στο κοινωνικό σύστημα. Η συγκεκριμένη έννοια δίνει μία ευρύτερη διάσταση στην φτώχεια, καθώς ξεπερνά την

¹⁰² Βλ. αναλυτικότερα για εισοδηματικό δείκτη και υλική στέρηση Decancq K, Goedeme T, Van den Bosch K & Vanhille J, The evolution of poverty in the European Union: Concepts, Measurement and Data, Improve Methodological Paper, No 13/01, University of Antwerp, 2013, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2hm6lsa>

¹⁰³ Η εργασιακή ενεργητικότητα (work intensity) ενός νοικοκυριού είναι το ποσοστό των μηνών που έχουν εργαστεί όσοι βρίσκονται σε ηλικία εργατικού δυναμικού, δηλαδή 18-59 ετών. Βλ. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity

¹⁰⁴ Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός είναι γαλλικής προέλευσης, πρώτη αναφορά έγινε το 1974 στο βιβλίο του Lenoir Renes, Les Exclus : un francais sur dix, βλ. αναλυτικότερα για κοινωνικό αποκλεισμό στην Ε.Ε McDevitt S, Social Exclusion in the European Union, The Social Policy Journal, Vol 2, Issue 4, σελ 3-18, 2003, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J185v02n04_02

χρηματική προσέγγιση και αφορά τις σχέσεις σε μία κοινωνία. Στην Ε.Ε ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι στενά συνδεδεμένος με τον τομέα της απασχόλησης.¹⁰⁵

Η σπουδαιότητα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού περιλαμβάνεται και σε Συνθήκες της Ε.Ε. Στο άρθρο 117 της Συνθήκης της ΕΟΚ στην παρ.1 τονίζεται η ανάγκη των κρατών μελών να προαγάγουν την βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού. Επίσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 τροποποιώντας το άρθρο 117 υπερτόνισε ότι η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη έχουν ως στόχο την προώθηση της απασχόλησης, την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων που θα αποσκοπούν σε ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο ίδιο πλαίσιο βρίσκεται και η Συνθήκη για την Ε.Ε όπου στο άρθρο 3 παρ.3 επισημαίνεται η σχέση απασχόλησης και κοινωνικής προόδου. Παράλληλα, η Συνθήκη της Λισαβόνας στα άρθρα 151-161 συνδέει την κοινωνική πολιτική της ΕΕ με την απασχόληση και υποδηλώνει ότι ανήκει στις συντρέχουσες αρμοδιότητες.¹⁰⁶ Γίνεται αντιληπτό ότι φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζονται άμεσα με την απασχόληση και ότι αποτελούν βασικό αντικείμενο των Συνθηκών της Ε.Ε.

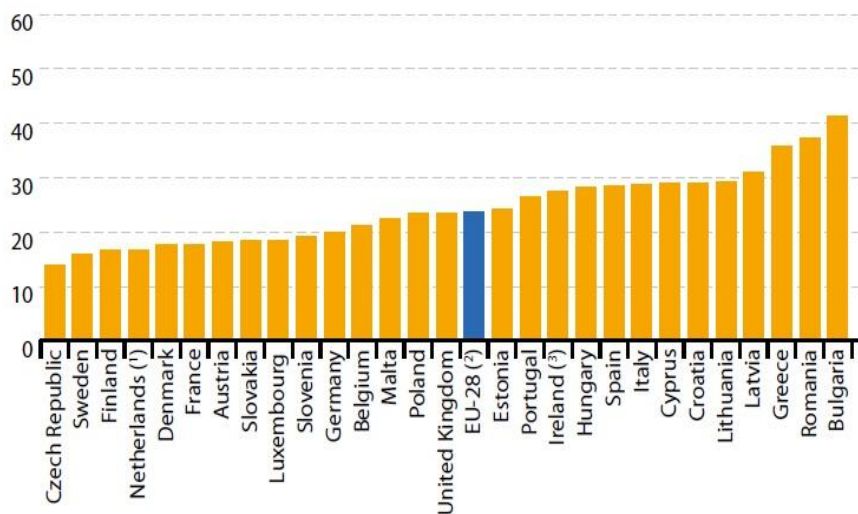
¹⁰⁵ Βλ. Madanipour A, Shucksmith M, Talbot H, Concepts of Poverty and Social Exclusion in Europe, Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit, Vol 30 , Issue 7, 2015, σελ 721-741, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0269094215601634?journalCode=leca>

¹⁰⁶ Βλ. αναλυτικότερα για κοινωνική πολιτική της ΕΕ Σακελλαρόπουλος Θ (επιμ), Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδ. Διόνικος, Αθήνα , 2011, σελ 23-50

Γ.1 Οι αριθμοί σύμφωνα με τον δείκτη AROPE

Σύμφωνα με τον δείκτη AROPE, οι άνθρωποι που ζουν στην Ε.Ε και αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανέρχονται σε 118,7εκ το 2015, ήτοι ¼ εκ του πληθυσμού, όπου το 27,2% του αγροτικού πληθυσμού και το 24% του αστικού υφίστανται αυτό το φαινόμενο.¹⁰⁷ Όσον αφορά την παιδική φτώχεια αυτή ανέρχεται στα 25εκ παιδιά έως 17 ετών, ήτοι το 26,9%. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι η εισοδηματική φτώχεια, η υλική στέρηση και η χαμηλή εργασιακή συχνότητα. Πριν την οικονομική κρίση, το 2008 ο συγκεκριμένος αριθμός ήταν 78εκ, 17% του πληθυσμού.¹⁰⁸

Σχεδιάγραμμα Νο 6: Ποσοστό ανθρώπων στον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ε.Ε

Πηγή: Eurostat 2015

Όπως φαίνεται από το Σχεδιάγραμμα 6 ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ανέρχεται στο 22,4%¹⁰⁹ του ευρωπαϊκού πληθυσμού, με τις χώρες του Νότου να βρίσκονται στην δυσμενέστερη θέση, έχοντας υποστεί τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης. Συνολικά το ποσοστό αυξήθηκε σε 14 χώρες. Το μεγαλύτερο ποσοστό έχει η Βουλγαρία με 40,2% του πληθυσμού, ενώ εξίσου δυσμενής είναι η θέση της Ελλάδας καθώς από το 28,1% του 2008 πλέον το 36% του πληθυσμού μαστίζεται από τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Αντίθετα, οι χώρες που βρίσκονται στον Βορρά βρίσκονται κυρίως κάτω από το

¹⁰⁷ Βλ. European Parliament Think Tank, Rural Areas and Poverty, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://epthinktank.eu/2016/12/16/rural-areas-and-poverty/>

¹⁰⁸ Ibid. σελ 304

¹⁰⁹ Το 53% είναι γυναίκες και το 47% άνδρες

μέσο όρο με τις Σκανδιναβικές χώρες και την Τσεχία να έχουν τα μικρότερα ποσοστά, ιδίως λόγω του ισχυρού κοινωνικού κράτους. Συνέπεια της κρίσης και της αύξησης του ποσοστού φτώχειας στις χώρες του Νότου στην Ε.Ε ήταν η σταδιακή διεύρυνση του χάσματος Βορρά-Νότου, ιδίως για ζητήματα διακυβέρνησης και διαφθοράς.¹¹⁰

Γ.1.1 Η εισοδηματική φτώχεια

Η χρηματική φτώχεια στην Ε.Ε αφορά τους ανθρώπους που διαθέτουν κάτω από το 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος, μετά από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.¹¹¹ Στον συνολικό πληθυσμό των 28 κρατών-μελών της Ε.Ε το 17,3% βρίσκεται κάτω από αυτό το όριο. Μεγάλο ρόλο στην μείωση κατέχουν οι παροχές από την ισχύ του κοινωνικού κράτους σε κάθε περίπτωση.

Πίνακας Νο 4: Στον κίνδυνο φτώχειας πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις

	At-risk-of poverty BEFORE social transfers (%)		At-risk-of poverty AFTER social transfers (%)	
	2014	2015	2014	2015
EU-28 (*)	26.1	25.9	17.2	17.3
Belgium	27.5	26.7	15.5	14.9
Bulgaria	27.3	28.4	21.8	22.0
Czech Republic	17.2	16.8	9.7	9.7
Denmark	26.9	25.8	12.1	12.2
Germany	25.0	25.1	16.7	16.7
Estonia	28.4	27.8	21.8	21.6
Ireland	37.2	.	15.6	.
Greece	26.0	25.5	22.1	21.4
Spain	31.1	30.1	22.2	22.1
France	24.0	23.9	13.3	13.6
Croatia	29.9	31.0	19.4	20.0
Italy	24.7	25.4	19.4	19.9
Cyprus	24.6	25.4	14.4	16.2
Latvia	27.0	27.3	21.2	22.5
Lithuania	27.5	28.6	19.1	22.2
Luxembourg	27.6	27.2	16.4	15.3
Hungary	26.6	25.7	15.0	14.9
Malta	23.8	23.7	15.9	16.3
Netherlands	21.3	22.3	11.6	11.6
Austria	25.4	25.6	14.1	13.9
Poland	23.1	22.9	17.0	17.6
Portugal	26.7	26.4	19.5	19.5
Romania	28.8	29.3	25.1	25.4
Slovenia	25.1	24.8	14.5	14.3
Slovakia	19.6	19.0	12.6	12.3
Finland	27.6	26.8	12.8	12.4
Sweden	28.5	26.9	15.1	14.5
United Kingdom	29.4	29.2	16.8	16.7
Iceland	21.2	20.6	7.9	9.6
Norway	24.8	26.5	10.9	11.9
Switzerland	24.3	.	13.8	.
FYR of Macedonia	24.8	.	22.1	.
Serbia	32.6	37.2	25.4	25.4

(*) 2015: estimates.
: not available.

Πηγή: Eurostat 2015

¹¹⁰ Για το χάσμα Βορρά-Νότου στην Ε.Ε μετά την οικονομική κρίση βλ. αναλυτικότερα Tassinari F, The Crystal Curtain : A postscript on Europe's North-South Divide, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, Vol 49, Issue 3, 2014, σελ 118-131, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://www.researchgate.net/publication/265606431_The_Crystal_Curtain_A_Postscript_on_Europe%27s_North-South_Divide

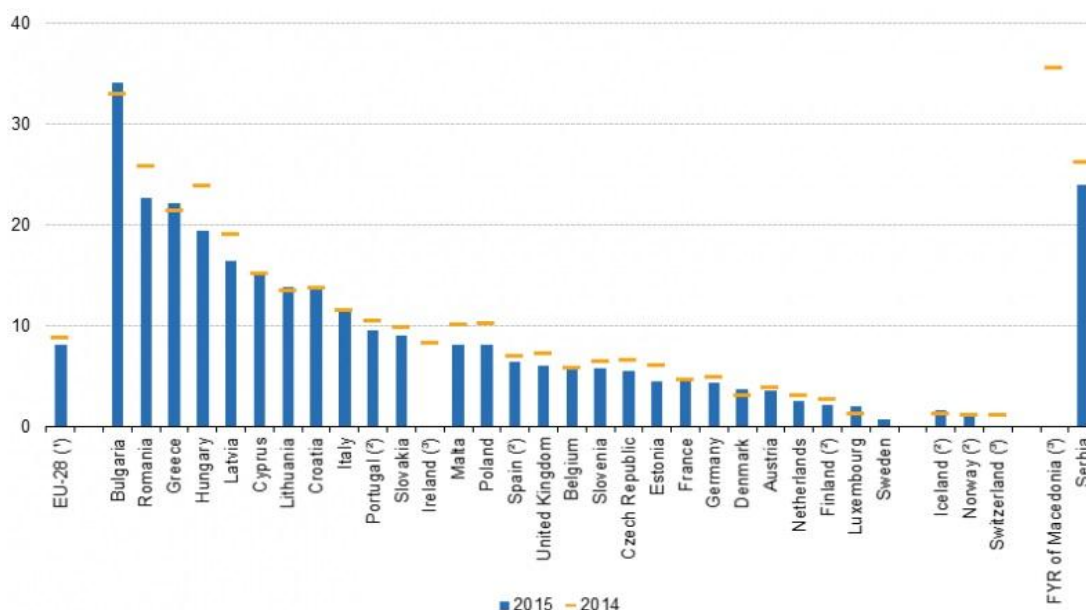
¹¹¹ Με τον όρο κοινωνικές μεταβιβάσεις εννοούνται τα οικογενειακά επιδόματα, βοηθήματα ανεργίας, αναπηρίας, ασθενείας, ενισχύσεις κατοίκων ορεινών και μειονεκτουσών περιοχών. Βλ. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2013-000445+0+DOC+XML+V0//EL>

Το υψηλότερο επίπεδο εισοδηματικής φτώχειας παρατηρείται στις χώρες του Νότου, των Βαλκανίων και της Βαλτικής με την Ρουμανία να έχει 25,4% ενώ από τις χώρες του Νότου η Ισπανία με 22,1% βρίσκεται σε δυσμενέστερη θέση. Το ποσοστό της Ελλάδας παραμένει από τα πιο υψηλά με 21,4% το 2015, πολύ πάνω από το μέσο όρο. Σε καλύτερη θέση βρίσκονται κυρίως οι χώρες του Βορρά, με την Φινλανδία 12,4%, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό το έχει η Τσεχία με 9,7%. Το συγκεκριμένο όριο επιδέχεται μεταβολές αναλόγως την οικονομική ανάπτυξη κάθε χώρας, ενώ σε απόλυτο αριθμό αγγίζει τα 86,7εκ.

Γ.1.2 Υλική στέρηση

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα η υλική στέρηση έχει 9 μεταβλητές που προκύπτουν από την μειονεκτική οικονομική θέση του ατόμου ή του νοικοκυριού. Αυτές οι μεταβλητές είναι η αδυναμία να πληρωθούν εγκαίρως οι λογαριασμοί, να διατηρηθεί το σπίτι ζεστό, να αντιμετωπισθούν απροσδόκητα έξοδα, να φάνε ψάρι, κρέας, λαχανικά κάθε 2^η μέρα, να πάνε διακοπές 1 εβδομάδα μακριά από το σπίτι, να έχουν 1 αυτοκίνητο, 1 μηχανή πλυντηρίου, 1 έγχρωμη τηλεόραση, 1 τηλέφωνο συμπεριλαμβανομένου κινητού. Σε δυσμενή θέση είναι όσοι βρίσκονται σε τουλάχιστον 4 από αυτές τις κατηγορίες.

Σχεδιάγραμμα Νο 7: Ποσοστά υλικής στέρησης ανά χώρα 2015

Πηγή: Eurostat

Το 9% του πληθυσμού της Ε.Ε, περίπου 40,3 εκ, βιώνει αυτή την κατάσταση που σημαίνει ότι έχουν περιορισμένες συνθήκες διαβίωσης λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων. Παρόλο που το ποσοστό έχει μειωθεί από το 2013 που ήταν 9,6% παραμένει αρκετά υψηλότερο από το προ κρίσης 8,5%. Μεταξύ των χωρών παρατηρούνται διαφορές, με τα πιο αρνητικά ποσοστά να τα έχει η Βουλγαρία με 33%, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο με 21,5%. Κάτω από 5% καταγράφεται στην Αυστρία και την Γαλλία, ενώ τα καλύτερα ποσοστά έχουν οι βόρειες χώρες με την Σουηδία μόλις 0,7%.¹¹²

Συγκεκριμένα, το ποσοστό στην μη ανταπόκριση σε απροσδόκητα έξοδα ανέρχεται σε 37,3% του πληθυσμού, δηλαδή να καλύψει αυτά τα έξοδα από τις δικές της οικονομίες. Κάτω από 27% παρατηρείται σε χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία, το Λουξεμβούργο, αντίθετα Λετονία και Μάλτα παρουσιάζουν πάνω από το 60% του πληθυσμού.¹¹³ Όσον αφορά την Ελλάδα, το ποσοστό ξεπερνά το 40%.

Γ.1.3 Εργασιακή συχνότητα

Η τρίτη διάσταση του AROPE αφορά την εργασιακή συχνότητα των δυνητικά εργαζομένων κατοίκων στην Ε.Ε και σχετίζεται με τα νοικοκυριά που τα μέλη τους εργάζονται λιγότερα από το 20% του ετήσιου χρόνου. Οι ηλικίες που αφορούν ιδιαίτερα την συγκεκριμένη διάσταση είναι 18 έως 64 ετών.¹¹⁴

Το ποσοστό του πληθυσμού έχει αυξηθεί από το 8% το 2008 στο 11% το 2015, με το ποσοστό όμως να ποικίλλει εντός της Ε.Ε. Σε αυτό το πεδίο είναι εμφανής άλλη μία φορά η διάσταση Βορρά-Νότου στην Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα, λιγότερο από το 7% του πληθυσμού ζει σε νοικοκυριά με χαμηλή εργασιακή ένταση σε χώρες όπως Σουηδία, Λουξεμβούργο, Τσεχία. Αντίθετα, το 16% του πληθυσμού ξεπερνιέται στην Ελλάδα και την Ισπανία.

¹¹² Βλ. Eurostat, The risk of poverty or social exclusion affected 1 in 4 persons in the EU in 2014, Eurostat Press Office, 2015

¹¹³ Βλ. για τα στοιχεία Eurostat, People at risk of poverty or social exclusion, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Income_poverty: 17.3.C2.A0.25_of_the_population_in_the_EU-28_facing_risk_of_poverty

¹¹⁴ Βλ. Leventi C, Rastrigina O, Sutherland H, Nowcasting risk of poverty and low work intensity in Europe, Euromod Working Paper Series, EM 9/15, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://www.iser.essex.ac.uk/research/publications/working-papers/euromod/em9-15.pdf>

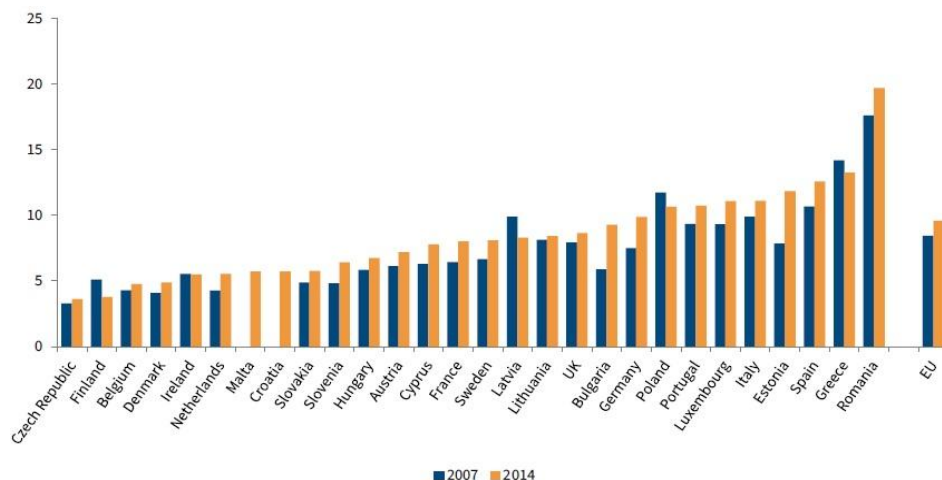
Η μεγαλύτερη μεταβολή καταγράφηκε στην Ελλάδα και την Ισπανία όπου από το 7,5% και 6,6% του 2008 ανέβηκε στο 17,2% και 17,1% αντίστοιχα. Στην Γερμανία το ποσοστό 20% εργασιακής έντασης μειώθηκε από 11,7% σε 10%.¹¹⁵ Συνεπώς, τα νοικοκυριά με χαμηλή εργασιακή ένταση είναι πιο ευάλωτα και εκτεθειμένα στον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Γ.2 Το φαινόμενο *working poor* ,η ανεργία και οι NEETS

Γ.2.1 Το φαινόμενο *working poor*

Απόρροια της οικονομικής ύφεσης στην Ε.Ε, άμεσα συνδεδεμένη με την φτώχεια, είναι η εμφάνιση του όρου «*working poor*». Αυτός ο όρος αναφέρεται στους εργαζόμενους που αμείβονται κάτω από το 60% του διάμεσου εθνικού εισοδήματος και εργάζονται σε ασταθείς δουλειές.¹¹⁶ Επιπλέον, τα μέτρα λιτότητας μείωσαν περαιτέρω το οικογενειακό εισόδημα. Το 2008 το ποσοστό *working poor* ήταν 8%, ενώ το 2017 έχει ανέλθει στο 10% του εργατικού δυναμικού. Όπως φαίνεται από το παρακάτω σχεδιάγραμμα, στις χώρες του Νότου έχει αυξηθεί το ποσοστό, ενώ στην Ελλάδα η βασική αιτία μείωσης είναι ότι οι εργαζόμενοι-φτωχοί έμειναν άνεργοι.

Σχεδιάγραμμα Νο 8: Αναλογία εργαζομένων στον κίνδυνο της φτώχειας, Κράτη-μέλη Ε.Ε 2007-2014

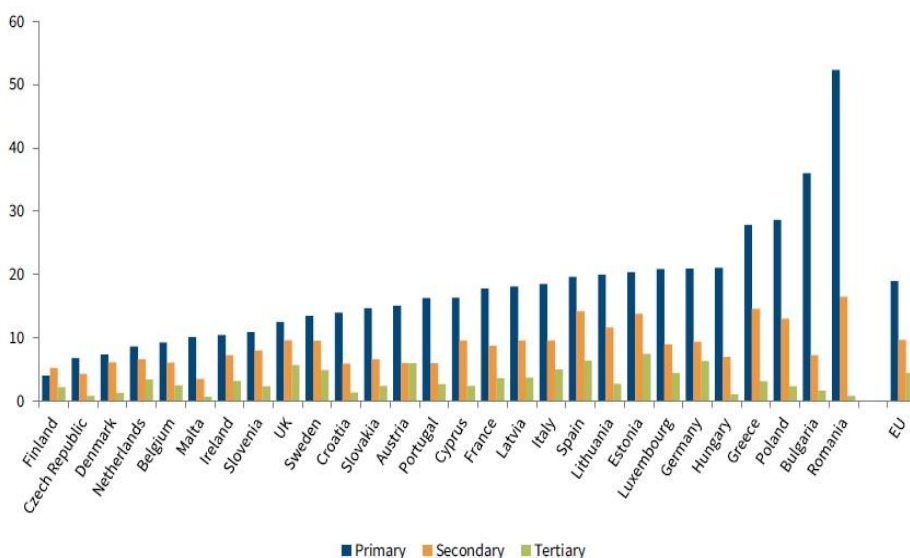
Πηγή: Eurofound

¹¹⁵ Βλ. Eurostat, The risk of poverty or social exclusion affected 1 in 4 persons in the EU in 2014, Eurostat Press Office, 2015

¹¹⁶ Βλ. περισσότερα για *working poor* Cantillon B, Vandenbroucke F, Reconciling work and poverty reduction: How successful are European welfare states?, Oxford University Press, New York, 2014, σελ 131-154

Ο χαμηλός μισθός είναι από τις βασικότερες αιτίες φτώχειας. Ο κίνδυνος φτώχειας είναι μεγαλύτερος για ένα νοικοκυριό εάν εργάζεται ένα άτομο στο σπίτι, καθώς θα υπάρχουν μικρότερες αποδοχές. Εάν ο εργαζόμενος είναι ο δεύτερος εργαζόμενος σε ένα σπίτι και έχει συμπληρωματικό εισόδημα τότε μειώνονται οι πιθανότητες φτώχειας για το νοικοκυριό. Παράλληλα, ουσιαστικό ρόλο κατέχει η εκπαίδευση, καθώς όσο χαμηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες φτώχειας.¹¹⁷

Σχεδιάγραμμα Νο 9: Αναλογία εργαζομένων στον κίνδυνο φτώχειας- σύμφωνα με το επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: Eurofound

Επιπροσθέτως, μεταξύ των εργαζομένων-φτωχών σε δυσμενέστερη θέση είναι οι γυναίκες, οι οποίες έχουν πιο ασθενή επιρροή στο εργατικό δυναμικό. Στις περιπτώσεις που αποτελούν τον δεύτερο εργαζόμενο σε ένα σπίτι, τότε μειώνονται οι πιθανότητες έκθεσης στην φτώχεια. Οι γυναίκες εργάζονται πιο συχνά από τους άνδρες με συμβόλαια μερικής απασχόλησης ή προσωρινά, ενώ οι αμοιβές τους είναι χαμηλότερες. Το 2010, στα ζευγάρια, των 14% των γυναικών έναντι του 2% των ανδρών δεν είχαν καθόλου προσωπικό εισόδημα.

118

¹¹⁷ Βλ. Αναλυτικότερα για την επίδραση εκπαίδευσης στην φτώχεια Eurofound, In-work poverty in the EU, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, σελ 5-8

¹¹⁸ Βλ. αναλυτικότερα για διαφορές γυναικών-ανδρών στην φτώχεια EIGE, Poverty, gender and intersecting inequalities in the EU, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/poverty-gender-and-intersecting-inequalities-in-the-eu>

Διαφοροποίηση υπάρχει και μεταξύ των επιπέδων απασχόλησης των εργαζομένων. Ιδιαίτερα όσοι εργάζονται σε πλήρη απασχόληση έχουν τον μικρότερο κίνδυνο καθώς αποτελούν το 5%, ενώ σε μερική απασχόληση αποτελούν το 15%. Αντίστοιχα, οι εργαζόμενοι με προσωρινά συμβόλαια αποτελούν το 16% των working poor. Υψηλή είναι και η υλική στέρηση, καθώς φθάνει το 12,8% της συγκεκριμένης κατηγορίας, ενώ το 30% αυτών μένουν σε πυκνοκατοικημένες οικείες.¹¹⁹

Λόγω αυτής της κατάστασης αυξάνεται το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς οι εργαζόμενοι-φτωχοί δεν έχουν την δυνατότητα να συμμετάσχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες. Επιπλέον, αναδύονται ζητήματα ψυχικής ηρεμίας, ικανοποίησης, θέλησης για ζωή με κοινωνικό αντίκτυπο. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 18% αυτών είναι διαρκώς θυμωμένοι και το 10% έχει κατάθλιψη ή απογοήτευση. Μάλιστα, επικρατεί το αίσθημα της μη βοήθειας από κανέναν με αποτέλεσμα να επηρεάζονται και οι διαπροσωπικές σχέσεις δεδομένου ότι χάνεται η εμπιστοσύνη.¹²⁰ Είναι λιγότερο πιθανό να έχουν άτομα με κοινά ενδιαφέροντα προς συζήτηση. Αυτό που συμπεραίνεται είναι ότι η εργασία δεν αποτελεί βασικό κριτήριο εξόδου από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, αν δεν είναι ποιοτική και σταθερή.

Γ.2.2 Η ανεργία στην Ε.Ε

Το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε έχει στον πυρήνα του την ανεργία, που πλήττει μεγάλος μέρος του πληθυσμού. Από το ξεκίνημα της οικονομικής κρίσης το 2008 έως σήμερα πολλοί άνθρωποι έχουν χάσει τις θέσεις εργασίας τους με συνέπεια να διαβιούν σε αντίξοες συνθήκες. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat στις 31 Αυγούστου 2017 η ανεργία καταγράφηκε στο 9,1% στην Ευρωζώνη και στο 7,7% στην Ε.Ε. Πρέπει να αναφερθεί ότι πριν την οικονομική ύφεση του 2008 τα ποσοστά ήταν 7% στην Ε.Ε και 7,6% στην Ευρωζώνη. Σε απόλυτο αριθμό οι άνεργοι¹²¹ είναι 19εκ, 14,5εκ στην Ευρωζώνη. Ο συνολικός αριθμός του εργατικού δυναμικού ανέρχεται περίπου στα 250εκ.

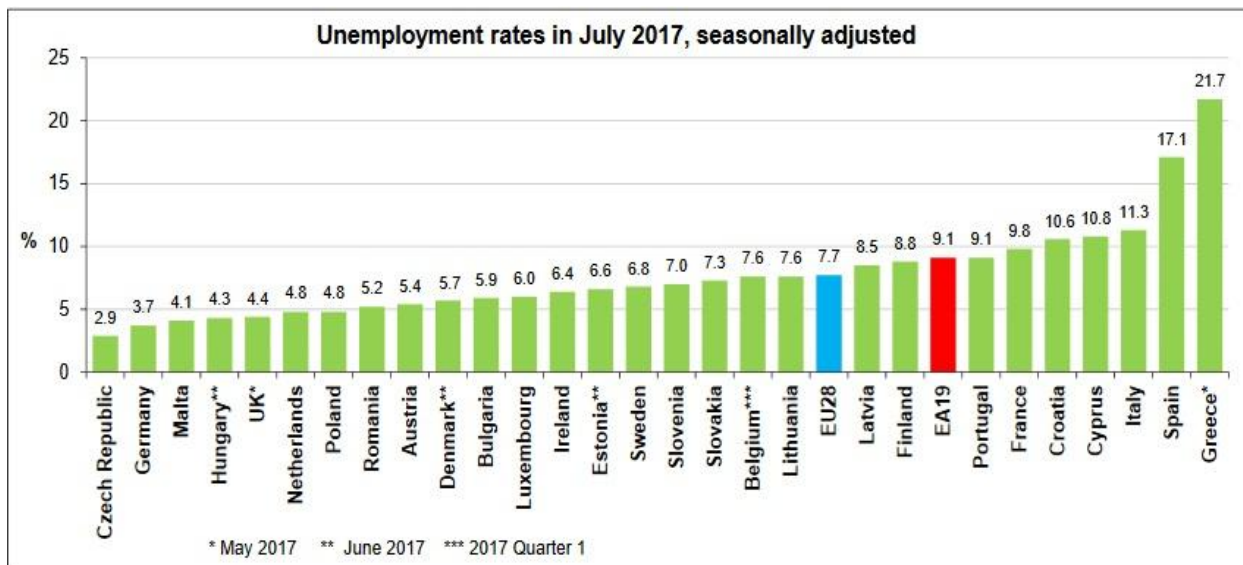
¹¹⁹ Ibid. Eurofound

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Σύμφωνα με την Eurostat ως άνεργος ορίζεται κάποιος ηλικίας 15-74 ετών, χωρίς εργασία κατά την διάρκεια της εβδομάδας αναφοράς, διαθέσιμος να ξεκινήσει εργασία στις επόμενες 2 εβδομάδες και να ψάχνει ενεργώς εργασίας τις τελευταίες 4 εβδομάδες.

Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας καταγράφονται στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη με την Τσεχία να είναι στο 2,9% και την Γερμανία στο 3,7%. Αντίθετα, η υψηλότερη ανεργία παρατηρείται στον ευρωπαϊκό Νότο, που έχει δεχθεί τις μεγαλύτερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Συγκεκριμένα, την πρώτη θέση στην ανεργία κατέχει η Ελλάδα με 21,7% και μετά η Ισπανία με 17.1%.¹²²

Σχεδιάγραμμα Νο 10: Ποσοστά ανεργίας 2017

Πηγή: Eurostat

Το φαινόμενο της φτώχειας επιδεινώνεται ιδιαίτερος από την μακροχρόνια ανεργία, η οποία έχει αρνητικές συνέπειες στους ανέργους. Το 2015 το 48,5% των ανέργων ήταν μακροχρόνια άνεργο, ενώ στην Ευρωζώνη ήταν 51,6%. Εξίσου όμως υψηλής σημασίας είναι και η ανεργία στους νέους, ηλικίας 15-24 ετών, 19% μέσος όρος στην Ε.Ε. Το 2017 3,8εκ νέοι καταγράφηκαν ως άνεργοι, με τα 2,6εκ στην Ευρωζώνη. Το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στου νέους το έχει η Γερμανία με 6%, ενώ το μεγαλύτερο η Ελλάδα με 44% και η Ισπανία με 38,6%. Η ανεργία ιδίως στους νέους εδραιώνει την φτώχεια καθώς μελλοντικά τους καθιστά

¹²² Βλ. τα στατιστικά στοιχεία για την ανεργία Eurostat, Euro area unemployment 9,1%, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8194186/3-31082017-AP-EN.pdf/31c3bf62-0880-4da8-9cd4-471e60151f94>

οδηγεί σε χαμηλότερους μισθούς αλλά και λόγω έλλειψης προϋπηρεσίας περιορίζει τις ευκαιρίες για εργασία και έξοδο από την φτώχεια.¹²³

Γ.2.3 Το φαινόμενο NEET

Ο όρος NEET¹²⁴ αναπτύχθηκε στα τέλη του 1980 στην Αγγλία και αφορούσε τους νέους ηλικίας 16-18 ετών που αν και είχαν τελειώσει το σχολείο δεν είχαν εισέλθει στην αγορά εργασίας. Σε αυτή την κατηγορία την πλειοψηφία αποτελούν παιδιά που είναι άστεγα ή έχουν παραβατική συμπεριφορά. Βασικά χαρακτηριστικά είναι το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και η δυσaráσκεια για το οικονομικό και κοινωνικό τους στάτους. Σε αντίθεση με τους ανέργους, που αναζητούν εργασία, οι NEETs δεν είναι ενεργοί, αμφισβητείται η προθυμία τους για απασχόληση με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται η εφαρμογή προγραμμάτων για την βελτίωση της κατάστασής τους.¹²⁵

Στον ευρωπαϊκό χώρο ο συγκεκριμένος όρος απασχολεί από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και έπειτα, με βασικό γνώμονα την καλύτερη αντιμετώπιση της ανεργίας στους νέους. Στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή εισήχθη από την Eurostat το 2010 και διεύρυνε το ηλικιακό πλαίσιο στα 15-29 έτη. Ουσιαστικά επιδιώκεται μέσω αυτού του όρου η καταπολέμησης της περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού μίας ομάδας νέων ανθρώπων. Οι νέοι αποτελώντας το μέλλον κάθε κοινωνίας όταν βρίσκονται σε δυσμενή θέση και αντιμετωπίζουν προβλήματα τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά είναι πιθανό να παραμείνουν σε αυτό το επίπεδο κατά την πάροδο της ζωής τους, για αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη μέριμνα.

Εστιάζοντας στην Ε.Ε παρατηρείται ότι 7εκ νέοι άνθρωποι παραμένουν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το 2015 το 12% των νέων ανθρώπων ήταν στην κατηγορία NEET, ηλικίας 15-24 ετών, με αποκορύφωμα το 2013 που ανήλθε στο 13%. Προτού αρχίσει η οικονομική κρίση το 2008 το ποσοστό ήταν στο 10%. Οι χώρες του Βορρά έχουν μικρότερο ποσοστό πληθυσμού ως NEET , με το χαμηλότερο να το έχει η Ολλανδία ενώ

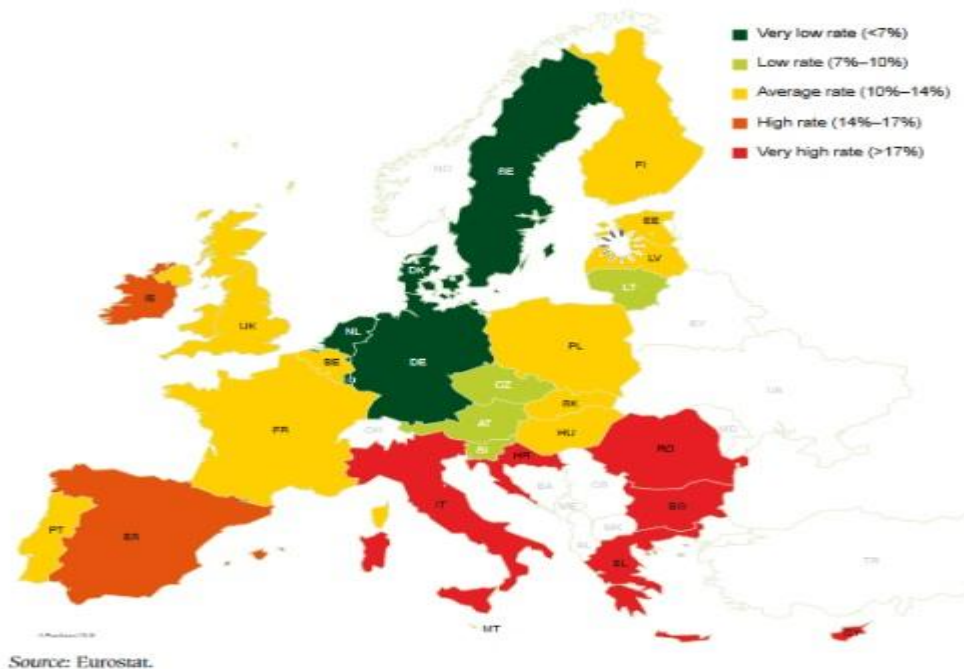
¹²³ Βλ. αναλυτικότερα για ανεργία σε νέους Thompson S, States of uncertainty: youth unemployment in Europe, IPPC, 2013, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2jo2jjO>

¹²⁴ Not in Education, Employment and Training

¹²⁵ Βλ. αναλυτικότερα για NEETS Maguire S, NEET, unemployed, inactive or unknown-why does it matter?, Educational Research, Vol 57, No 2, σελ 121-132, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2hFq0np>

οι χώρες του Νότου αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα.¹²⁶ Η Ιταλία και Ελλάδα έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό NEETs, όπως φαίνεται και από τον παρακάτω χάρτη, που ξεπερνά το 23%.

Χάρτης Νο 7: Ποσοστά NEETs ηλικίας 15-24 ετών στα κράτη-μέλη της ΕΕ 2015

Πηγή: Eurostat

Παράλληλα, διαφοροποιήσεις υπάρχουν μέσα στην κατηγορία NEETs καθώς το 48% εξ αυτών έχει φθάσει μέχρι ένα σημείο της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το 43% έως ένα σημείο της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης μετά την οικονομική κρίση εμφανής είναι η συμμετοχή και των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε αυτή την ομάδα. Το ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι 12%, ενώ στην Ελλάδα αντιστοιχούσε σε 43% όσων είχαν τελειώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση.¹²⁷

Απόρροια του φαινομένου NEET είναι οι νέοι να μην έχουν προϋπηρεσία γεγονός που επιδεινώνει την θέση τους στην αγορά εργασίας, καθιστώντας τους λιγότερο ανταγωνιστικούς

¹²⁶ Οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου διαθέτουν και τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας και ανεργίας στους νέους

¹²⁷ Βλ. αναλυτικότερα για στοιχεία NEET στην ΕΕ Eurofound, Exploring the diversity of NEETs, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016

και αποκομμένους.¹²⁸ Αυτό επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την προσωπική τους ζωή καθώς μη έχοντας εισόδημα μένουν με τους γονείς τους. Επίσης, είναι ευάλωτοι στον κοινωνικό αποκλεισμό, το 28% δεν ενδιαφέρεται για την πολιτική κατάσταση έναντι του 40% των non-NEET και έχουν μικρή εμπιστοσύνη στους θεσμούς.

Λαμβάνοντας υπόψη την κρισιμότητα της νέας γενιάς για κάθε κοινωνία η κατηγορία NEETs χρήζει προσοχής καθώς τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι η έλλειψη θέσεων εργασίας, η μακροχρόνια ανεργία και η έλλειψη κινήτρου.¹²⁹ Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ορατός όπου μαζί με την έλλειψη προσόντων τους περιθωριοποιεί, ειδικά όσους διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές. Για αυτό τον λόγο η προσέγγιση πρέπει να είναι στοχευμένη, αναλόγως τα προβλήματα και τις ιδιαιτερότητες των NEETs.

Γ.3 Πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία και στον ηλεκτρισμό

Γ.3.1 Πρόσβαση στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αποτελεί χρήσιμο εργαλείο καταπολέμησης της φτώχειας και βελτίωσης του επιπέδου απασχόλησης, ειδικά στους νέους. Οι πιο ευάλωτοι στο να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της φτώχειας είναι όσοι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή έχουν γονείς με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Το 52,3% των παιδιών που ζει σε σπίτια με γονείς έως την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ζουν στην φτώχεια, αντίστοιχα το 8,1% όσων έχουν τελειώσει την ανώτατη εκπαίδευση.¹³⁰

Παράλληλα η εκπαίδευση κατέχει σημαντικό ρόλο στο εργατικό δυναμικό κάθε χώρας και στην πρόσβαση σε καλύτερες ευκαιρίες εργασίας.¹³¹ Επίσης, εκτός από την ανάπτυξη ικανοτήτων του ατόμου, το βοηθά να ενταχθεί στην κοινωνία και να διαμορφώσει την προσωπικότητά του. Στην Ε.Ε η εκπαίδευση ξεκινά από την προσχολική αγωγή έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

¹²⁸ Το 43% δεν έχει εργασιακή προϋπηρεσία σύμφωνα με το Eurofound

¹²⁹ Βλ. McCombie J, Pike M, The problem of young people Not in Employment, Education or Training : Is there a NEET solution?, Microeconomics, Macroeconomics and Economic Policy, Palgrave MacMillan, London, 2011, σελ 54-71, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230313750_4#citeas

¹³⁰ Βλ.τα στοιχεία Eurostat διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

¹³¹ Dufourg A, Gaballah I, Tondeur D, Education, Employment and Sustainable Development in the European Union, JOM, Vol 54, Issue 11, 2002, σελ 24-32, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02709745#citeas>

Η προσχολική αγωγή αφορά τα παιδιά 4-6 ετών, όπου το 94% αυτών συμμετέχει στην προσχολική εκπαίδευση. Το χαμηλότερο ποσοστό έχει η Κροατία με 74%, ενώ 14 χώρες καταγράφουν πάνω από το 95%. Η Ελλάδα έχει 75,2% σε αυτή την κατηγορία.¹³² Στο ίδιο ποσοστό κυμαίνεται και η πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 95%.

Υψηλά είναι τα ποσοστά και στους απόφοιτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπου παρατηρείται ότι στις ηλικίες 20-24 ετών το 83,2% έχει τελειώσει αυτό το επίπεδο εκπαίδευσης. Το μέσο όρο ξεπερνάνε 21 χώρες, με το μεγαλύτερο πρόβλημα να εντοπίζεται σε Πορτογαλία, Μάλτα, Λουξεμβούργο και Ισπανία. Όσον αφορά τις επιδόσεις το 22% έχει κακές επιδόσεις στα μαθηματικά, το 19% στην ανάγνωση και το 17% στις επιστήμες. Τέλος αυτοί που σταματάνε σε νεαρή ηλικία το σχολείο, το ποσοστό είναι στο 11%¹³³.

¹³² Βλ. τα στοιχεία Eurostat, Early childhood and primary education , 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Early_childhood_and_primary_education_statistics

¹³³ Βλ. αναλυτικά για την εκπαίδευση European Commission, Education and Training Monitor 2015, Publication Office of the European Union ,Luxemburg, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2sHVGry>

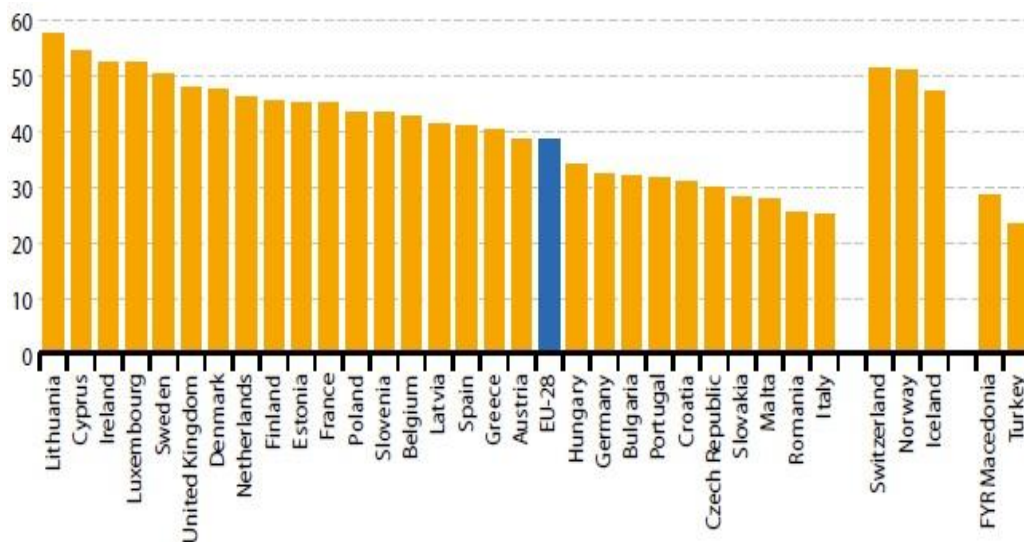
Πίνακας Νο 5: Πληθυσμός 20-24 ετών αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 2016

	Total	Men	Women
EU-28	83.2	80.8	85.6
EA-19	81.6	78.8	84.4
Belgium	85.3	82.8	87.8
Bulgaria	85.0	84.8	85.2
Czech Republic	89.6	89.7	89.6
Denmark	75.4	71.1	79.8
Germany	77.9	76.1	79.9
Estonia	83.8	79.3	88.3
Ireland	93.6	92.3	95.1
Greece	91.2	90.1	92.4
Spain	70.9	65.3	76.6
France	87.7	86.1	89.3
Croatia	96.3	95.5	97.1
Italy	81.0	77.6	84.6
Cyprus	91.2	86.7	95.4
Latvia	84.8	80.4	89.4
Lithuania	91.7	89.3	94.2
Luxembourg	77.0	72.2	81.7
Hungary	83.5	82.9	84.1
Malta	77.5	73.0	82.4
Netherlands	80.5	77.1	83.9
Austria	89.5	88.0	91.1
Poland	90.8	89.0	92.7
Portugal	77.5	72.8	82.3
Romania	79.9	80.5	79.3
Slovenia	90.9	87.6	94.1
Slovakia	90.4	90.5	90.3
Finland	87.7	86.2	89.3
Sweden	86.9	85.7	88.2
United Kingdom	85.1	82.8	87.6
Iceland	65.2	58.0	73.3
Norway	78.1	75.1	81.2
Switzerland	88.2	87.0	89.4
FYR of Macedonia	88.0	89.1	86.9
Turkey	56.1	55.9	56.3

Πηγή: Eurostat

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην καταπολέμηση της φτώχειας όπου παρατηρείται ότι στις ηλικίες 30-34 ετών το 37% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου. Η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε αγγίζοντας το 40%, ενώ κάτω από το μέσο όρο είναι 10 χώρες.

Σχεδιάγραμμα Νο 11: Απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 30-34 ετών, 2015

Πηγή: Eurostat

Ωστόσο θα πρέπει να βελτιωθεί η απορρόφηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς το 25% αυτών εργάζονται σε αντικείμενο που το πτυχίο δεν ήταν προϋπόθεση. Αντίστοιχα, το ποσοστό όσων έχουν τελειώσει δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 76%. Ειδικότερα, το 84,8% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απασχολείται, το 74,8% της ανώτερης δευτεροβάθμιας και το 54% όσων έχουν τελειώσει πρωτοβάθμια ή χαμηλότερη δευτεροβάθμια.¹³⁴ Συνεπώς, η εκπαίδευση διαδραματίζει βασικό ρόλο για την μείωση της φτώχειας.

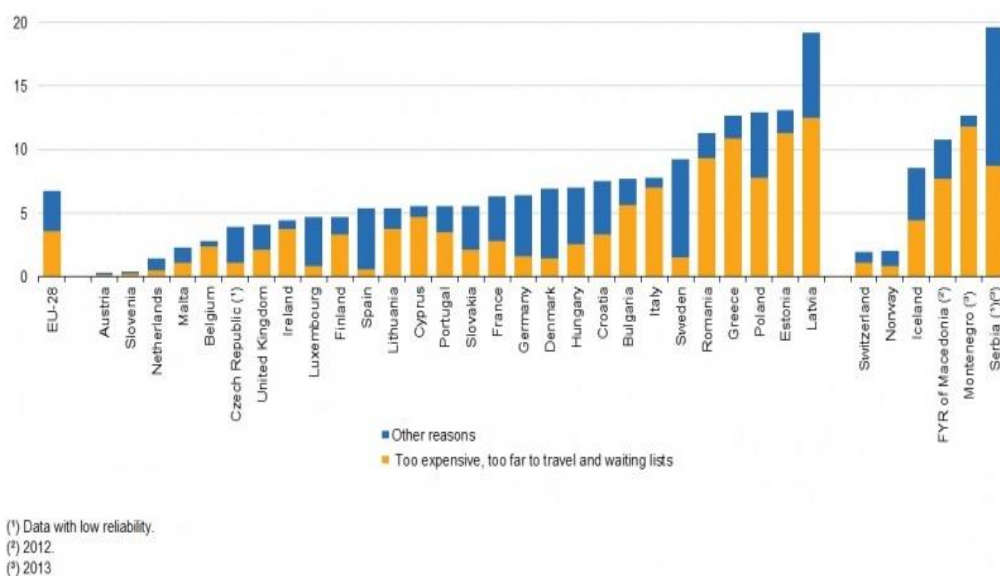
¹³⁴ Βλ. Eurostat, Employment Statistics , διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics#Employment_rates_by_sex.2C_age_and_educational_attainment_level

Γ.3.2 Πρόσβαση στην υγεία και στον ηλεκτρισμό

Ο τομέας της υγείας δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα στην Ε.Ε, καθώς η πλειοψηφία των πολιτών έχει πρόσβαση σε αυτόν. Αυτό αναφέρει και το Άρθρο 38 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε, ότι όλοι έχουν δικαίωμα στην πρόληψη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Η Ε.Ε συνεπώς έχει υποχρέωση να διασφαλίσει την πρόσβαση στην περίθαλψη.

Η πρόοδος που έχει σημειωθεί τα τελευταία έτη είναι σημαντική, καθώς το 2005 24εκ πολίτες δεν είχαν πρόσβαση στην υγεία ενώ το 2013 το ποσοστό αυτό είναι 18εκ, ήτοι το 3,6% του πληθυσμού.¹³⁵ Τα κυριότερα προβλήματα αντιμετωπίζονται στις πιο φτωχές χώρες όπως φαίνεται από το παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα Νο 12: Πληθυσμός ηλικίας 16 ετών και άνω που δεν ικανοποιεί την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη

Πηγή: Eurostat

Άμεσα συνδεδεμένη με την υγεία είναι και η επισιτιστική ανασφάλεια, η οποία κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης έχει αυξηθεί. Συγκεκριμένα το ποσοστό όσων δεν έχουν

¹³⁵ Βλ. European Commission, Expert Panel on effective ways of investing in health, European Union, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/health/expert_panel/sites/expertpanel/files/015_access_healthservices_en.pdf

ένα θρεπτικό γεύμα, την περίοδο 2005-2009 το ποσοστό μειώθηκε από 12% σε 8,7% αλλά εξαιτίας της κρίσης ανέβηκε στο 10,9%.¹³⁶

Όσον αφορά την πρόσβαση στον ηλεκτρισμό αν και η Ε.Ε δεν δείχνει να αντιμετωπίζει ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα, το 11% του πληθυσμού φαίνεται να μην μπορεί να διατηρήσει το σπίτι ζεστό λόγω του κόστους και του χαμηλού εισοδήματός του.¹³⁷

¹³⁶ Βλ. Loopstra R, Reeves A, Mckee M, Stuckler D, Food insecurity and social protection in Europe :Quasi natural experiment of Europe's great recessions 2004-2012, Preventive Medicine, 2016, σελ 44-50

¹³⁷ βλ. European Commission, Energy poverty may affect nearly 11% of the EU population, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <https://ec.europa.eu/energy/en/news/energy-poverty-may-affect-nearly-11-eu-population>

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Πολιτικές Ε.Ε για την καταπολέμηση της φτώχειας –case study εφαρμογής πολιτικών σε μία ευρωπαϊκή και μία αναπτυσσόμενη χώρα

Κεφάλαιο 1ο: Οι πολιτικές της Ε.Ε για την καταπολέμηση της φτώχειας στα κράτη-μέλη της

Η Ε.Ε εναρμονισμένη με το διεθνές πεδίο αναφοράς σχετικά με την φτώχεια που προκύπτει από τον ΟΗΕ, όπως αναφέρεται στην εισαγωγή, έχει ως στόχο να διασφαλίσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο των κρατών-μελών της. Σημαντικό ρόλο κατέχει η ΣΛΕΕ όπου από το Προοίμιο υπάρχει αναφορά στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και της απασχόλησης, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην σημασία της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 145-150 δίνεται έμφαση στον τομέα της απασχόλησης, ενώ στα άρθρα 151-156 της εν λόγω Συνθήκης υπερτονίζεται η κοινωνική πολιτικής με την απασχόληση και τον κοινωνικό αποκλεισμό να συμπεριλαμβάνονται σε αυτή. Ο τομέας της εκπαίδευσης αναφέρεται στο άρθρο 165, με έμφαση στην υψηλού επιπέδου παιδεία.¹³⁸

Σε αυτή την βάση η Ε.Ε έχει ως στόχο να δράσει αποτελεσματικά ώστε να εξασφαλίσει καλύτερο μέλλον για τους πολίτες της, οι οποίοι αποτελούν το μεγαλύτερο κεφάλαιό της. Η προώθηση της κοινωνικής ευημερίας, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι βασικοί στόχοι της ΕΕ, η οποία λειτουργεί στο πλαίσιο του σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Σε μία κρίσιμη περίοδο για το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, λόγω της οικονομικής κρίσης, η Ε.Ε πρέπει να λάβει πρωτοβουλίες ώστε να συμβάλλει δραστικά στην μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Προκειμένου να υλοποιήσει την προσπάθειά της για την καταπολέμηση της φτώχειας η Ε.Ε το 2010 εξήγγειλε την Στρατηγική Ευρώπη 2020 ενώ σημαντικό ρόλο κατέχουν το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το πακέτο Γιούνκερ και η Agenda 2030 της Ε.Ε για την Βιώσιμη ανάπτυξη, όπως θα αναλυθούν παρακάτω.

¹³⁸ Βλ. ΕΕ, ΣΛΕΕ, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

A. Ευρώπη 2020

Το 2010 αποτέλεσε χρονιά ορόσημο για την Ε.Ε , καθώς λόγω της κρίσης του 2008 πολλοί πολίτες είχαν βρεθεί χωρίς απασχόληση και μαστιζόνταν πλέον από το φαινόμενο της φτώχειας. Προκειμένου να αντιμετωπισθεί αυτή η κατάσταση, πέρα από το ότι το 2010 τέθηκε ως έτος καταπολέμησης της φτώχειας, η Ε.Ε σχεδίασε την 10ετή στρατηγική της για μία έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, δίνοντας έμφαση στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Για να υλοποιηθεί αυτό, η Επιτροπή έθεσε 5 στόχους, όπου οι 3 εξ αυτών σχετίζονται με την φτώχεια, όπως απασχόληση, εκπαίδευση και καταπολέμηση φτώχειας.¹³⁹

Η υλοποίηση της στρατηγικής περιλαμβάνει τον μετασχηματισμό των ευρωπαϊκών στόχων σε εθνικές πολιτικές, η Ε.Ε θέτει δηλαδή το πλαίσιο αναφοράς. Οι στόχοι είναι αλληλεξαρτώμενοι και χρειάζεται και εθνική πρωτοβουλία για την εφαρμογή τους. Παράλληλα η Ε.Ε πρότείνει 3 πρωτοβουλίες σχετικές με την φτώχεια για την επίτευξη της στρατηγικής που είναι η νεολαία σε κίνηση, η ατζέντα για νέες θέσεις εργασίας και δεξιότητες και η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας.¹⁴⁰

Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι ήταν η πρόσβαση και συμμετοχή στην εκπαίδευση μειώνοντας την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου στο 10% από το 15%, η αύξηση στο 40% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον πληθυσμό ηλικίας 30-34 ετών. Επίσης, η στρατηγική περιελάμβανε την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού ηλικίας 20-64 ετών στο 75%. Τρίτος στόχος ήταν η μείωση κατά 20εκ του αριθμού των φτωχών πολιτών της Ε.Ε. Γίνεται αντιληπτό ότι οι συγκεκριμένοι στόχοι είναι αλληλεξαρτώμενοι καθώς το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο οδηγεί σε καλύτερη διεκδίκηση απασχόλησης με αποτέλεσμα να καταπολεμάται η φτώχεια.

Ιδιαίτερα, όσον αφορά την εκπαίδευση το 2008 το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου ήταν στο 14,7% και το 2016 ανέρχεται στο 10,7%. Αντίστοιχα, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από το 31,1% του 2008 το 2016 το 39,1% ηλικίας 30-34 ετών είναι απόφοιτοι.¹⁴¹ Αυτό υποδηλώνει ότι η Ε.Ε είναι κοντά στον στόχο που έχει θέσει και αναμένεται έως το 2020

¹³⁹ Οι άλλοι 2 στόχοι αφορούν την έρευνα και καινοτομία και την κλιματική αλλαγή και ενέργεια, βλ. αναλυτικότερα Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρώπη 2020 COM (2010) 2020, Μάρτιος 2010, Βρυξέλλες, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=EL>

¹⁴⁰ Βλ. ibid

¹⁴¹ Βλ. τα στοιχεία Eurostat, Europe 2020 strategy, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/1K98awo>

να έχει επιτευχθεί. Παράλληλα, μέσα από την πρωτοβουλία νεολαία σε κίνηση στόχος είναι η ενίσχυση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ε.Ε, μέσα από προγράμματα κινητικότητας¹⁴², με προγράμματα εκσυγχρονισμού του επιπέδου σπουδών.

Όσον αφορά την απασχόληση του εργατικού δυναμικού 20-64 ετών, στην αρχή της κρίσης το 2008 το ποσοστό ήταν 70,3%, ενώ το 2014 σημείωσε το χαμηλότερο ποσοστό 69,2. Παρά την μικρή βελτίωση, όπου πλέον ανέρχεται στο 71,1%, η Ε.Ε απέχει αρκετά από την επίτευξη του στόχου 75%. Όσον δεν αυξάνεται το ποσοστό απασχόλησης, τόσο ελλοχεύει ο κίνδυνος απομάκρυνσής του εργατικού δυναμικού από τον τομέα απασχόλησης. Επίσης, η διασύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης παρατηρείται και από το γεγονός ότι έως το 2020 περίπου 16εκ νέες θέσεις εργασίας θα απαιτούν υψηλά προσόντα. Σε αυτό θα συμβάλλει η ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας, ώστε το εργατικό δυναμικό να αποκτήσει τα κατάλληλα εφόδια αλλά και να διευκολυνθεί η κινητικότητα εργασίας στην Ε.Ε.¹⁴³

Εκτός των άνω, ο τρίτος στόχος της στρατηγικής είναι η καταπολέμηση της φτώχειας. Το 2008 ο αριθμός των φτωχών ήταν 116εκ, με τον στόχο που τέθηκε το 2010 να αφορά την μείωση κατά 20εκ. Βέβαια, λόγω της ραγδαίας οικονομικής ύφεσης και των μέτρων λιτότητας το 2012 σημειώθηκε αύξηση των φτωχών στα 122,4εκ, ενώ το 2016 είναι στα 118εκ. Αν υπολογίσουμε ότι ο στόχος θα ήταν το 2020 να φθάσει τα 96εκ φτωχών καθίσταται εμφανές ότι η Ε.Ε δύσκολα θα υλοποιήσει τον συγκεκριμένο στόχο.¹⁴⁴ Σε αυτό τον στόχο συμβάλλει η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας που έχει στόχο στην μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με την προώθηση συλλογικής και ατομικής ευθύνης.¹⁴⁵

Συνεπώς, από τους Στόχους της Ευρώπης 2020 μόνο ο στόχος της εκπαίδευσης φαίνεται να επιτευχθεί. Οι φιλόδοξοι στόχοι για την απασχόληση και την μείωση των φτωχών απέχουν αρκετά από το όριο που είχε τεθεί, καθιστώντας σαφές ότι χρειάζεται πιο στοχευμένη πολιτική για αυτούς τους τομείς. Παράλληλα, η Ευρώπη 2020 πρέπει να περιλαμβάνει ιδιαίτερη μέριμνα και για τους εργαζόμενους φτωχούς όπως και για την κατηγορία NEETs,

¹⁴² Erasmus, Erasmus+ορισμένα προγράμματα κινητικότητας

¹⁴³ Βλ. Eurostat Ibid.

¹⁴⁴ Βλ. Zsolt Darvas, Why is it so hard to reach the EU's poverty target?, Policy Contribution, Issue 1, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/01/PC-01-2017-1.pdf>

¹⁴⁵ Βλ. αναλυτικότερα Ευρωπαϊκή Επιτροπή. ibid

ώστε να βελτιωθεί αποτελεσματικά το επίπεδο διαβίωσης, καθώς όπως έχει αναφερθεί τα ποσοστά τους είναι ιδιαίτερος υψηλά.

Β. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Το ΕΚΤ είναι βασικό μέσο χρηματοδότησης της Ε.Ε με σκοπό την δημιουργία θέσεων εργασίας και παροχή κατάρτισης στο εργατικό δυναμικό, ουσιαστικά επενδύει στο ανθρώπινο κεφάλαιο της Ε.Ε. Αποτελεί εργαλείο κοινωνικής πολιτικής δίνοντας έμφαση σε γυναίκες, ανέργους και νέους.¹⁴⁶ Έχει συσταθεί από την Συνθήκη της Ρώμης το 1958 στα άρθρα 123-128, ενώ στη ΣΛΕΕ μεταξύ των άρθρων 162-168.

Το ΕΚΤ αντιμετωπίζει 4 προκλήσεις όπως η απασχόληση, η εκπαίδευση, η κοινωνική ενσωμάτωση και δημόσιες υπηρεσίες, με τις 3 πρώτες να είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την φτώχεια. Ο ρόλος του ΕΚΤ είναι να στηρίζει τους πολίτες που υπό άλλες συνθήκες δεν θα είχαν πρόσβαση σε εκπαίδευση, κατάρτιση ώστε να έχουν καλά προσόντα και καλή απασχόληση. Οι στόχοι του τίθενται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με τις ευρωπαϊκές χώρες. Σχετικά με την χρηματοδότησή του, αυτή παρέχεται από την Ε.Ε, εθνικούς προϋπολογισμούς και ιδιωτικές πηγές.¹⁴⁷

Ο προϋπολογισμός του χρησιμοποιείται βάσει προτεραιοτήτων που συμφωνούνται με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με τις χώρες της Ε.Ε. Στις προτεραιότητες συγκαταλέγονται η ενίσχυση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων με νέες δεξιότητες, η βελτίωση της απασχόλησης των νέων ειδικά για την μετάβασή τους από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας αλλά και η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση. Πιο συγκεκριμένα παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη, ειδικότερα για όσους έχουν παρωχημένες δεξιότητες, ωφελούμενη είναι και η κατηγορία NEETs καθώς επιδιώκεται η βελτίωση των προσόντων τους ώστε να είναι περισσότερο ανταγωνιστικοί και να διεκδικούν καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης. Για αυτό υπάρχουν προγράμματα πρακτικής, μαθητείας, επαγγελματικού προσανατολισμού,

¹⁴⁶ Βλ. Eduardo Tome, The European Social Fund: A very specific case instrument of HRD Policy, European Journal of Training and Development, volume 37, issue 04, 2013, σελ 336-356, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2AjFap0>

¹⁴⁷ Η Ε.Ε συνεισφέρει από το 50% έως το 85% της χρηματοδότησης των προγραμμάτων, οι φτωχότερες περιοχές λαμβάνουν μεγαλύτερη χρηματοδότηση. Βλ. αναλυτικότερα για λειτουργία ESF European Commission, The European Social Fund: Investing in people, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2016

βελτίωσης προσόντων, ενώ συμβάλλει στην καλύτερη εκπαίδευση επιδιώκοντας την μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.¹⁴⁸

Εξετάζοντας την προγραμματική περίοδο 2007-2013 για το ΕΚΤ παρατηρούνται ιδιαίτερα χρήσιμα αποτελέσματα για την λειτουργία του. Την συγκεκριμένη περίοδο ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε στα 115 δις ευρώ¹⁴⁹, με 99εκ Ευρωπαίους πολίτες να συμμετέχουν. Από αυτούς 51,3εκ ήταν γυναίκες, 30εκ άνεργοι, 30,1εκ νέοι και 6εκ ηλικιωμένοι. Συνολικά 29εκ πολίτες συμμετείχαν σε προγράμματα βελτίωσης των ευκαιριών απασχόλησης με 9,4εκ εξ αυτών να βρίσκουν εργασία, ενώ 8,7εκ απέκτησαν προσόντα ή πιστοποίηση. Συνολικά 13,7εκ πολίτες βελτίωσαν τις δεξιότητές τους.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και στην σύνδεση των νέων με την αγορά εργασίας καθώς η ανεργία σε αυτή την κατηγορία είναι υψηλή. Διάφορα προγράμματα όπως μαθητείες, πρακτικές στοχεύουν στην σύνδεση των νέων με την αγορά εργασίας, μάλιστα σε αυτό το πλαίσιο έχει δημιουργηθεί και το πρόγραμμα Εγγυήσεις για την Νεολαία¹⁵⁰. Ο αριθμός των νέων που συμμετείχαν στις πρωτοβουλίες του ΕΚΤ ήταν 7,3εκ με 1,6εκ να δέχεται προσφορά εργασίας από 3 μήνες έως 2 χρονιά μετά την ολοκλήρωση αυτών των προγραμμάτων. Παράλληλα από τα συνολικά 25,9εκ πολιτών που συμμετείχαν σε προγράμματα κατάρτισης και εκπαίδευσης 10,3εκ ήταν νέοι ηλικίας 15-24 ετών.

¹⁴⁸ Βλ. αναλυτικότερα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ενίσχυση της απασχόλησης και της κινητικότητας, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=532&langId=el>

¹⁴⁹ 76 δις ευρώ από την Ε.Ε, 35 δις ευρώ από εθνικές κυβερνήσεις και 4 δις ευρώ από ιδιωτικές πηγές, βλ. τα στοιχεία European Commission ibid.

¹⁵⁰ Το πρόγραμμα Εγγυήσεις για τη Νεολαία (Youth Guarantee) επιδιώκει να ενισχύσει τις ευκαιρίες απασχόλησης των νέων έως 25 ετών με το να λαμβάνουν καλές προσφορές απασχόλησης, μαθητείας, κατάρτισης και συνεχόμενης εκπαίδευσης. Υποστηρίζεται από την Πρωτοβουλία για την απασχόληση των Νέων που μέσω του ΕΚΤ χορηγούνται 6 δις ευρώ, τα οποία συμπληρώνουν την εθνική χρηματοδότηση. Επίσης έχουν συμβάλει για την μείωση της ανεργίας στους νέους καθώς το 2016 καταγράφηκε στο 18,7% από το 23,7% του 2014, ωστόσο παραμένει αρκετά υψηλό για αυτό χρειάζεται περαιτέρω βελτίωση. Στην κατηγορία NEETs ηλικίας 15-24 ετών το 2012 το ποσοστό ήταν 13,2% και έπεσε στο 11,5% το 2016. Βλ. για Εγγυήσεις για την Νεολαία <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079>

Όμως πέρα από την περίοδο 2007-2013 και τα θετικά της αποτελέσματα, ήδη είναι εν εξελίξει η νέα προγραμματική περίοδος 2014-2020. Όπως και στην προηγούμενη περίοδο έτσι και σε αυτή, οι στόχοι παραμένουν η βελτίωση της κατάρτισης, εκπαίδευσης, πρόσβασης στην εργασία και κοινωνικής ένταξης. Το ΕΚΤ παρέχει 125 δις ευρώ¹⁵¹, με βασικούς στόχους την προώθηση της ισότητας γυναικών και ανδρών, της εκπαίδευσης, της κατάρτισης αλλά και την καταπολέμηση της ανεργίας στους νέους.

Απώτερος στόχος είναι να βοηθηθούν 7,4εκ άνεργοι και 8,9εκ πολίτες να αποκτήσουν καλύτερα και σύγχρονα προσόντα. Παράλληλα, οι κατηγορίες πολιτών που θα ευνοηθούν περισσότερο είναι τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση 9,9εκ, τα μειονεκτούμενα άτομα 7,5εκ, οι νέοι 6,2εκ και οι εργαζόμενοι με 7,2εκ.¹⁵²

Γ. Το Πακέτο Γιούνκερ

Μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στην Ε.Ε η οικονομική δραστηριότητα και οι επενδύσεις σημείωσαν κάμψη λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης για την οικονομική σταθερότητα. Από το 2008 έως το 2013 οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά 20%, ενώ σε ορισμένες χώρες που επλήγησαν περισσότερο το ποσοστό ξεπέρασε το 40%, αυτό είχε ως συνέπεια να χαθούν θέσεις εργασίας και να αυξηθεί ραγδαία η ανεργία. Αξίζει να αναφερθεί ότι το ύψος των επενδύσεων στην παρούσα φάση είναι 300 δις χαμηλότερο από αυτό πριν την κρίση.

Το πακέτο Γιούνκερ ή γνωστό ως Επενδυτικό Σχέδιο για την Ευρώπη προτάθηκε τον Νοέμβριο του 2014 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από αίτημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου¹⁵³, με σκοπό να ενισχύσει τις επενδύσεις στην Ε.Ε, την οικονομική ανάκαμψη και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Το κεντρικό σημείο του πακέτου Γιούνκερ είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων που δημιουργήθηκε το 2015, με την Ε.Ε να βάζει αρχικό κεφάλαιο 21 δις ευρώ. Με την προσέλκυση επενδυτών από τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα θα κινητοποιηθούν άνω τω 315 δις, ενώ από το πρώτο έτος έχουν γίνει

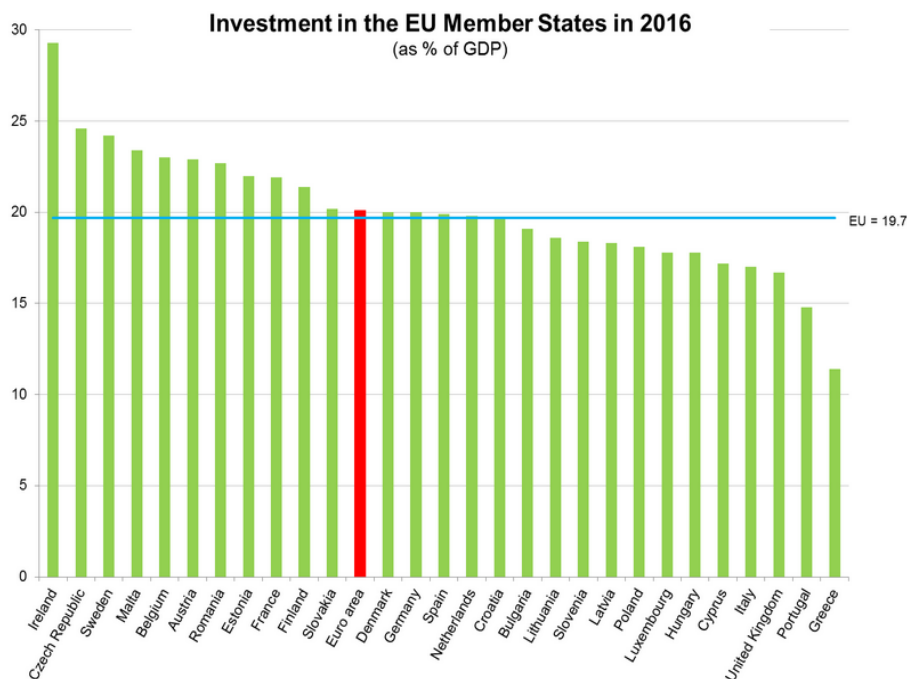
¹⁵¹ Το ποσό για την Ελλάδα ανέρχεται στα 4,9 δις. 3,8 δις από την Ε.Ε και 1,1 δις από την εθνική κυβέρνηση.

¹⁵² Βλ. European Commission *ibid*.

¹⁵³ Στις 18 Δεκεμβρίου 2014 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο .προκειμένου να ενισχυθεί η ανάπτυξη και η απασχόληση μέσω των επενδύσεων, ζητά την σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων στον Όμιλο της ΕΤΕπ ώστε να κινητοποιηθούν 315 δις ευρώ σε νέες επενδύσεις την περίοδο 2015-2018. Βλ. αναλυτικότερα Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, EUCO 237/14, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-237-2014-INIT/el/pdf>

επενδύσεις που ξεπερνούν τα 116 δις ευρώ.¹⁵⁴ Οι επενδύσεις θα αφορούν κατά κύριο λόγο εκπαίδευση, υποδομές, έρευνα και καινοτομία και χρηματοδότηση μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Λόγω της χρησιμότητάς του και των θετικών αποτελεσμάτων του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε την παράταση λειτουργίας του έως το 2020 , με την αύξηση του επενδυτικού στόχου στα 500 δις ευρώ.¹⁵⁵

Σχεδιάγραμμα Νο 13: Ποσοστό επενδύσεων στην Ε.Ε στο Α.Ε.Π 2016

Πηγή: Eurostat

Ιδιαίτερα, τους πρώτους 18 μήνες λειτουργίας το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων προκάλεσε επενδύσεις ύψους 138,3 δις ευρώ στα κράτη-μέλη της Ε.Ε, ενώ εκτιμάται ότι θα επωφεληθούν 290,000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Όσον αφορά τις νέες θέσεις εργασίας αυτές ανέρχονται σε 100,000.¹⁵⁶ Η συνολική του συνεισφορά στο Α.Ε.Π της Ε.Ε προσδοκάται μέχρι το 2020 να είναι στο 0,7% παράλληλα οι θέσεις εργασίας σύμφωνα με την

¹⁵⁴ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κατάσταση της Ένωσης 2016: Ενίσχυση των ευρωπαϊκών επενδύσεων για την απασχόληση και την ανάπτυξη, ΕΕ, Στρασβούργο, 2016 , διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3002_el.htm

¹⁵⁵ Council of the EU, Investment plan for Europe: EFSI extension approved by Council, Council of the EU, Press Release 633/17, 08/2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2iK7x9C>

¹⁵⁶ Βλ. European Commission, The Investment Plan for Europe, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/2-years-on-investment-plan_en_2.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων θα φθάσουν τις 700,000, επισημαίνοντας ότι ο σκοπός του να ενισχύσει την ανάπτυξη και να δημιουργήσει θέσεις εργασίας επιτυγχάνεται.¹⁵⁷

Οι χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση και σημείωσαν μεγάλα ποσοστά ανεργίας ήταν οι χώρες της Βαλτικής, των Βαλκανίων και της Νότιας Ευρώπης γενικότερα. Από την ταξινόμηση των χωρών βάσει των επενδύσεων ως ποσοστό του Α.Ε.Π μέσα από το Ευρωπαϊκό Στρατηγικό Ταμείο Επενδύσεων προκύπτει στοχευμένος προγραμματισμός καθώς στις 5 πρώτες θέσεις κατά σειρά είναι Εσθονία, Βουλγαρία, Ελλάδα¹⁵⁸, Πορτογαλία, Ισπανία.¹⁵⁹

Δ. Η Agenda 2030 στην Ε.Ε

Η Agenda 2030 αποτελεί ένα κομβικό σημείο σε διεθνές επίπεδο για την υλοποίηση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που έχουν τεθεί από τον Ο.Η.Ε. Η Ε.Ε τάσσεται υπέρ των συγκεκριμένων στόχων προσπαθώντας να διασφαλίσει την αξιοπρεπή ζωή για όλους, για αυτό τον λόγο αναλαμβάνει ισχυρό ρόλο στην υλοποίησή τους. Τόσο η Ε.Ε όσο και τα κράτη-μέλη της δεσμεύονται για την εφαρμογή αυτών των Στόχων έτσι ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη και στις 3 διαστάσεις της οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική.¹⁶⁰

Η Agenda 2030 ταυτίζεται με τις αρχές και τις αξίες της Ε.Ε με απώτερο σκοπό την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης αφορούν πλέον όλα τα κράτη και δεν έχουν κατεύθυνση μόνο προς τις αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου. Τόσο οι 17 Στόχοι όσο και οι 169 υποστόχοι είναι αλληλένδετοι και αφορούν όλες τις χώρες. Η Ε.Ε και τα κράτη-μέλη της

¹⁵⁷ Βλ. European Commission, Investment Plan for Europe to increase EU GDP by 0,7% by 2020, daily news, Σεπτέμβριος 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/commission/news/investment-plan-europe-increase-eu-gdp-07-2020-2017-sep-28_en

¹⁵⁸ Βλ. Για Ελλάδα παράδειγμα Creta Farms η οποία μέσω της χρηματοδότησης από το EFSI θα επενδύσει στην καινοτομία και τον τεχνολογικό εξοπλισμό ώστε να δημιουργήσει 100 νέες θέσεις εργασίας European Commission, Investment Plan for Europe, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/brochure-investment-plan-17x17-nov17_en.pdf

¹⁵⁹ Βλ. αναλυτικότερα European Commission, Investment Plan results, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results_en

¹⁶⁰ Βλ. Council of the European Union, A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development, Council of the European Union, 10370, Brussels, 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.consilium.europa.eu/media/23989/st10370-en17.pdf>

επιδιώκουν ένα βιοτικό επίπεδο που εμφορείται από αξιοπρέπεια, οικονομική ευημερία, εξάλειψη φτώχειας, περιβαλλοντική υπευθυνότητα, ειρηνικές κοινωνίες.

Από τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης η Ε.Ε ήδη εφαρμόζει πολλούς που σχετίζονται άμεσα με το φαινόμενο της φτώχειας, μέσα από την Στρατηγική Ευρώπη 2020, ωστόσο απαιτείται ακόμα σχετική βελτίωση.¹⁶¹ Ιδιαίτερα, ο Στόχος 1 που αφορά την «Εξάλειψη της φτώχειας σε όλες τις μορφές και παντού» ήδη αποτελεί στόχο της Ε.Ε καθώς η Στρατηγική Ευρώπη 2020 αποσκοπεί στην μείωση του αριθμού των φτωχών κατά 20εκ, ωστόσο ο συγκεκριμένος στόχος χρήζει βελτίωσης καθώς δεν θα επιτευχθεί όπως προαναφέρθηκε.

Επίσης ο Στόχος 2 με κεντρικό σημείο την «Εξάλειψη της πείνας» εφαρμόζεται μέσα από το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους, το οποίο στηρίζει δράσεις για την διανομή επαρκών και ασφαλών ποσοτήτων διατροφής σε απόρους.¹⁶² Ιδιαίτερα το 2014 σε 8 κράτη-μέλη της Ε.Ε διανεμήθηκαν συνολικά 228,7εκ τόνοι φαγητού, δηλαδή επωφελήθηκαν 11εκ άνθρωποι, εκ των οποίων 3εκ ήταν παιδιά κάτω των 15 ετών.¹⁶³ Για την περίοδο 2014-2020 θα διατεθούν περισσότερα από 3,8 δις ευρώ, ενώ τα εθνικά προγράμματα τα εγκρίνει η Επιτροπή βάσει των οποίων οι εθνικές αρχές αποφασίζουν το πώς θα διανεμηθεί η βοήθεια, όπως μέσω συνεργαζόμενων οργανώσεων ΜΚΟ. Όσον αφορά την Ελλάδα, η ευρωπαϊκή βοήθεια φθάνει τα 280εκ ευρώ και η εθνική συνεισφορά να ανέρχεται στα 50εκ, με σκοπό την παροχή σίτισης και υλικής βοήθειας.¹⁶⁴

Βασικό σημείο για την καταπολέμηση της φτώχειας αποτελεί και η εκπαίδευση, όπου η Ε.Ε εφαρμόζει τον Στόχο 4 για την «Χωρίς αποκλεισμούς και ισότιμη ποιότητα της εκπαίδευσης και προώθηση των ευκαιριών δια βίου μάθησης για όλους». Η υλοποίηση του συγκεκριμένου στόχου γίνεται μέσα από την μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης

¹⁶¹ Cecilia Gregersen, James Mackie & Carmen Torres, Implementation of the 2030 Agenda in the European Union, ECDPM, No 197, 2016

¹⁶² Το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας για τους Απόρους δημιουργήθηκε με τον Κανονισμό 223/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου στις 11 Μαρτίου 2014 τηρώντας το Άρθρο της Συνθήκης για την ΕΕ που αναφέρει την αξία του σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Εκτός από την παροχή τροφίμων το συγκεκριμένο Ταμείο προσφέρει και υλική στήριξη. Βλ. αναλυτικότερα Εφημερίδα ΕΕ, Κανονισμοί, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2Ao0zO2>

¹⁶³ European Commission, Employment, Social Affairs & Inclusion, Report shows first results of Fund for European aid to the most deprived – providing food aid and social integration, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2AMWcww>

¹⁶⁴ European Commission, The Fund for European aid to the most deprived (FEAD), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2015

του σχολείου, παροχή κατάρτισης και ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως έχει αναφερθεί σε αντίστοιχο κεφάλαιο νωρίτερα.

Επιπροσθέτως, η Ε.Ε μέσα από την πολιτική της για την απασχόληση στην Στρατηγική Ευρώπη 2020 για την αύξηση της απασχόλησης στο 75% του εργατικού δυναμικού και το Πακέτο Γιούνκερ για αύξηση των επενδύσεων ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας εναρμονίζεται με τους Στόχους 8 για «αξιοπρεπή εργασία και οικονομική μεγέθυνση».¹⁶⁵

¹⁶⁵ Βλ. αναλυτικότερα Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, COM (2016) 739 Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία, 14774/16, Βρυξέλλες, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2BxDcPb>

Κεφάλαιο 2^ο: Case Study εφαρμογής πολιτικών της Ε.Ε σχετικά με εκπαίδευση και απασχόληση σε Βουλγαρία και Ναμίμπια

Εκπαίδευση και απασχόληση είναι 2 άρρηκτα συνδεδεμένοι και αλληλένδετοι όροι σχετικά με την μείωση της ανεργίας και την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Σε μία περίοδο που κυρίαρχο ρόλο διαδραμάτισε η οικονομική κρίση, με την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας και την ανεργία να ανεβαίνει ραγδαία πρέπει να υπάρξει εστίαση σε μέσα που θα συμβάλλουν δραστικά στην μείωσή τους. Τόσο η εκπαίδευση όσο και η απασχόληση αποτελούν κύριο μέσο επίλυσης του συγκεκριμένου ζητήματος. Μέσα από την καλή και ποιοτική εκπαίδευση οι άνθρωποι και ιδίως οι νέοι μπορούν να διεκδικήσουν καλύτερες θέσεις εργασίας ώστε να έχουν ένα καλό βιοτικό επίπεδο, καθώς αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης τόσο μειώνεται ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εκπαίδευση κατέχει σημαντικό ρόλο στο να αντιμετωπίσεις τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες. Ουσιαστικά η εκπαίδευση αποτελεί το μέσο ενίσχυσης του ανθρώπινου κεφαλαίου, το σημαντικότερο στοιχείο κάθε χώρας. Η υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και κατάρτιση είναι σημαντικά για την απασχόληση. Η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης στην ΕΕ φαίνεται μέσα και από το προοίμιο της ΣΛΕΕ όπου υπάρχει αναφορά στην βελτίωση της απασχόλησης και στην παροχή υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Παράλληλα, στην Στρατηγική Ευρώπη 2020 διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο καθώς αποτελούν μέρος των βασικών στόχων που θέτει η Ε.Ε. Η αύξηση της απασχόλησης και η βελτίωση της εκπαίδευσης όπως καταγράφονται στην Ευρώπη 2020 αναδεικνύουν την σημασία τους για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Οι 2 χώρες που επιλέχθηκαν για να εξεταστεί πως η Ε.Ε εφαρμόζει πολιτικές της στις 2 συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι η Βουλγαρία και η Ναμίμπια. Το βασικό κριτήριο επιλογής αυτών των χωρών είναι ότι βρίσκονται στην ίδια κατηγορία σύμφωνα με την ομαδοποίηση χωρών της Παγκόσμιας Τράπεζας, καθώς τις κατατάσσει ως Χώρες Ανώτερου Μεσαίου Εισοδήματος¹⁶⁶. Παράλληλα πρόκειται για 2 χώρες που βρίσκονται χαμηλά στον δείκτη

¹⁶⁶ Upper Middle Income Countries θεωρούνται οι χώρες με εισόδημα μεταξύ 3,956\$ έως 12,235\$ βλ. Αναλυτικότερα World Bank, World Bank Country and Lending Groups, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2bBWnzX>

διαφάνειας, η Βουλγαρία είναι στην 75^η θέση με 41/100, ενώ η Ναμίμπια στην 53^η θέση με 52/100.¹⁶⁷

A. Η περίπτωση της Βουλγαρίας

Η Βουλγαρία θεωρείται μία από τις πιο φτωχές χώρες της Ε.Ε με το Α.Ε.Π της να ανέρχεται στα 48 δις δολάρια, ενώ αναμένεται αύξηση έως το 2020 στα 59 δις δολάρια.¹⁶⁸ Το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π ανέρχεται στα 7.350,08 δολάρια. Παρά την ραγδαία μεγέθυνση του Α.Ε.Π στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η οικονομική κρίση του 2008 επηρέασε αρνητικά την χώρα, η οποία ανακάμπτει με αργούς ρυθμούς της τάξεως του 2% το 2017. Αντίστοιχα η ανεργία από την ισχυρή μείωση που υπέστη την περίοδο 2000-2008, βρίσκεται στο 9,2% το 2016, πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε.¹⁶⁹ Επίσης η Βουλγαρία κατέχει το υψηλότερο ποσοστό στην Ε.Ε για τους πολίτες που είναι εκτεθειμένοι στον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με το ποσοστό αυτό να είναι στο 41% του πληθυσμού της. Όσον αφορά την κατηγορία NEETs το ποσοστό είναι 25,1% , κατά πολύ μεγαλύτερο από το μέσο όρο της Ε.Ε στις ηλικίες 20-34 ετών.¹⁷⁰

Ιδιαίτερα, στον τομέα της εκπαίδευσης η Βουλγαρία καταγράφει 13,4% στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου στις ηλικίες 18-24 ετών το 2015 έναντι του 11% στην Ε.Ε, ενώ το 32% στις ηλικίες 30-34 ετών είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έναντι του 38,7%. Αξίζει να αναφερθεί ότι μόλις το 2% ηλικίας 25-64 ετών συμμετέχει στην δια βίου μάθηση όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 10%. Τέλος, το ποσοστό συμμετοχής στην προσχολική αγωγή είναι 89% έναντι 94% στην Ε.Ε.¹⁷¹

Η σύνδεση της εκπαίδευσης με τον τομέα της απασχόλησης φαίνεται από το γεγονός ότι στη Βουλγαρία οι εργασίες χαμηλής εξειδίκευσης στον αγροτικό και κατασκευαστικό τομέα φθίνουν, ενώ νέες θέσεις δημιουργούνται στις υπηρεσίες. Παρά την σχετική μείωσή του, ο αγροτικός τομέας κατέχει υψηλό ποσοστό στην απασχόληση, το 19% έναντι του 5% που

¹⁶⁷ Βλ. Transparency International, Corruption Perception Index 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2j3Y63K>

¹⁶⁸ Βλ. στοιχεία για Βουλγαρία, IMF, Data, Selected Countries, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2BWtjuM>

¹⁶⁹ Από το 18,1% το 2000 η ανεργία μειώθηκε στο 5,6% το 2008 όμως λόγω της οικονομικής κρίσης το 2013 σημείωσε την μεγαλύτερη άνοδό της στο 13%. Εκτοτε μειώνεται με αργούς ρυθμούς. Βλ. αναλυτικότερα τα στοιχεία IMF, Data, Selected Countries, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2Aemp3A>

¹⁷⁰ Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος στην κατηγορία 20-34 ετών είναι 18,3%, στην Βουλγαρία 25,1%. Βλ. τα στοιχεία Eurostat, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2vo1Azz>

¹⁷¹ Βλ. European Commission, Education and Training Monitor 2016 Bulgaria, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2016-bg_en.pdf

είναι το μέσο όρο στην Ε.Ε. Δεδομένου ότι τόσο η τριτοβάθμια εκπαίδευση όσο και η δια βίου μάθηση είναι πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε, οι εταιρείες δυσκολεύονται να βρουν καταρτισμένο προσωπικό.¹⁷² Για αυτό τον λόγο χρειάζεται ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της εκπαίδευσης.

Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερα χρήσιμη καθίσταται η συμβολή της Ε.Ε, η οποία μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου επενδύει στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στις θέσεις εργασίας. Πιο συγκεκριμένα στοχεύει στην στήριξη της αγοράς εργασίας, βοηθώντας τους ανθρώπους να βρουν καλύτερες θέσεις εργασίας, δίνοντας έμφαση στην εκπαίδευση. Την περίοδο 2007-2013 το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο έχοντας συνολικό προϋπολογισμό 1 δις 388εκ ευρώ¹⁷³ ανέπτυξε 1140 προγράμματα, με το μεγαλύτερο μερίδιο να ανήκει στην απασχόληση και την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού.¹⁷⁴

Συνολικά ο αριθμός των συμμετεχόντων έφθασε τα 2εκ 632 χιλιάδες , με το 56% να είναι γυναίκες και το 44% άνδρες. Στις ηλικιακές κατηγορίες το 67% αφορούσε τις ηλικίες 25-54, το 28% 15-24 και το 5% 55-64. Όσον αφορά τον τύπο απασχόλησης, έμφαση δόθηκε στους ανενεργούς¹⁷⁵ καθώς καταλάμβαναν το 62%, και μετά στους εργαζομένους με 31% και οι άνεργοι αποτελούσαν το 7%. Τα αποτελέσματα κρίθηκαν επιτυχημένα καθώς 790,533 μαθητές συμμετείχαν σε εξωσχολικές δραστηριότητες, 429,312 συμμετέχοντας απέκτησαν καλύτερα προσόντα, 221,565 μαθητές έλαβαν υποτροφίες και 132,485 συμμετέχοντες εισήλθαν στην αγορά εργασίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα «κάνοντας τη σχολική ζωή πιο ελκυστική», όπου το τοπικό Λύκειο στην πόλη Ιχτιμάν ήταν 1 από τα 1880 σχολεία όπου συμμετείχε στο πρόγραμμα. Στόχος ήταν να μειωθεί ο αριθμός των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο αλλά και η βελτίωση της κοινωνικής ένταξής τους μέσα από την συμμετοχή τους σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Έτσι θα αναπτυχθούν οι

¹⁷² Βλ. αναλυτικότερα για στοιχεία European Commission, Country Report Bulgaria 2017, Brussels , 2017, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-bulgaria-en_3.pdf

¹⁷³ Η Ε.Ε συνείσφερε στο 85% του προϋπολογισμού.

¹⁷⁴ 486εκ δαπανήθηκαν για την πρόσβαση στην απασχόληση και 425 για το ανθρώπινο κεφάλαιο. Βλ. τα στοιχεία European Commission, The European Social Fund: Investing in People key evaluation results 2007-2013: Bulgaria, European Commission, 2014

¹⁷⁵ Ως οικονομικά ανενεργοί θεωρούνται όσοι δεν εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό. Συνεπώς μπορεί να είναι ηλικίες πριν το σχολείο, μαθητές, φοιτητές, συνταξιούχοι, νοικοκυρές, άτομα που βάση ηλικίας δεν εργάζονται και δεν μπορούν να αναζητήσουν εργασία. Βλ. <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Inactive>

προσωπικές, πνευματικές και διανοητικές ικανότητες των μαθητών, 75 μαθητές από μειονεκτικές ομάδες έλαβαν μέρος. Αυτό το πρόγραμμα κρίθηκε ιδιαίτερα δημοφιλές και έφθασε την συμμετοχή 330,000 παιδιών έως το 2014, με το συνολικό κόστος να είναι 53εκ ευρώ και τα 45εκ να προέρχονται από την Ε.Ε.¹⁷⁶

Λόγω της επιτυχημένης περιόδου 2007-2013 το ενδιαφέρον στρέφεται στην νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, με τον προϋπολογισμό να ανέρχεται στα 1,5 δις ευρώ. Μέσα από τις επενδύσεις στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση η Ε.Ε σκοπεύει να καταπολεμήσει τη φτώχεια στην Βουλγαρία παρέχοντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ευκαιρίες εργασίας στους κατοίκους, ιδίως των αγροτικών περιοχών. Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι να αυξηθεί το ποσοστό απασχόλησης στις ηλικίες 20-64 ετών στο 76% από το 63% του 2013, να μειωθεί η ανεργία στους νέους 15-29 στο 7%. Επίσης στου στόχους είναι η μείωση κατά 260,000 των φτωχών έως το 2020, μείωση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στο 11%, αύξηση των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο 36% ηλικίας 30-34 ετών.¹⁷⁷

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το πρόγραμμα «Επιστήμη και Εκπαίδευση για Έξυπνη Ανάπτυξη» που συγχρηματοδοτείται από το ΕΚΤ και το ΕΤΠΑ με στόχο την ενίσχυση της έρευνας και καινοτομίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην κατάρτιση και δια βίου μάθηση. Στα προσδοκώμενα αποτελέσματα περιλαμβάνονται η δημιουργία 20 εργαστηρίων με 1500 ερευνητές, παράλληλα 1500 σχολεία και περισσότεροι από 160,000 μαθητές θα αναπτύξουν εξειδικευμένη γνώση, ενώ 30,000 θα λάβουν υποτροφίες και 850 θα συμμετάσχουν σε προγράμματα κινητικότητας και επαγγελματικού προσανατολισμού.¹⁷⁸

Όσον αφορά τον τομέα της απασχόλησης η Ε.Ε συμβάλλει στην ενδυνάμωσή του είτε μέσα από επενδύσεις είτε μέσα από προγράμματα. Η Βουλγαρία κατέχει την 2^η θέση αναλογικά με το Α.Ε.Π στις επενδύσεις στο Πακέτο Γιούνκερ από το ΕΤΣΕ. Η συνολική χρηματοδότηση έως τώρα είναι 355εκ ευρώ και θα πυροδοτήσει επενδύσεις 1,5 δις ευρώ. Ο

¹⁷⁶ Βλ. European Social Fund, Projects, Making School life a central attraction, 2012, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=303>

¹⁷⁷ Βλ. αναλυτικότερα European Social Fund, Partnership Agreement with Bulgaria adopted, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=67&langId=en&newsId=8357>

¹⁷⁸ Το κόστος ανέρχεται στα 673εκ ευρώ με τα 596εκ να προέρχονται από την Ε.Ε, 353 το ΕΚΤ και 243 το ΕΤΠΑ. Βλ. αναλυτικότερα European Social Fund, Science and Education form Smart Growth, Operational Programs, Bulgaria, 2014, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=576&langId=en>

μεγαλύτερος όγκος χρημάτων θα δοθεί σε περισσότερες από 6,000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις, περίπου 923εκ ευρώ με σκοπό την διατήρηση και αύξηση των εργαζομένων τους. Επίσης 150εκ ευρώ θα δοθούν στην Αναπτυξιακή Τράπεζα Βουλγαρίας για ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων.¹⁷⁹

Εξίσου σημαντικό είναι το Πρόγραμμα Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού που χρηματοδοτείται από το ΕΚΤ, με στόχο να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, να μειώσει την φτώχεια και να ενισχύσει την κοινωνική ένταξη έως το 2020. Η συνολική επένδυση ξεπερνά το 1 δις ευρώ, ενώ σε αυτό συμμετέχει και η Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων.¹⁸⁰ Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα είναι η ενίσχυση των προσόντων για 100,000 άτομα, η ανεύρεση εργασίας για 28,000 άτομα και να βοηθήσει 17,000 νέους με την απασχόληση και την κατάρτιση. Επίσης 160,000 άτομα θα βοηθηθούν μέσω προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης. Σε αυτό το πλαίσιο λειτουργεί το Πρόγραμμα «Πρώτη Εργασία» όπου σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας παρέχονται κίνητρα στους εργοδότες για την πρόσληψη ανέργου έως 29 ετών.¹⁸¹

B. Η περίπτωση της Ναμίμπια

Η Ναμίμπια ανήκει στην ίδια κατηγορία με την Βουλγαρία σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα έχοντας μικρότερο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π, όπου εκτιμάται το 2016 στα 4 χιλιάδες 140 δολάρια, λίγο πάνω από το κατώτατο όριο της κατηγορίας.¹⁸² Το συνολικό Α.Ε.Π ανέρχεται στα 10 δις δολάρια, ενώ υπάρχει θετικός ρυθμός μεγέθυνσης του Α.Ε.Π ειδικά για την περίοδο 2016-2020 κατά μέσο όρο 5%, ωστόσο με φθίνουσα πορεία μετά το 2018.¹⁸³ Παρά την σχετική οικονομική μεγέθυνση που καταγράφεται στην Ναμίμπια η χώρα ταλανίζεται από την υψηλή

¹⁷⁹ βλ. αναλυτικότερα European Commission, Investment Plan Bulgaria, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results/investment-plan-bulgaria_en#examplesofefsibackedprojectsinbulgaria

¹⁸⁰ 828εκ ευρώ από το ΕΚΤ και 110,3εκ ευρώ από την Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων, βλ. αναλυτικότερα European Social Fund, Human Resources Development, Operational Programs, Bulgaria, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=576&langId=el>

¹⁸¹ Η αμοιβή τίθεται με βάση τον κατώτατο μισθό. Συνολικό κόστος 10εκ ευρώ, βλ. αναλυτικότερα Invest in Bulgaria Agency, EU funds in Bulgaria, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.investbg.government.bg/en/pages/eu-funds-in-bulgaria-216.html>

¹⁸² Προκειμένου να υπάρξει ίση προσέγγιση επιλέγονται 2 χώρες από την ίδια εισοδηματική κατηγορία.

¹⁸³ Βλ. αναλυτικά στοιχεία για Ναμίμπια IMF, Data, Selected Countries, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=13&pr.y=4&sy=2007&ey=2020&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=728&s=NGDP_RPCH&grp=0&a=

ανεργία 23,4%, η ανεργία στους νέους είναι στο 44,9%, ενώ το 33,4% ανήκει στην κατηγορία NEETs.

Παράλληλα το φαινόμενο της φτώχειας πλήττει το 27% του πληθυσμού, ενώ αναφορικά με την εκπαίδευση το 81,9% γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, βελτίωση έχει καταγραφεί στην πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση από το 89% το 2013 στο 97,4% το 2016, ενώ βελτίωση είχε σημειωθεί και στο επίπεδο αλφαριθμητισμού στις ηλικίες 15-24 ετών, όπου έφθανε στο 94%, ενώ το 86% εκπλήρωνε τα απαραίτητα χρόνια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αρκετά κάτω από τον στόχο του 100%. Επίσης ακανθώδες ζήτημα είναι ότι ανάλογα με την περιοχή διαφέρει και το επίπεδο πρόσβασης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με τις φτωχότερες περιοχές να έχουν χαμηλότερα ποσοστά από ότι οι πιο εύπορες περιοχές.¹⁸⁴ Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση το 11% του πληθυσμού άνω των 25 ετών είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου.¹⁸⁵

Σε αυτό το πλαίσιο η Ε.Ε μέσα από την Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης¹⁸⁶ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προσπαθεί να παρέχει την κατάλληλη βοήθεια στην Ναμίμπια. Η Ε.Ε προκειμένου να ενισχύσει το βιοτικό επίπεδο στην Ναμίμπια στηρίζει πολλά στην εκπαίδευση και στην βελτίωση της απασχόλησης. Κύριος μέσο υλοποίησης των προγραμμάτων είναι το Εθνικό Ενδεικτικό Πρόγραμμα¹⁸⁷ όπου έχει εκπονηθεί κατά 2 περιόδους 2008-2013 και 2014-2020.

Κατά την περίοδο 2008-2013 μέσω του ΕΤΑ¹⁸⁸ χορηγήθηκαν 103εκ ευρώ με κύρια βάση την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου και την αγροτική ανάπτυξη, 42εκ και 45εκ αντίστοιχα.¹⁸⁹ Στον τομέα της εκπαίδευσης το βάρος επικεντρώνεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στην βελτίωση της πρόσβασης που όπως προαναφέρθηκε έχει υλοποιηθεί, στην προσχολική αγωγή στην βελτίωση της απόδοσης αλλά και στην κατάρτιση, με απώτερο σκοπό

¹⁸⁴ Βλ. αναλυτικότερα National Planning Commission Republic of Namibia, Namibia 2013 Millennium Development Goals, The National Planning Commission, 2013, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2AATcUR>

¹⁸⁵ Βλ. ILO, Country Profile, Namibia, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2nUeLti>

¹⁸⁶ Η Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης είναι τμήμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αρμόδιο για την ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική και την παροχή διεθνούς βοήθειας.

¹⁸⁷ National Indicative Program

¹⁸⁸ Το ΕΤΑ στηρίζει δράσεις σε αναπτυσσόμενες χώρες και εδάφη για την προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και ανθρώπινης ανάπτυξης. Βλ. ΕΤΑ, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://bit.ly/2z8ySYF>

¹⁸⁹ Τα υπόλοιπα χρήματα αφορούν άλλους τομείς όπως διακυβέρνηση, τεχνική υποστήριξη, υποστήριξη πρωτοβουλιών από μη κρατικούς δρώντες.

να βελτιωθεί η πρόσβαση στη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στα προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι και η βελτίωση του επιπέδου αλφαριθμητισμού, μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Στον τομέα της απασχόλησης με την στήριξη και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις αγροτικές περιοχές, παρέχοντας πρόσβαση στην υγιεινή, βελτιωμένο οδικό δίκτυο θα βελτιωθεί η πρόσβαση στις αγορές, ώστε να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας. Παράλληλα, επειδή η κτηνοτροφία αποτελεί την βάση της αγροτικής παραγωγής, περίπου το 70%, θα υπάρξει μέριμνα για την περίθαλψη των ζώων ώστε να μην μειώνεται η παραγωγή και το εισόδημα από τυχόν ασθένειες.¹⁹⁰

Όσον αφορά το 2^ο Πρόγραμμα της περιόδου 2014-2020 μέσω του 11^{ου} ΕΤΑ χορηγούνται 68εκ ευρώ, με έμφαση στην εκπαίδευση 36εκ και στον αγροτικό τομέα 20εκ. Η Ε.Ε θεωρεί την εκπαίδευση και τις δεξιότητες ως βασικό εργαλείο για να εισέλθει μία οικονομία σε μία ανταγωνιστική αγορά. Παρά την αύξηση της συμμετοχής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η ποιότητα εκπαίδευσης παραμένει χαμηλή στην Ναμίμπια, ενώ η κατάρτιση και η επαγγελματική εκπαίδευση δεν εξοπλίζουν με κατάλληλα εφόδια τους ενδιαφερομένους. Το αναπτυξιακό σχέδιο της Ναμίμπια με στόχο το 2030 προβλέπει οικονομική μεγέθυνση και καλύτερες θέσεις εργασίας, συνεπώς η εκπαίδευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε αυτό. Οι 2 βασικοί άξονες του προγράμματος είναι η βελτίωση της προσχολικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης και η βελτίωση της κατάρτισης. Στα προσδοκώμενα αποτελέσματα συγκαταλέγονται η αύξηση εγγραφής παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση από 35,000 το 2013 σε 42,000 το 2017, η αύξηση στη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης από 11,515 το 2013 σε 24,944 το 2017 αλλά και η αύξηση των αποφοίτων αυτών των προγραμμάτων σε 19,200 το 2017 από 5,486 το 2013.¹⁹¹

Σχετικά με την απασχόληση έμφαση δίνεται και σε αυτό το πρόγραμμα στον αγροτικό τομέα. Το φαινόμενο της φτώχειας απασχολεί ιδιαίτερος τις αγροτικές περιοχές, το 41% του

¹⁹⁰ Βλ. αναλυτικότερα για το Πρόγραμμα 2008-2013, European Commission, Republic of Namibia-European Community, Country Strategy Paper and National Indicative Program for the period 2008-2013, European Commission, 2007, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/csp-nip-namibia-2008-2013_en.pdf

¹⁹¹ Βλ. αναλυτικότερα European Commission, European Union-Republic of Namibia, National Indicative Program 2014-2020, European Commission, 2015, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/nip-namibia-edf-11-2015_en.pdf

πληθυσμού είναι φτωχό έναντι του 14% στις πόλεις, όπου η βασική εργασία είναι ο αγροτικός τομέας. Παρά την δυναμική του ο αγροτικός τομέας δεν παρουσιάζει επιτυχή αποτελέσματα έως τώρα λόγω των κλιματικών επιπτώσεων αλλά και της έλλειψης σύνδεσης με τις αγορές. Πιο συγκεκριμένα ο τομέας της κτηνοτροφίας συνεισφέρει στο 76% της αγροτικής παραγωγής, ενώ έχει 28,000 άμεσες θέσεις εργασίας, χωρίς να υπολογίζονται οι έμμεσες θέσεις. Για αυτό τον λόγο τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα ως το 2020 είναι η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ιδιωτικής απασχόλησης, η βελτίωση της περιθάλψης των ζώων και η σύνδεση με τις αγορές.¹⁹²

Άλλες δραστηριότητες της Ε.Ε για την ενίσχυση της απασχόλησης στην Ναμίμπια αφορούν την παροχή δανείων από την ΕΤΕ, η οποία έχει χορηγήσει 7,5εκ ευρώ το 2016 στην Trutsco Group για να χρηματοδοτήσει μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη Ναμίμπια. Από αυτή την κίνηση αναμένεται να ευνοηθούν 500 έως 1000 επιχειρήσεις.¹⁹³ Εκτός από αυτό, η ΕΤΕ παρείχε 82εκ στην Ναμίμπια για την κατασκευή εργοστασίου τσιμέντου στην περιοχή Τσουμέπ. Μέσα από αυτή την επένδυση θα δημιουργηθούν 300 άμεσες θέσεις εργασίας και θα επωφεληθούν εμμέσως περισσότεροι από 2,000 εργαζόμενοι σε μία από τις φτωχές αγροτικές περιοχές της Ναμίμπια.¹⁹⁴

Γ. Συμπέρασμα

Εξετάζοντας την προσέγγιση της Ε.Ε στις 2 περιπτώσεις παρατηρείται ότι οι πολιτικές που επιδιώκει να εφαρμόσει έχουν κοινή στόχευση αλλά διαφορετικό τρόπο υλοποίησης. Η Ε.Ε δίνει έμφαση στην απασχόληση και την εκπαίδευση αλλά προσαρμόζει τα προγράμματά της ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε χώρας. Το να εφαρμοστούν οριζοντίως οι πολιτικές της Ε.Ε θα ήταν δυσλειτουργικό δεδομένου ότι υπάρχουν διαφορετικά ζητήματα που απασχολούν κάθε χώρα, ιδίως μεταξύ Ε.Ε και αναπτυσσόμενων κρατών. Για αυτό τον λόγο, η υλοποίηση και εφαρμογή των προγραμμάτων θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η κάθε χώρα ξεχωριστά ακόμα και στις ίδιες θεματικές προσεγγίσεις.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Βλ. EIB, EU bank lends N\$ 113,5 million to Trutsco for SME's in Namibia, 2016, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2016/2016-267-eu-bank-lends-nusd-113-5-million-to-trutsco-for-smes-in-namibia.htm>

¹⁹⁴ Βλ. EIB, European Investment Bank provides EUR 82 million for Namibia's only cement factory, 2009, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2009/2009-225-european-investment-bank-provides-eur-82-million-for-namibias-only-cement-factory.htm>

Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που προηγήθηκε αναφορικά με το φαινόμενο της φτώχειας στην Ε.Ε και στις αναπτυσσόμενες χώρες παρατηρείται ότι η φτώχεια απασχολεί αρχικά την διεθνή κοινότητα από την σύσταση του Ο.Η.Ε έως σήμερα. Μέσα από τον Καταστατικό του Χάρτη, διάφορες Διακηρύξεις αλλά και Δράσεις του Ο.Η.Ε διαπιστώνεται η σημαντικότητα της επίλυσης του ζητήματος για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων. Ζητήματα όπως απασχόληση, ανεργία, εκπαίδευση αποτελούν την βάση της συζήτησης και βρίσκονται σε συνάφεια με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το ποιοτικό επίπεδο διαβίωσης. Σε αυτό το πλαίσιο η δράση του Ο.Η.Ε για την εξάλειψη της φτώχειας πήρε σάρκα και οστά στις αρχές του 2000 με τους Στόχους της Χιλιετίας και συγκεκριμένα με τον Στόχο 1 για την εξάλειψη της ακραία φτώχειας και πείνας. Μέσα από αυτό τον Στόχο, τα αποτελέσματα του οποίου παρουσιάστηκαν στην καταγραφή της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο Νότο, η διεθνής κοινότητα προσπάθησε να καταπολεμήσει την φτώχεια έχοντας ως βάση τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η ακραία φτώχεια έχει ως κατώτατο χρηματικό όριο το 1,90 δολάρια/ημέρα, όριο που δεν εφαρμόζεται στον ευρωπαϊκό χώρο λόγω του διαφορετικού και υψηλού βιοτικού επιπέδου.

Όμως από το 2008 και έπειτα το φαινόμενο της φτώχειας παύει να θεωρείται ως προτεραιότητα μόνο στις αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου και αρχίζει να απασχολεί δεόντως την Ε.Ε. Ως απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την Ε.Ε ήταν η απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας, η αύξηση της ανεργίας και η σταδιακή φτωχοποίηση μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Εκτιμάται ότι από τα 78εκ το 2008 το 2015 οι εκτεθειμένοι στην φτώχεια έφθαναν τα 118,7εκ πολίτες της Ε.Ε. Η Ε.Ε βασισμένη στο διεθνές πλαίσιο για την καταπολέμηση της φτώχειας που είχε τεθεί από τον Ο.Η.Ε ενστερνίζεται τις αξίες του σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανεργίας ενώ μέσα από την ΣΛΕΕ τονίζει την σημασία της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και την προσπάθεια για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Παρατηρείται ότι το γενικό πλαίσιο που έθεσε ο Ο.Η.Ε προσαρμόζεται στις ανάγκες της Ε.Ε ακολουθώντας τις βασικές αναφορές για την καταπολέμηση της φτώχειας, ενώ και οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης από το 2015 προσεγγίζουν την φτώχεια γενικά και όχι ως φαινόμενο των αναπτυσσόμενων χωρών.

Παράλληλα παρουσιάστηκε και ποια είναι η γενεσιουργός αιτία της φτώχειας σε κάθε περίπτωση, που οφείλεται δηλαδή η εδραίωση και η διάδοση της φτώχειας. Αν και για την Ε.Ε αναφέρθηκε νωρίτερα ότι το φαινόμενο της φτώχειας ήταν συνέπεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 όπου μέσα από την αυστηρή λιτότητα αναδύθηκε στην επιφάνεια το συγκεκριμένο φαινόμενο, στις αναπτυσσόμενες χώρες τα πράγματα είναι διαφορετικά. Μελετώντας τις αιτίες της φτώχειας στον αναπτυσσόμενο κόσμο είναι δύσκολο να εντοπιστεί ένα συγκεκριμένο αίτιο. Μέσα από την μελέτη καταγράφηκαν 4 περιπτώσεις που συνετέλεσαν στην διάδοση ή εδραίωση του φαινομένου στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η αποικιοκρατία, η γεωγραφία, οι ασθένειες και οι κλειστοί οικονομικοί και πολιτικοί θεσμοί όπως αναλύθηκε είναι τα βασικότερα αίτια της φτώχειας σε αυτές τις περιοχές.

Όσον αφορά το ποιος είναι ο φτωχός αυτό δεν είναι ενιαίο, στην περίπτωση των αναπτυσσόμενων χωρών υπάρχει το κατώτατο όριο 1,90 δολάρια/ημέρα για την ακραία φτώχεια ενώ στην Ε.Ε η προσέγγιση γίνεται στο πλαίσιο της εκάστοτε κοινωνίας. Για αυτό τον λόγο χρησιμοποιείται ο όρος σχετική φτώχεια. Η σχετική φτώχεια αναδεικνύει τον φτωχό στα πλαίσια της κοινωνίας που ζει θέτοντας και τον όρο του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς η μη συμμετοχή σε κοινωνικές δραστηριότητες ή στην αγορά εργασίας απομονώνει το άτομο μειώνοντας τοιούτοτρόπως την διάθεσή του να ξεφύγει από την συγκεκριμένη κατάσταση. Με βάση την ανάλυση που έγινε για τις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω της ακραίας φτώχειας και του συγκεκριμένου κατώτατου ορίου ο ακραία φτωχός παραμένει ακραία φτωχός ακόμα και να ζει σε διαφορετικές κοινωνίες.

Αντίθετα, στην Ε.Ε λόγω της σχετικής προσέγγισης που υπάρχει το ποιος είναι φτωχός δεν έχει οριζόντια διάσταση, δεδομένου ότι αλλάζει ανάλογα με το βιοτικό επίπεδο και το μεσαίο εισόδημα σε κάθε κοινωνία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η χρηματική διάσταση θέτει κατώτατο όριο το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εθνικού εισοδήματος παρατηρείται ότι ο ορισμός του φτωχού ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα το 60% του εθνικού διάμεσου εισοδήματος στην Ολλανδία είναι 22,745 ευρώ ενώ στην Ουγγαρία 4,772 ευρώ άρα διαπιστώνεται ότι ο Ολλανδός μπορεί να ζήσει ικανοποιητικά στην Ουγγαρία ενώ το αντίστοιχο όχι.¹⁹⁵ Για αυτό τον λόγο εντάσσεται και η υλική στέρηση στην Ε.Ε ώστε να

¹⁹⁵ Βλ. τα στοιχεία Eurostat, Mean and median income by household type, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di04&lang=en

διαπιστωθεί αποτελεσματικότερα το ποιος είναι φτωχός και τι δεν μπορεί να καλύψει με βάση το εισόδημά του.

Επίσης για να κατανοηθεί πλήρως το φαινόμενο και στις 2 περιπτώσεις χρειάζεται να εξετασθούν και άλλες παράμετροι που αναδεικνύουν το πολυδιάστατο φαινόμενο της φτώχειας. Η απασχόληση είναι ιδιαίτερης σημασίας και στις 2 προσεγγίσεις, στον αναπτυσσόμενο νότο το κύριο ζήτημα είναι η ευάλωτη εργασία που μαστίζει την πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού ενώ στην Ε.Ε τόσο η ανεργία όσο και το φαινόμενο *working poor*. Κοινό στοιχείο είναι ότι σε δυσμενέστερη θέση βρίσκονται οι νέοι και οι γυναίκες στον τομέα της απασχόλησης. Μάλιστα στην Ε.Ε υπάρχει μεγάλη ανισότητα μεταξύ των χωρών τόσο στην ανεργία όσο και στην ανεργία στους νέους καθώς οι αποκλίσεις είναι ιδιαίτερα μεγάλες.

Αξιοσημείωτη διαφορά υπάρχει στον τομέα της εκπαίδευσης που έχει θεμελιώδη ρόλο στην διαμόρφωση και ανάπτυξη τόσο του ατόμου όσο και της κοινωνίας. Η εκπαίδευση αντιμετωπίζει περισσότερα προβλήματα στις αναπτυσσόμενες περιοχές εν συγκρίσει με την Ε.Ε. Τα τελευταία χρόνια βελτιώθηκε η κατάσταση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση όπου αγγίζει πλέον το 91% των παιδιών, ενώ μειώθηκε και η πρόωρη εγκατάλειψη. Παρά την δυσκολία ανεύρεσης στοιχείων, διαπιστώθηκε ότι χαμηλή παραμένει η συμμετοχή τόσο στην δευτεροβάθμια όσο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με το παράδειγμα της Υποσαχάριας Αφρικής να κατέχει δεσπόζουσα θέση αφού μόλις το 6% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου εν αντιθέσει με το 26% του παγκόσμιου μέσου όρου. Όσον αφορά την Ε.Ε τα ποσοστά τόσο σε πρωτοβάθμια όσο και σε δευτεροβάθμια είναι ικανοποιητικά ενώ υψηλή είναι η συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με στόχο το 2020 οι απόφοιτοι να φθάσουν το 40% στις ηλικίες 30-34. Όμως πρόβλημα αποτελεί η κατηγορία NEETs καθώς μεγάλο μέρος των νέων βρίσκεται εκτός οποιασδήποτε μορφής εκπαίδευσης ή απασχόλησης γεγονός που δυσχεραίνει την θέση τους στην κοινωνία και τους καθιστά ευάλωτους στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Κύρια διαφορά μεταξύ των 2 περιπτώσεων είναι και η υγεία καθώς από την μία στην Ε.Ε δεν αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα καθώς μόλις το 3,6% του πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Από την άλλη, η υγεία αποτελεί ζωτικής σημασίας πρόβλημα στις αναπτυσσόμενες χώρες καθώς η διάδοση ασθενειών, η μη πρόσβαση στην υγιεινή αλλά και ο υποσιτισμός ταλανίζουν μεγάλο μέρος του πληθυσμού διογκώνοντας το

πρόβλημα της φτώχειας. Λόγω του χαμηλού βιοτικού επιπέδου και της έλλειψης ενημέρωσης οι ασθένειες από τελούν μάστιγα για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Στον τομέα της πρόσβασης στην ενέργεια το πρόβλημα στην Ε.Ε εστιάζεται στα φτωχά νοικοκυριά που αδυνατούν να διατηρήσουν το σπίτι τους ζεστό, αυτό το ποσοστό ανέρχεται στο 11% του πληθυσμού. Στις αναπτυσσόμενες χώρες όμως το πρόβλημα είναι σοβαρότερο καθώς δεν υπάρχει πρόσβαση για μεγάλο μέρος του πληθυσμού είτε σε ηλεκτρισμό είτε σε θέρμανση για το σπίτι συνεπώς το επίπεδο διαβίωσης επιδεινώνεται ραγδαίως λόγω αυτού του εμποδίου.

Γίνεται αντιληπτό ότι το ίδιο φαινόμενο έχει ομοιότητες και διαφορές στις 2 περιπτώσεις, με βασικούς τομείς όπως απασχόληση και εκπαίδευση να κατέχουν σημαντικό ρόλο στην επίλυση του ζητήματος της φτώχειας. Αξίζει να αναφερθεί ότι βάση της μελέτης παρατηρήθηκε στα κοινά σημεία ότι είναι και η γεωγραφική κατανομή της φτώχειας, καθώς οι αγροτικές περιοχές τόσο στις αναπτυσσόμενες χώρες όσο και στην Ε.Ε μαστιζονται περισσότερο από ότι ο αστικός ιστός.

Βέβαια, η παρούσα μελέτη έχοντας ως βάση της την φτώχεια στην Ε.Ε, αφού ξεχώρισε πως ορίζονται οι φτωχοί στις 2 περιπτώσεις εξέτασε και ορισμένες πολιτικές της Ε.Ε με βασικό άξονα την μείωση της φτώχειας και την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Σε αυτό το πλαίσιο λειτουργεί το ΕΚΤ και το Πακέτο Γιούνκερ, όπου ο στόχος είναι η παροχή επαγγελματικής κατάρτισης, υψηλής εκπαίδευσης και επενδύσεων ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας. Η Ε.Ε αναγνωρίζει ως βασικό πυρήνα της μείωσης της φτώχειας την εκπαίδευση και την απασχόληση, όπως καταγράφηκε και στους στόχους της Στρατηγικής Ευρώπη 2020. Οι 2 αυτές έννοιες είναι αλληλένδετες καθώς όσον αυξάνεται το εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο μειώνεται η έκθεση σε φτώχεια. Η παροχή υψηλής εκπαίδευσης μέσα από την αύξηση συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και επαγγελματικής κατάρτισης είναι σημαντικό εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας. Η κατάρτιση θα πρέπει να γίνεται με γνώμονα τις ανάγκες της αγοράς εργασίας ώστε είτε οι εργαζόμενοι φτωχοί είτε οι άνεργοι να έχουν την ευκαιρία να βελτιώνουν τα προσόντα τους και να εναρμονίζεται με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Παράλληλα, οι επενδύσεις που γίνονται και θα γίνουν μέσα από το Πακέτο Γιούνκερ πρέπει να έχουν γνώμονα την δημιουργία θέσεων εργασίας που θα βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο και όχι να διατηρούν το καθεστώς working poor, καθώς έτσι θα αντιμετωπισθεί δραστικά η μείωση της φτώχειας στην Ε.Ε. Μολονότι ο στόχος μείωσης κατά 20εκ έως το 2020 δεν θα επιτευχθεί η Ε.Ε μπορεί και πρέπει να συνεχίσει την προσπάθειά της στο ίδιο πλαίσιο αλλά και να εντείνει τις διαδικασίες για εύστοχες επενδύσεις που θα δημιουργήσουν θέσεις εργασίας ικανές να συμβάλλουν σε αυτή την κατεύθυνση, με σεβασμό στην Agenda 2030.

Όπως αναφέρθηκε εκτενώς στην μελέτη, η Ε.Ε δεν εφαρμόζει πολιτικές μόνο στα κράτη-μέλη της αλλά αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην παροχή διεθνούς βοήθειας. Πιο συγκεκριμένα μέσα από επενδύσεις και παροχή οικονομικής βοήθειας επιδιώκει την μείωση της φτώχειας και στις τρίτες χώρες. Για να διαπιστωθεί κατά πόσο οι πολιτικές που εφαρμόζονται μπορεί να είναι κοινές εξετάστηκαν οι περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ναμίμπια, με βασικές θεματικές την εκπαίδευση και απασχόληση. Αν και η εύρεση στοιχείων για την Ναμίμπια ήταν περιορισμένη διαπιστώθηκε ότι για να υπάρξει επιτυχία και αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή των πολιτικών θα πρέπει να είναι σύμφωνες με τις ανάγκες της κάθε περιοχής και να μην εφαρμόζονται με οριζόντιο τρόπο. Στην Βουλγαρία στόχος ήταν η αύξηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και κατάρτισης ώστε να υπάρξει εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό αλλά και η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Αντίστοιχα στην Ναμίμπια οι πολιτικές της Ε.Ε εστίαζαν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση κυρίως ενώ στον τομέα της απασχόλησης υπήρξε ιδιαίτερα μέριμνα για τις αγροτικές περιοχές που μαστίζονται περισσότερο από την φτώχεια.

Αυτό που πρέπει να γίνει από εδώ και πέρα είναι η Ε.Ε να εστιάσει στους νέους, καθώς η νέα γενιά αποτελεί το μέλλον της κάθε κοινωνίας. Οι νέοι πέρα από τα υψηλά ποσοστά ανεργίας χαρακτηρίζονται και από 2 ακόμα καταστάσεις, αυτή των NEETs και working poor. Προκειμένου να ξεφύγουν από την δυσμενή αυτή κατάσταση θα πρέπει οι πολιτικές της Ε.Ε να είναι εστιασμένες στο πως θα βελτιωθεί η κατάστασή τους μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα κατάρτισης και επαγγελματικού προσανατολισμού. Για να είναι αποτελεσματικές αυτές οι κινήσεις θα πρέπει να είναι σε συμφωνία με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας ώστε να υπάρχει η κατάλληλη απορρόφηση. Επιπλέον, μέσα από τις

συνεχιζόμενες επενδύσεις οι νέες θέσεις εργασίας θα ευνοήσουν όλες τις ηλικιακές ομάδες που πλήττονται από την ανεργία. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η βοήθεια κρίνεται ιδιαίτερη σημαντική καθώς συμβάλλει στην εξάλειψη της φτώχειας και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου, η Ε.Ε μέσα από τα Εθνικά Ενδεικτικά Προγράμματα που υλοποιούνται με βάση τις ανάγκες κάθε χώρας λειτουργεί αποτελεσματικά σε αυτή την κατεύθυνση.

Εν κατακλείδι, η φτώχεια μία έννοια αλλά διαφορετική σε κάθε περίπτωση αποτελεί το σημαντικότερο πράγμα που οφείλει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα και απαιτεί το ενδιαφέρον και την παροχή βοήθειας από τους οικονομικά ισχυρότερους. Εκατομμύρια άνθρωποι το 2017 μαστίζονται από αυτό το φαινόμενο, πολλοί εξ αυτών παιδιά που δυσκολεύονται να ξεφύγουν από αυτή την κατάσταση. Και οι 2 περιπτώσεις φτωχών πρέπει να προσεγγίζονται με βάση τις ιδιαιτερότητές τους, τόσο ο φτωχός σε διεθνές επίπεδο όσο και ο φτωχός σε ευρωπαϊκό επίπεδο παρά το γεγονός ότι δεν βρίσκονται στην ίδια ακριβώς κατηγορία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα. Ειδικότερα στην Ε.Ε ο φτωχός ορισμένος στα πλαίσια της εκάστοτε κοινωνία αν και βρίσκεται σε διαφορετική ή και καλύτερη κατάσταση από τον φτωχό των αναπτυσσόμενων χωρών αντιμετωπίζει εξίσου σοβαρά προβλήματα, τα οποία τον οδηγούν μέχρι και στον κοινωνικό αποκλεισμό πέρα από την δυσχερή οικονομική κατάσταση.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

1) Βιβλία

Ατζέμογλου, Ν., Ρόμπινσον, Τ., (2013), *Γιατί αποτυγχάνουν τα Έθνη*, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, 2013.

Braudel, F., *Γραμματική των Πολιτισμών*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2001.

Κολιόπουλος, Ι., *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945*, εκδ. Βανιάς, Θεσσαλονίκη, 2001.

Landes, D., *Ο πλούτος και η φτώχεια των Εθνών*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1998.

Περράκη, Ν.Π., *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών*, εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2005.

Ρουμελιώτης, Π., *Προς έναν πολυπολικό κόσμο*, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, 2009.

Ρουμελιώτης, Π., *Χρυσές Τουλίπες : Πως οι κερδοσκόποι χρεοκοπούν κράτη και πτωχεύουν κοινωνίες*, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα, 2016.

Σακελλαρόπουλος, Θ., *Η κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Διόνικος, Αθήνα, 2011.

Τσάλτας, Γρ., *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, 2010.

Τσάλτας, Γρ., *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2011.

Τσάλτας, Γρ., Μαυρογένης Στ., Μπούρτζης Τηλ., Ροδοθεάτος Γερ., *Περιβάλλον Διεθνούς Προστασία Πολιτική-Δίκαιο-Θεσμοί*, εκδ. Σιδέρη, Αθήνα, 2017.

2) Άρθρα

Κότιος, Α., Παπαστάμκος, Γ., *Η κρίση της Ευρωζώνης: Κρίση του συστήματος ή της πολιτικής*, Εφημερίδα Ναυτεμπορική, 2011.

3) Κείμενα τεκμηρίωσης

Ευρωπαϊκή Ένωση, *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ*, 2016/C 2002/02, Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε., 2016. διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:12016P/TXT>

Ευρωπαϊκή Ένωση, Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 223/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 2014 για το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους, Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε, 2014.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (2016) 739 Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον. Ευρωπαϊκή δράση για την αειφορία, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρασβούργο, 2016.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρώπη 2020 COM (2010) 2020, Ε.Ε, Βρυξέλλες, 2010.

4) Ηλεκτρονικές Πηγές

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ενίσχυση της απασχόλησης και της κινητικότητας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=532&langId=el>

Πενταγιάτη, Ν., Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης : 17 Στόχοι για να αλλάξουμε τον κόσμο μας, Οργάνωση ΓΗ, 2017. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://bit.ly/2o69izU>

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1) Βιβλία

Banerjee, A., Dufflo, E., *Poor Economics: A radical rethinking of the way to fight global poverty*, PublicAffairs, New York, 2011.

Cantillon, B., Vandenbroucke, F., *Reconciling work and poverty reduction: How successful are European welfare states?*, Oxford University Press, New York, 2014.

Channing, A., Finn, T., *Measuring Poverty and Wellbeing in Developing Countries*, Oxford University Press, New York, 2017.

Kamruzzaman, P., *Dollarisation of Poverty: Rethinking Poverty Beyond 2015*, Palgrave Macmillan, UK, 2015.

Rodney, W., *How Europe Underdeveloped Africa*, Bogle L'Ouverture Publications, UK, 1973.

Showell, Th., *Wealth, Poverty and Politics*, Basic Books, New York, 2015.

2) Επιστημονικά Άρθρα-Μελέτες

Alkire, S., Santos, E.M., *A multidimensional approach: Poverty measurement & Beyond, Social Indicators Research* , Vol.112, Issue 2, 2013, σελ 239-257.

Alkire, S., Santos E.M, *Measuring Acute Poverty in the Developing World: Robustness and Scope of the Multidimensional Poverty Index, World Development* , Vol.59, 2014, σελ 251-274.

Alkire, S., Robles, G., *Global Multidimensional Poverty Index 2017*, University of Oxford, Oxford, 2017,

Alkire, S., Jindra, C., Robles, G., Vaz, A., *Multidimensional Poverty in Africa*. University of Oxford, Oxford, 2016.

Decancq, K., Goedeme, T., Van den Bosch, K., & Vanhille, J., *The evolution of poverty in the European Union: Concepts, Measurement and Data*, University of Antwerp, 2013.

Dufourg, A., Gaballah, I., & Tondeur, D., *Education, Employment and Sustainable Development in the European Union, JOM* , Vol. 54, Issue 11, 2002, σελ 24-32.

Esposito, M., *The European Financial Crisis*, Harvard University, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://scholar.harvard.edu/files/markesposito/files/eurocrisis.pdf>.

Gallagher, J., Saez, L., *Authoritarianism and Development in the Third World, The Brown Journal of World Affairs* , Vol.15, Issue 2, 2009, σελ 87-101.

Green, W.B., *Towards a Definition of the Term Third World*, Boston College Third World Law Journal, Vol.1, Issue 1, 1980.

Hanushek, E., *Economic Growth in Developing Countries: The Role of Human Capital, Economics of Education Review*, Vol.37, 2013, σελ 204-212.

Jayachandran, S., *Selling Labor Low: Wage Responses to Productivity Shocks in Developing Countries, Journal of Political Economy*, Vol.114, Issue 3 , 2006, σελ 538-575.

Loopstra, R., Reeves, A., Mckee, M., Stuckler, D., *Food insecurity and social protection in Europe: Quasi natural experiment of Europe's great recessions 2004-2012*, Preventive Medicine , 2016, σελ 44-50.

Madanipour, A., Shucksmith, M., Talbot, H., *Concepts of Poverty and Social Exclusion in Europe, Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit* , Vol.30, Issue 7, 2015, σελ 721-741.

Maguire, S., *NEET, unemployed, inactive or unknown-why does it matter?*, *Educational Research* , Vol. 57, Issue 2, 2015, σελ 121-132.

McCombie, J., Pike, M., *The problem of young people Not in Employment, Education or Training: Is there a NEET solution?* *Microeconomics, Macroeconomics and Economic Policy*, Palgrave Macmillan, London , 2011, σελ 54-71.

McDevitt, S., *Social Exclusion in the European Union*, *The Social Policy Journal* , Vol.2, Issue 4, 2003, σελ 3-18.

Sutton, P., Payne, A., *Lilliput under Threat: the Security problems of Small Island and Enclave developing states*, *Political Studies*, 1993, σελ 579-593.

Tassinari, F., *The Crystal Curtain: A postscript on Europe's North-South Divide*, *The International Spectator: Italina Journal of International Affairs* , Vol.49, Issue 3, 2014, σελ 118-131.

Tome, E., *The European Social Fund: A very specific case instrument of HRD Policy*, *European Journal of Training and Development* , 2013, σελ 336-356.

Zsolt, D., *Why is it so hard to reach the EU's poverty target?* Bruegel, *Policy Contribution*, 2017.

3) Κείμενα Τεκμηρίωσης

Council of the European Union, *A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development*, Council of EU, Brussels, 2017.

United Nations, *Agenda 21*, UN, Rio De Janeiro, 1992.

United Nations, *GA, Resolution 55/2, United Nations Millennium Declaration*,. New York, 2000.

United Nations, *GA, Resolution, 63/230, Second United Nations Decade for the eradication of poverty (2008-2017)*, New York, 2009.

United Nations, *GA, Resolution, 66/288, The Future We Want*, New York, 2012.

United Nations, *GA, S-24/2, Further Initiatives for Social Development*, 2000.

United Nations, *Human Rights Declaration*, Geneva, 1948.

United Nations, *Resolution 2200A(XXI), International Covenant on Civil and Political Rights*, New York, 1966.

United Nations, *Stockholm Declaration on the Human Environment*, 1972.

United Nations, *The Rio Declaration on Environment and Development*, Rio De Janeiro, 1992.

United Nations, *Charter of the UN*, San Francisco, 1945.

WCED, *Our Common Future, The World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press, Oxford, 1987.

4) Εκθέσεις-Αναφορές

Alkire, S., Robles, G., *Global Multidimensional Poverty Index 2017*, University of Oxford, Oxford, 2017.

European Commission, *Country Report Bulgaria 2017*, European Commission, Brussels, 2017.

European Commission, *Education and Training Monitor 2015*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2015.

European Commission, *Education and Training Monitor 2016 Bulgaria*, European Union, 2016.

European Commission, *European Union-Republic of Namibia National Indicative Program 2014-2020*, European Commission, 2015.

European Commission, *Expert Panel on effective ways of investing in health*, European Union, 2016.

European Commission, *Republic of Namibia-European Community Country Strategy Paper and National Indicative Program 2008-2013*, European Commission, Lisbon, 2007.

European Commission, *The European Social Fund: Investing in People*, Publication Office of the European Union, Luxembourg, 2016.

European Commission, *The European Social Fund: Investing in People key evaluation results 2007-2013 Bulgaria*. European Commission, 2014.

European Commission, *The Fund for European aid to the most deprived (FEAD)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2015.

European Institute for Gender Equality, *Poverty, gender and intersecting inequalities in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016.

Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs*. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016.

Eurofound, *In-work poverty in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017.

Eurostat, *Combating Poverty and Social Exclusion: A statistical portrait of the European Union*, European Union, 2010.

Eurostat, *Euro area unemployment at 9,1%*, 2017.

Eurostat, *The risk of poverty or social exclusion affected 1 in 4 persons in the EU in 2014*, Eurostat Press Office, 2015.

FAO, *The State of Food Security and Nutrition in the World*. FAO, Rome, 2017.

Gregersen, C., Mackie, J., & Torres, C., *Implementation of the 2030 Agenda in the European Union*. European Centre for Development Policy Management, 2016.

International Energy Agency, *World Energy Outlook Energy Access Database*, IEA, 2016.

International Labour Organization, *World Employment Social Outlook*, International Labour Organization, Geneva, 2017.

Leventi, C., Rastrigina, O., Sutherland, H., *Nowcasting risk of poverty and low work intensity in Europe*, Euromod Working Paper Series, 2015.

The National Planning Commission, *Namibia 2013 Millennium Development Goals*, Republic of Namibia, 2013.

The Africa-America Institute, *The State of Education in Africa Report*, The Africa-America Institute, 2015.

Thompson, S., *States of uncertainty: youth unemployment in Europe*, Institute for Public Policy Research, London, 2013.

Unesco, *Education for All 2000-2015: Achievements and Challenges Summary*, Unesco, Paris, 2014.

Unicef, *Unicef's engagement in the Global Polio Eradication Initiative*. UNICEF, 2012.

Unicef, World Bank, *Ending Extreme Poverty : A focus on Children*, Unicef, 2016.

United Nations, *The Millennium Development Goals Report 2015*, UN, New York, 2015.

United Nations, *World Population Prospects: The 2017 Revision*. UN, New York, 2017.

United Nations, Economic and Social Affairs, *Rethinking Poverty: Report on the World Social Situation 2010*, UN, New York, 2009.

World Bank, *Global Economic Prospects: A Fragile Recovery*, World Bank, Washington DC, 2017.

World Bank, *Poverty and Shared Prosperity 2016: Taking on Inequality*. World Bank, Washington DC, 2016.

5) Ηλεκτρονικές Πηγές

Council of the EU, *Investment Plan for Europe: EFSI Extension approved by Council*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/11/08/investment-plan-for-europe-efsi-extension-approved-by-council/pdf>.

EP Think Tank, *Rural Areas and Poverty*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://epthinktank.eu/2016/12/16/rural-areas-and-poverty/>.

European Commission, *Energy poverty may affect nearly 11% of the EU population*, 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://ec.europa.eu/energy/en/news/energy-poverty-may-affect-nearly-11-eu-population>.

European Commission, Employment, Social Affairs and Inclusion, *Tackling poverty*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/about/tackling_en.htm.

European Commission, *Investment plan for Bulgaria*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results/investment-plan-bulgaria_en.

European Commission, *Investment Plan for Europe to increase EU GDP by 0.7% by 2020*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/investment-plan-for-europe-to-increase-eu-gdp-by-0-7-by-2020-eu-commission-press/>.

European Commission, *Investment Plan results*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan/investment-plan-results_en.

European Commission, *Report shows first results of Fund for European aid to the most deprived providing food aid and social integration*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2584&furtherNews=yes>.

Eurostat, *Europe 2020 strategy*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en.

European Investment Bank, *EU Bank lends N\$ 113,5 million to Trutsco form SME's in Namibia*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2016/2016-267-eu-bank-lends-nusd-113-5-million-to-trustco-for-smes-in-namibia.htm>.

European Investment Bank, *EIB provides EUR 82 million for Namibia's only cement factory*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eib.org/infocentre/press/releases/all/2009/2009-225-european-investment-bank-provides-eur-82-million-for-namibias-only-cement-factory.htm>.

European Social Fund, *Human Resources Development, Education and Life-Long Learning*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2014-2020/greece/2014gr05m9op001.

European Social Fund, *Making school life a central attraction*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=303>.

European Social Fund, *Partnership Agreement with Bulgaria adopted*, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=67&langId=en&newsId=8357>.

European Social Fund, *Science and education for Smart and Growth*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=576&langId=en>.

European Union, *The history of the EU*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en.

FAO, *An introduction to the basic concepts of food security*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.fao.org/docrep/013/al936e/al936e00.pdf>.

ILO, *Facing the growing unemployment challenges in Africa*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ilo.org/addisababa/media-centre/pr/WCMS_444474/lang--en/index.htm.

ILO, *Unemployment increased sharply in Latin America and Caribbean*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_538234/lang--ja/index.htm.

IMF, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx>.

The Economist, *The Challenge of the Past: Latin America Dictatorships-and after*, 1998, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.economist.com/node/173220>.

The World Bank, *Population Total*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>.

The World Bank, *Global Poverty Line Update*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>.

Transparency International, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.

Unesco, Poverty, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.un.org/development/desa/dspd/social-summit-5.html>.

United Nations, *World Summit of Social Development , Programme of Action*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-summit-for-social-development-1995.html>.

United Nations, *About the Landlocked developing countries*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://unohrrls.org/about-lllcs/>.

WHO, Cholera, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs107/en/>.

WHO, Drinking water, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.who.int/topics/drinking_water/en/.